

MLADIKA

LETNIK ENAJSTI-LETO 1930

10

Kamnarjev Jurij.

Spisal France Seljak.

22. Mučne prikazni.

Bilo je pozno zvečer. Jurij je ležal v podstrešnici. Ozek, nizek prostor z edinim okencem v strehi. Borno pohištvo. Na edini leseni steni je bil nalepljen velik veselični lepak v narodnih barvah. Kadar se je Jurij ozrl po njem, je prijetno vzdrhtelo v njegovi duši. Sobica je bila pozimi mrzla, a poleti vroča; vendar se je bila Juriju neznansko priljubila. Odkar je bil zrasel v dečka, si je želel, da bi imel lastno sobo. V njej ga je objemala prijetna zavest, kakor da je sam v svojem kraljestvu. Ko je prvič prenočeval v ozkem, nizkem prostoru, je bil zanj praznik.

Vrnil se je bil iz vojne, podstrešnica mu je bila še posebno ljuba. Vsak večer se je vrgel na posteljo, del roke pod glavo. Strmel je v poševni strop, od dela utrujeno telo je počivalo. Občutil je, kakor da se umikajo dnevne skrbi in se zliva vanj novo življenje. Le misli niso mirovale. Prihajale so v nepretrganem toku, druga za drugo. Tako je včasih zelo dolgo strmel v sence, ki jih je delala goreča luč; grenkost dneva je bila prebolena, telo za silo spočito. Ob spočitem telesu se je umiril tudi tok misli, nasmeh mu je prešinil obraz. Vsakokrat ga je objela nova vera v življenje.

Vzel je knjigo, ki jo je skrival pod blazino. Bila je ena izmed tistih prepovedanih knjig, ki je na neznan način prišla v enem samem izvodu v vas. Šla je od hiše do hiše; skrivali so jo v posteljah in za ognjiščem, brali so jo v nočeh. Od stoterih rok zaváljana in zmečkana je prišla v Jurijeve roke. Objela ga je radovednost, mikala ga je slast prepovedanega. Bral jo je z zanimanjem. Opisovala je narodne boje, njihovo vsakdanje življenje; najvišje ideale, najnižje strasti. Življenje je bilo gledano iz neke daljave, slutnja sveta, ki ga pisatelj ni videl, besede skoraj laž. Povest je bila podobna slabi sliki, o kateri pravi lastnik: »Samo grenek nasmeh je moj...« Jurij je bral do konca. Iz početnega neugodnega ob-

čutka je zrastle nekaj neznanega vanj in ga zgrabilo za dušo. Iz gmote pisateljeve domišljije in laži je spoznal samo eno; »To je bridek jok našega trpljenja.« Pisatelj ga je nagonsko ujel, razumel in mu vdehnil življenje. Pred Jurijem je stal junak povesti, ki je bil morda le zaplodek domišljije, a je čutil, da bi morala imeti takega junaka vsaka vas. Zaprl je knjigo. Zamislil se je.

In kot bi bil slednji deček, ki prečita »Robinzona«, rad njemu podoben, se je Jurij vprašal ob liku, ki je stal pred njegovimi duševnimi očmi: »Ali sem vsaj malo tak?« Ugasnil je luč. Gledal je v okence v strehi. Skozi šipe so prodirali lunini žarki, se igrali na steni. Zunaj je bila jasna noč. Zdaj zdaj je zapihal veter v drevju in znova potihnil. V širokem traku mesečine je venomer trepetalo. Nekateri večer je Jurij strmel v tisto trepetanje, vedno nove misli so se porajale v njem. V duhu je gledal Marico, mater, dom, morje... Nato kamnolome, Hvalico, Danico — dokler ni zaspal.

Tistega večera ni mislil na vse to. Pred njegovimi očmi so se vrstile slike iz knjige. Zaprl je oči, da bi zadremal. Spanje, ki ga je objemalo, je bilo bolj podobno vročici. Telo je bilo trudno, rado bi počivalo, a duša je bila budna. Visel je v čudnem stanju telesne onemoglosti in duševne jasnosti, ko so prihajale misli in mučne prikazni same od sebe, druga za drugo, in ni imel moči, da bi jih odgnal... Nekaj težkega, nejasnega mu je valovilo v duši. Grenki očitki, uporni zagovori. Občutil je Markovo težko roko, ki mu jo je bil ta nekoč položil na ramo. Njegove oči so se mu bile vsesale v dušo: »Ali zadostuje, da živiš samo za kruh in za ljubezen? Na svetu so še druge stvari...« Da, na svetu so še druge stvari. Jurij je vzdihnil. Tega se je globoko zavedal. Ali ni včasih drhtelo v njegovem srcu: domovina? Beseda, ki povzroči drhtenje in radost srca, ne more biti prevara ali laž. Ali si ima zadnja leta kaj očitati radi nje? Poskusil je odpreti oči, da bi jasno videl, si jasno odgovoril. Videl je trepet mesečine; ob misli pa mu je bilo grenko v srcu. Beseda je stala kot posebljena poleg njega in se

mu bridkosladko nasmihala. Ali ni bil nekoč te misli tako poln, da se mu je zdelo, da drugo čustvo ne najde več prostora v njem?

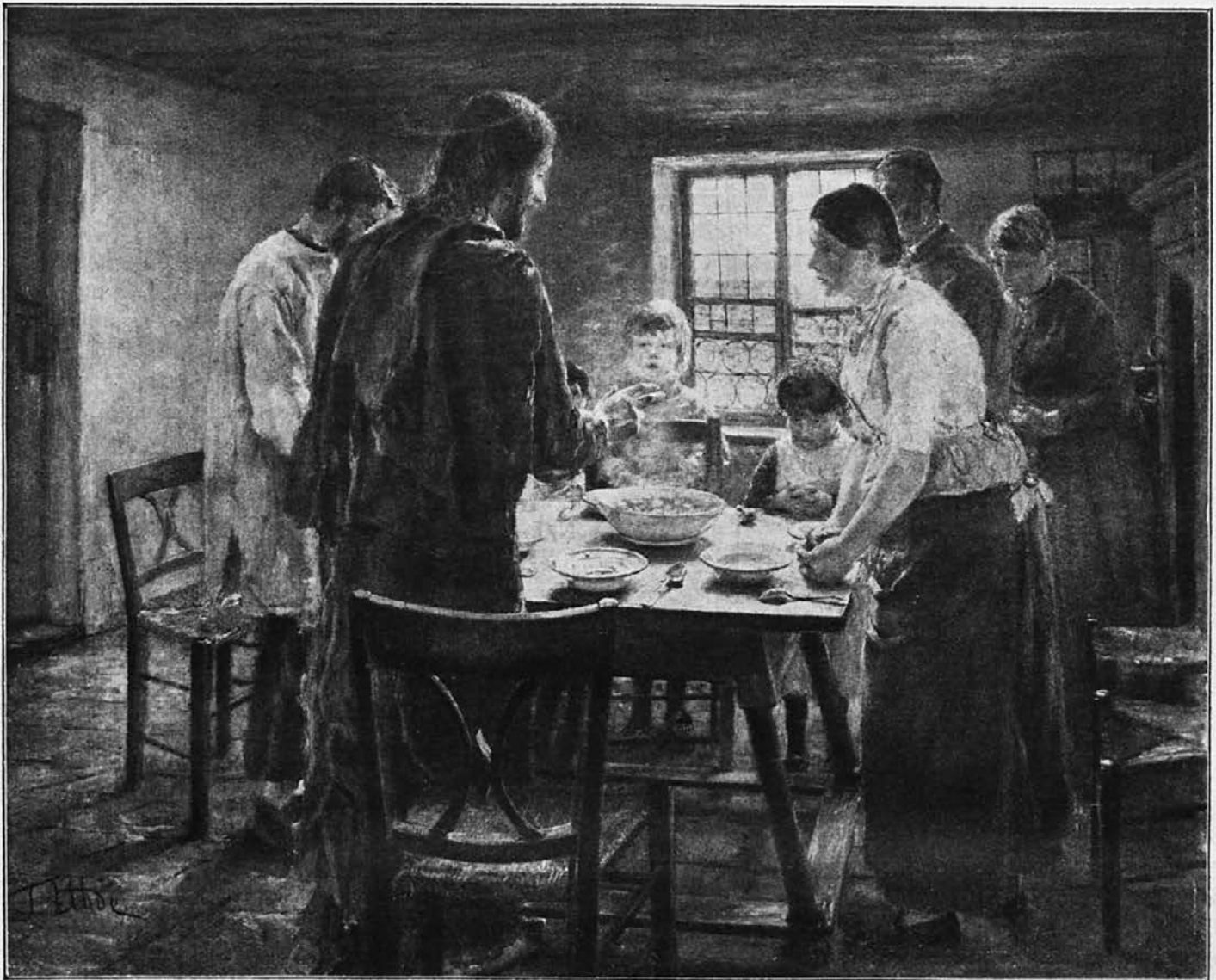
In je izginila. Zdelo se mu je, da jo je ugasnil veter, ki se je bil v tistem hipu zagnal v okna. Priplavale so postave in se zvrstile pred njim. Delavci iz jav in kamnoseških barak. Trudne, z belim prahom pokrite postave so se upogibale, besede so zvenele ko njihova dleta. Drzne sanje njihovih duš so letele preko mej domovine. Poznali so svojo moč, zavedali so se cene svojega dela, verjeli so, da je v njihovih delavnih rokah usoda sveta... Besede so bile ko žganje, ki človeka omami, da pozabi na vse drugo. Nihče ni Juriju položil roke na ramo in ga vprašal: »Ali je na svetu samo razredni boj? Ali niso še druge stvari?« Med delavci se je čutil za enega izmed njih. Videl je očeta pred seboj. Tudi njegove sanje niso poznale mejá. V duhu je gledal delavske množice, ki korakajo za zastavo in objemajo ves svet. Domovina? Ali ni ves svet naša domovina? Z rahlim sramovanjem se je le zdaj zdaj še oglašala ta beseda v njem.

Zdelo se mu je, da njegovo telo visi na tehtnici. Jeziček se je nagibal zdaj sem zdaj tja. Kam?... Delavci so utihnili, postave so se vzravnale. V nedeljskih oblekah so stali pred njim. Nič več pokriti s prahom, njihovi obrazi mladostni, v njihovih izrazih srd in bolešt. Marko je izginil. Pred njim je stal Rudi: »Mirovne pogodbe podpisujejo, prodani smo.« In drugi: »Čemu smo prelivali kri?« Juriju je drhtela duša. Videl jih je pred seboj, kako so umirali za druge, le zase ne. Galicija, Koroška — z zvezanimi rokami in krotek se je pripeljal domov. »Naše korenine so globoko pognale.« Ležečemu na postelji se je zdelo, da sloni ob steni čitalnice, na kateri visi Gregorčičeva podoba. »Čuvajmo našo govornico, ne izdajmo naše uboge zemlje, njenega bridkega obličja in njene pojoče besede, ki nas je napolnila do zadnjega vlakenca...« Kdo je to govoril? Ali je prihajal Rudijev glas iz neznane daljave? Ali je bil le veter, ki je znova udaril v oknice in z vejami ob streho? Nekaj strahotno grenkega je valovilo v Jurijevih žilah. Kaj bi bil storil oče v tistem trenutku?

Družba je izginila, oče je stal sredi sobe. Njegov sivkasti obraz se je svetil v mesečini. Ni ga obsojal, modro se je smehljal in dvigal palec desne roke kot vselej, ko je kaj važnega pripovedoval. »Kruh so nam odjedali že takrat; prišel je dan, ugoden trenutek, a mi po njih...« Jurij se je hotel zgeniti na postelji, ni se mogel. Besede so iz neznane daljave prihajale v njegovo dušo, ki je vse razumela in vendar ni mogla do dna raz-

umeti. »Po njih? Po kom?« Očetov obraz pa se je skoraj vznejevoljil: »Ali ne veš, kdo nam je odnekdaj odjedal zaslužek?« Jurij je razumel. Radi kruha, ne radi domovine. In zakaj prav po njih, če ne radi razlike rodu? Njihove misli so objemale ves svet, sovražile so tekmece. Ali se ni v njihovih dušah podzavestno in samovoljno javljalo nekaj, proti čemur so se borili? Oče je bral vprašanje v njegovi duši, stal je resen pred njim, ni se ganil. Jurij je zgrbančil čelo, hotel se je nečesa domisliti, kar je bilo v zvezi z njegovim očetom... S silo je obujal spomine, prihajala je prikazen za prikaznijo in se ustavila pred njegovimi duševnimi očmi. Veselica na Krasu... Na odru je videl govornika, čigar tresoči se glas je plaval nad množico. Roka mu je krožila v zraku, kakor da zaznamuje velike meje rodu, tisočkrat prisega zvestobo. Nekaj silnega je velo iz govornikovih besed in iz ljudi, prebujalo se komaj sluteno in skrito v njegovi notranjosti. Ali ga ni nekaj tesno vezalo s temi ljudmi, z njihovimi mislimi in čustvi? Ali so njegove misli še objemale ves svet?... Prikazal se je Marko: »Kdaj se boš odločil?« In že je izginil... In je sedel ob Rudiju; pred njim je stal predavatelj, ki je z mirnim glasom razlagal domače slovstvo. Občinstvo je bilo razdeljeno v tri tabore, ki je sikaje, v sovraštvo prekinjalo govornika in grozilo, da si plane v lase. Ozračje je bilo polno mržnje. Trpke besede so padale še v noči, ko so se po samotnih poteh vračali domov... Nenaden krik, streli, poplah... Črne sence so bile skočile iz grmovja in izza skal. Palice so udarile, toča kamenja... Trojni nasprotniki so imeli skupnega sovražnika. Sredi temne noči so v smrtni grozi pozabili na mržnjo. Objemali so se in se vzpodbujali: »Zmagati ali umreti...« Rudi je imel krvavo čelo, Marko ga je vodil domov. »Med seboj se koljemo, a bomo zaklani, preden se bomo zavedeli.« je stokal ranjenec. Marko je molčal. Prvič, da ni ugovarjal.

Rudijevo krvavo čelo je izginilo, njegove besede so onemele. Še je stal oče v mesečini. Jurij se je hotel znova dvigniti na postelji. Čemu ga čaka? Česa se je hotel spomniti, a so mu niti ušle iz rok, da jih ne more več najti?... Znoj mu je lil po telesu. Ali sanja? Rad bi se bil prebudil. Iztegnil je roko, da bi odpodil prikazen, a ta se je samo premeknila. V hipu se je spremenila. Očetovi brki so izginili, kakor bi ugasnili. Pred njim je stal gladko obrit obraz; videl je dolge, negovane prste. Podjetnik Favetti. Med kazalcem in sredincem je držal cigareto, ki se je kadila in ustvarjala čudovite podobe v dimu. Za njim je stala očetova senca. Glasovi: »Odjedali so nam

Fritz von Uhde: Gost v ribiški koči. (Luksemburški muzej v Parizu.)

kruh, mi pa po njih...« Favettija pa so še vedno pekli v duši razbiti stroji, razdejane barake. Njegov rahlozlobni, maziljeni glas je pel: »Vživeti se morate v novi položaj! Razbite šipe, pokvarjeni stroji — ne iz socialnih nasprotij...« Jurijeve ustnice so se krčevito premikale. Menil je, da je vpil: »Molči, pijavka! Iz krvi svojega sina si se dvignil. Mislil je, da se bije za svete ideale, a je izkrvavel za tvoje stroje...« Obrnil se je do očetove sence: »Oče, pred Vami stoji, ki Vas je spravil v ječo. Ne radi Vaših misli, ki so objemale ves svet, radi ideje, ki ste jo z besedo zaničevali, a v srcu nikoli zatajili...«

Vse je izginilo... Tudi očetova senca. Jurij je sedel na postelji in se upiral z rokami na blazino. Bil je póten, srce mu je tolklo. Strmel je v trepetajočo svetlobo. Ni sanjal, ni doživljal. Bile so zgolj prikazni. Znova je legel, del roke pod glavo. Branil se je spanca, da se mu slike znova ne porodijo. Prikazni so se nadaljevale v njegovih

mislih. Občutil je še enkrat razburjenje, ki ga je bilo objelo, ko se je vračal od Favettija. »Prekleti!« Marsikaj se mu je zdelo jasno, kar je bilo prej zakrito v temo. Napotil se je bil do Marka in se vpisal... Čez nekaj dni ga je pogledala očita mati: »Zakaj si to storil?« Jurij je gledal v zgrbani obraz, v skrbeče oči: »Oče bi mi ne rekel besede.« Ali je bilo to, kar je rahlo motilo razmerje med očetom in njo? Sinu se je zdelo, da se mu odpirajo vedno večje globine. Mati je odtelej molčala.

Jurij je prižgal luč. Prijel se je za čelo, ki mu je gorelo... Ni se več upal ozreti po okencu. Gledal je v plapolajoči plamen na zaboju ob postelji. Pred duševne oči mu je splaval prizor v Rudijevi kleti. Mladeničeve besede so se bile izpolnile. »Zaklani bomo, preden se bomo zavedeli.« Na Marka in na njegove so padali udarci. Vsak njihov korak je bil zasledovan in zapisan. Poslednjikrat so se zbrali v Rudijevi kleti. Na vi-

sokem sodu je stala luč in delala iz mračnih ljudi grozeče sence. Marko je bil trd: »Zakonitega boja ni več. Ali sprejmete nezakoniti boj na življenje in smrt, pregnanstvo in ječo?« Težko se je izvila beseda iz Jurijevih ust, ugovarjal je. Marko je prečrtal njegovo ime: »Izbrisan si.« Ni bilo bridkosti v njem, le nekaj sramote pred drugimi. Ugovarjal je Caharija; svinčnik je zaplesal čez njegovo ime. Starec je vrgel izkaznico na tla in jo potepal. Slednjič jo je dvignil in spravil. Odšel je s sklonjeno glavo. Tako so odšli skoraj vsi. Ostalo jih je sedem. Marko med njimi. Tudi njemu se je zapletal korak. Grenek nasmeh mu je krožil na ustnicah.

»Ne gre samo za kruh... na svetu so še druge stvari...« Juriju je bilo grenko v duši. Vzel je znova knjigo, ki jo je bil prej odložil, in jo je odprl. Črke so mu plesale pred očmi... Kaj je bil storil, da bi bil podoben junaku te povesti? Zdelo se mu je, da drži v svojih rokah ves svet, a so mu iztrgali še domovino. To je šele v tistem trenutku globoko občutil. Ali mu z domovino ne trgajo tudi kruh? In ljubezen? Kako je mogoče eno brez drugega?

Mučnih prikazni, grenkih misli ni bilo več. Porajala so se vprašanja. Jurij je zaprl rahlo oči, da bi ta vprašanja razmislil in odgovoril nanje. Premagal ga je spanec. V polsanjah se je vprašal

F. S. Stiplovšek: Stari Maribor. (Vrata v Minoritski ulici.)

še enkrat: »In ljubezen?« Nato je izginilo tudi to. Zasnul je v pokojno spanje, ki mu je pregnalo vročico in mu okrepilo telo... Skozi okence je sijala mesečina. Zdaj zdaj se je zagnal veter v drevje in znova utihnil.

23. Obraz v skali.

Nastopili so jesenski dnevi. Ljudje so bili že pozabili nesrečo na morju, nenadno smrt Naceta in Lovrenca. Nenadoma je udarila ko strela v vas in v okolico nova vest: nesreča v kamnolomih. V Justovi javi se je bila od stene odkrhnila skala, zgrmela v globino in se razbila. Stresljaj so čutili v vasi, niso vedeli njegovega vzroka. »Mrtvi?« Odgovarjali so v eni sapi: »Mrtvi in ranjeni.« Hiteli so proti javam. Tisti, ki so imeli med delavci svojce, z boleznim srcem, v težki slutnji. Nekateri je dušil jok, tekle so jim solze čez lica. Srečevali so ljudi, vpraševali: »Koga je ubilo?« Imenovali so Caharijo. Tudi Jurija in Hvalico. Nekateri celo Marka... Glas o nesreči se je širil ko požar v vetru.

Justovi kavadorji so že leta lomili in klesali žilo marmorja, ki je tičala med dvema poševnima stenama. Na mestu, kamor je vodila preko grušča strma, s stopnicami in mostički zvezana steza, so bili prekopali zelo globoko. Spodaj je bil marmor razkosan, votel, neraben. Obrnili so se v smeri proti morju. Ponekod so steno razstreljevali. Pod žerjavom, ki je rasel ko črne vislice iz cementnega podzidka, se je pokazala razpoka. Pred vojno je bila komaj vidna. Razširila jo je zmrzal, da jo je bilo mogoče opaziti iz večje daljave. Del skale, ki jo je ločila razpoka, je bil podoben človeškemu obrazu. Usta, kakor da so spačena v trpljenju; oči so gledale strogo. Obličje je bilo podolgovato. Raztezalo se je od vrha do sredine stene. Z brado je bilo oprto na majhni polici, na kateri je iz rjave prsti poganjalo grmovje.

Hvalica se je nekoč ustavil sredi jave kot pribit in dolgo strmel v dozdevni obraz. Slednjič se je obrnil do Jurija, ki je prišel mimo: »Obraz človeka. Kakor da je živ.«

To se je bilo zgodilo potem, ko sta bila šla Jurij in Danica na božjo pot na Barbano. Po Daničini izpovedi je bil Jurij Hvalico znova globoko zamrzel. V cerkvi pred Pomočnico mornarjev se je bil globoko zdrznil, pogledal je bil v svojo dušo: ali ni sovraštva zadosti in preveč? Ljubezen, ljubezen! In vendar: bilo je toliko človeškega v njem, da do dna ni mogel odpustiti. Ni mu rekel besede, le preziral ga je. Ni ga pogledal ne govoril z njim. Justu je povedal naravnost: »Ne naročajte mi ničesar po njem; ne bom slišal.« Možak ga je gledal: »Slišal sem nekaj, da...« Utihnil je, ko

je uzrl blesk Jurijevih oči. Spočetka se je zdelo, da Hvalica ne opazi Jurijevega molčečega prezira. Kmalu ga je začelo peči in jeziti. Vpraševal je: »Kaj ima z menoj?« Vedel je, a se je hlinil. Prej mogočen in oster, je postal majhen pred njim. Hotel ga je upogniti. Iskal ga je z očmi, mu ponujal besedo. Ni bilo prvič, da ga je ogovoril.

»Obraz človeka. Kakor da je živ.« Jurij se ni ozrl. Molče je šel dalje. Hvalica je strupeno gledal za njim.

Marko je vrgel dva špontača na kamenje, da sta zazvenela. Vzravnal se je, iskal tobaka v žepih. Gledal je v Hvalico; ni mršil čela, nekaj vedrega je bilo na njem.

»To je nabrežinska sfinga, gospod Hvalica. Dinamitno patrono vžgem pod njeno brado, da bo spregovorila. Njene besede Vam bom razložil.«

Marko in Hvalica sta se videla vsako uro. Nista govorila drugače nego s strupeno besedo. Hvalica je občutil mrzko vedenje tega človeka ko udarec v obraz. Pred njegovim mračnim čelom, namrščenimi obrvmi in skritim smehom ga je vselej neugodno spreletelo. Vedel je, da ima ta človek ljudi za seboj. Nihče ni vedel, koliko jih je, kateri so. Vzrok mrznje je več nego slutil. Nekoč mu je Marko s stisnjenimi zobmi dejal: »Ali dobro spite v moji hiši? Ali Vas ne straši?« Ni mu odgovoril. V besedah je ležal žolč, pesti so bile stisnjene. Tedaj se je Hvalica nenadoma spomnil na davno izgovorjene besede, ki nikoli niso do cela utihnile v njegovem srcu. Nehal je gledati za Jurijem, posilil je veselost in jedko besedo:

»Sfinga? Ti si moder — morda veš že vnaprej za njene besede?«

To je cikalo na Markovo vodilno vlogo med delavstvom. Marko je občutil to kot maščevanje nad neugodnim položajem njega in njegovih. Ujezilo ga je, vendar se je zadrževal.

»Vem,« je dejal Marko. »Takole se glasijo: ti mene z eno pestjo, jaz tebe z obema.«

Hvalica je razumel. Zaničljivo je skrivil ustnice. »Krščansko to ni.«

»In vaše početje — je bilo krščansko?«

Ostre besede s strupom prepojene... Prikazal se je Just, utihnila sta. Marko je dvignil macolo, udarci so trdo zveneli. Hvalica je pokazal gospodarju na obraz v skali. Just je motril razpoko.

»Ta del se bo odkrnil.«

»Na levi strani se še trdno drži. Če bi nastala razpoka tudi tam...«

Obraz v skali je dalje strmел in lepel na marmornati steni, ki se je vlekla v smeri proti morju. S pnevmatičnimi svetri so začeli vrtati tudi tisti del stene. Nekatere kose so razstrelili,

da so odprli z vrha pot do marmornatih pragov in jih polagoma lomili do dna... Jurij je uzrl Marka, ki je stal na zidu grušča in gledal v skalnati obraz. Razpoka na desni je bila za spoznanje vidnejša kot prej. Nekaj levega lica je bilo odkrušenega. Od vrha do sredine je segala nova, komaj vidna zarez. Juriju so se razširile oči.

»Marko, to bo vse skupaj zgrmelo na kup.«

»Še nekaj strelav v bližini.«

Markove oči se niso premknile od skale. Pretekli sta dve minuti. Ozrl se je po Juriju, skrivnosten ogenj mu je tlel v zenicah.

»Vse, kar nas je v javi, lahko pokoplje pod seboj.«

Jurij se je zdrznil. »Gospodarju je treba povedati.«

Just je stal široko, z rokami na hrbtu, gledal dolgo, nato se je okrenil: »Ta del skale razstrelite. Takoj!«

Prav pod obrazom so v dnu jave pobirali še zadnje kose marmorja. Še pol dneva dela, zadnjič bi morale zaškripati verige žerjava in dvigniti skale iz brezna. Marko in Caharija sta vrtala mino pod obraz v skali. Hvalica je besnel.

»Te kose bomo dvignili iz jave. Nato razstrelite vruga, če hočete.«

Marko je ugovarjal: »Gospodar je ukazal. Kdo bo delal v nevarnosti! Kose potisnite pod steno, ostali bodo nepoškodovani.«

F. S. Stiplovšek: Stari Maribor. (Mestni stolp.) Lesorez.

F.S.Stiplovšek: Stari Maribor. (Cerkev sv. Alojzija.) Lesorez.

Hvalica in Marko sta grozila, da bosta uveljavila vsak svojo voljo.

Piščalke so zapiskale. Poldne. Marko je potisnil v izvrtano luknjo dinamični naboj in speljal vžigalno vrstico do vrha. Delavci so zapustili jave, posedli v sence barak in obedovali. Tedaj se je zgodilo... Kako? Vsi so bili navzočni, nihče ni vedel natančno, kako je bilo. Slišali so Markove klice: »Ogenj!« Čuli so vpitje Hvalice, ki je stal v javi: »Ne boš vžgal!« Jurij je stal tedaj na vrhu. Nenadoma je tekel kot blazen po strmi stezi in stopnicah v globino. Marko je vpil nad njim: »Proč! Gori!« Vse se je divje zavrtelo pred Jurijevimi očmi. Pod skalnatim obrazom je zagledal Hvalico in Caharijo. Postal je zmešan. Caharija se je upogibal in meril kose marmorja. Hvalica je stal ob njem. Ali je Hvalica nalašč stal pod steno in zadrževal Caharijo, da bi preprečil vžiganje mine? Ali je Marko nalašč zažgal? En sam pogled... misel ko blisk... vpitje v višini: »Jurij, za skalo! V smrt siliš!« Ustavil se je za hip ko

preganjana zver, ni vedel ne kod ne kam... Markov glas je utihnil. Caharija se je dvignil, uprl pogled naravnost v Jurija. »Proč! Skala se bo zrušila!« En skok, dva... Jurij je videl le Caharijo s široko odprtimi očmi in usti, skalnati obraz nad seboj. Zamolkel pok... Obraz v skali se je spačil, kakor da se je zasmel, nato se je odkrnil, se nagnil, padal, kakor da se bori z ravnotežjem... Jurij ni videl ničesar več. Še en skok... V smrt ali v življenje! Grohot padajočega kamena. Nato je v izgubljajoči se zavesti utihnilo tudi to... Hvalica ni verjel, kaj se godi. Čutil je le, kako ga je nekdo divje potegnil iz okamenelosti za seboj... Hip... Plaval je po zraku, priletel na skalo, se zavalil čez njo in obležal v globoki špranji... Jurij je občutil skelečo bolečino, nato nič več...

Prebudil se je. Koliko časa je spal? Blodno vprašujoče so mu gledale oči. Ležal je na gladki skali, levica je ko mrtva ležala poleg njega. Hotel jo je premakniti, zbolela ga je. Bil je ves krvav po srajci, tudi na skali je lepela kri. Okrog njega je stalo vse polno ljudi. Govorili so razburjeno, plezali po kamenju, ga valili, grebli izpod velikih, razklanih peči, ki so ležale razdrobljene na dnu.

Bil je žejen. Ponudili so mu vode. »Roko ti je zlomilo. Hujšega ni.« Srečen nasmeh mu je zaigral na obrazu. Pomislil je na Danico... Pogledal je v steno. Nič več ni zijal z nje človeški obraz z bolešno porogljivim izrazom na ustih in s srditimi očmi. Videti je bilo le rjavo liso. Pod steno so se gnetli ljudje.

»Ali je koga... zasulo?«

Ob razvalinah je stal Hvalica. Imel je obvezano roko in potolčen obraz. Rezko, zapovedujoče mu je zvenel glas: »Dvignite ta kamen z drogov! Tako. Noga je prosta...«

In so povedali Juriju: »Caharijo je zmečkalo. Bil je na mestu mrtev.«

Jurij je prej stokal od bolečine, tedaj je nenadoma skoraj ni občutil več. »Caharija?« Od globokega zavzetja so mu osteklenele oči. Žalostni izrazi na obrazih mož, ki so stali ob njem, tedaj niso veljali samo njegovi nesreči. Divje mu je bilo srce. Caharija? V javi je ležala zamolkla groza, dihala od sivih sten. Ni bilo mogoče misliti ne jokati. Ljudje so zrl kot otopeli, pričakovali...

Caharijo so rešili izpod kamena. Bil je ves okrvavljen, razmesarjen, le glava je bila cela. Oči in usta je imel kot od začudenja široko odprte. Položili so ga na odeje iz ločja, s katerimi so pozimi pokrivali marmor. Delavci so strmeli vanj. Odkrili so se in molčali, kot da tiho molijo.

Marko je stal med njimi. Bil je prepadel, voščene obraza, zmedenih oči. Z golimi rokami

je valil kamenje raz truplo, se pri tem ves okrvavil in stokal: »O, da bi le mrtev ne bil!« Zdaj se je oziral po ljudeh: »Kaj je Caharija delal pod skalo?« Hvalica je vprašal strupeno: »Kdo je zažgal mino?« Marko se je razburil: »Ali nisem klical ,ogenj'? Če je kdo kriv, ste krivi Vi!« Ob mrliču bi se bila zgrabila, da ni dejal star delavec s tresljaji v glasu: »Ali se tu spodobi prepir?« Umolknila sta.

Prihiteli so ljudje iz vasi. Prvi Just. Njegov obraz je bil pepelnate barve, oči so mu begale. »Kaj ste počenjali, da se je to zgodilo?« Gledal je v Caharijo, obraz se mu je skremžil na jok. Obrnil se je do Marka: »Dejal sem, da razstrelite skalo!« Nekdo je menil zamolklo: »Razstrelili smo jo bili. Saj zato...«

»Radi krivde jim je,« je pomislil Jurij v svoji telesni in dušni bolečini... Prihitela je mati. Jurij jo je tolažil: »Samo roko mi je zlomilo. To nič ni...« Uzrl je Danico, ki je stala ob strani. Upirala je poglede zdaj nanj, zdaj na mater. »Danica, stopi bliže!« Tedaj sta stali ob njem dve ženski, ljubica in mati. Obe sta bili enako srečni, da je ostal Jurij živ. Fant je spoznal: nesreča ju je zblížala. Nista se več mrzeli.

»Položite truplo na nosila, odnesite ga!« je ukazal Just. Pristopil je k Juriju: »Kaj ste delali? Kaj ste delali?« Nasmehnil se je skrbeče.

Caharijevo truplo se je, privezano na nosila, dvigalo po strmi stezi iz jave. Visoko na ramenih nosačev ko njihova žalostna zastava. S težkimi koraki, s povešenimi glavami so stopali delavci za njim. Na vrhu so stali ljudje, ki so bili prihiteli in so gledali s sočutjem žalostni sprevod. Razlegnil se je krik in jok domačih, ko so zagledali Caharijevo okrvavljeno truplo.

Iz sosednih jav se je v mogočnem, jeklenem taktu oglasilo delo in pelo do večera. Le Justova java je tistega popoldneva molčala.

24. Nasmeh sreče.

Marka so bili zaprli, ječa je grozila tudi Hvalici. Delavci so pričali, da so razločno slišali Markov klic: »Ogenj!« Vedeli so tudi, da so onega dne pripravljali razstrelitev tistega dela skale, znali so za prepir med Markom in Hvalico. »Če ste vedeli, da bo Marko zažgal mino, kaj ste delali pod skalo?« so vprašali Hvalico. »Čemu ste klicali Caharijo k sebi?« Hvalica se je izgovarjal, da je on nadzornik v javi, a ni dal povelja, naj zažge mino; Marko se je sklicaval na gospodarja. Jurij ni vedel povedati, kaj je delal v javi. Omotična groza tistih hipov se je bila tako spletla med seboj, da ni več vedel, kaj se je bilo zgodilo prej, kaj pozneje. Zdelo se mu je, da ga je neka ne-

F. S. Stiplovšek: Stari Maribor. (Mestna hiša.) Lesorez.

znana sila gnala v brezno. Ali je vedel, da se nahaja Caharija v javi, in je po Markovih očeh spoznal, da ne bo ubogal Hvalice? V nekaterih hipih se je medlo spominjal, da je klical: »Caharija, Caharija!« Marko je čepel ob vžigalni vrvici, iz lastnega vpitja ga ni razumel. Kdo more razluščiti čisto resnico? Vse je divje krožilo v Jurijevem spominu, pričati je bilo nemogoče.

Marka so izpustili. Še tistega popoldneva je vstopil pri Juriju, vprašal: »Kaj te je gnalo v javo?« Jurij ga je gledal: »Sam ne vem.« S pogledom ga je prodiral do dna: »Povej po resnici: ali si vedel, da je Caharija v javi?« Marko se je zavzel nad vprašanjem, nad Jurijevim pogledom, obraz se mu je pomračil, glas je bil ogorčen: »Če bi bil to vedel, bi bil zločinec. Ko sem tebe uzrl, je bilo že prepozno... Caharijo sem videl iti po stopnicah, nato se mi je zdelo, da stoji ob baraki. Kdaj ga je bil vrag poklical nazaj?« V Markovih očeh je ležala odkrita žalost za Caharijo. Jurij mu je verjel. Mislil je: »Morda se je Hvalica zavaroval s Caharijo.« Čez hip je vprašal: »Ali si

vedel, da je Hvalica v jami?« Marko je nekaj časa molčal. »Če bi bil tudi vedel... Njega bi se mi ne zdelo škoda...« Več ni dejal. Jurij in Marko sta se gledala dolgo, obema hkrati sta se uprla pogleda v tla.

Prav istega dne, ko so bili izpustili Marka, so zaprli Rudija. Pravega vzroka ni vedel nihče. Eni so na vsa usta trdili, da se je to zgodilo radi pesmi pri Čičigoju in da ima krčmar svoje prste vmes. Nekdo je bil celo stopil v Čičigojevo krčmo in previdno govoril o Judeževih groših. Marica je zagorela: »To ni res; pol besedice ni prišlo iz naših ust.« Izkazalo se je, da je govorila resnico. Nekateri so pričali, da je komisija našla pri mrtvem Cahariji zamazano izkaznico komunistične sekcije. Markovo ime na njej je bilo izpraskano z nohtom, na robu zaznamovano s svinčnikom: »Klet Rudolfa Pertota...«, poleg datum. Preiskali so Rudijevo klet in prevrgli podstrešje. Mati je ječala ob ognjišču: »Kaj nam hočejo?« Izpraševali so ženo, ki je pestovala otroka in tiho jokala. Odgovarjala je venomer: »Moža mi vrnite!« Odnegli so jim za naročje knjig.

* * *

Juriju se je roka počasi celila. Pestoval jo je včasih doma, pri materi in Danici, ki ga je hodila obiskovat, drugič v krčmi. Podnevi je redko našel družino; nekoč je bil prisedel na rob mize Soci, oslonil komolec na drobno knjigo, naročil vina in ga gledal z velikimi, prijaznimi očmi. Ta človek, do katerega je imel na prvi pogled očetovsko zaupanje, ga je včasih vabil z očmi in besedo, iz neznanega vzroka se ga je ogibal. Marko mu je bolj ugajal radi svoje naglosti. Bil je nestrpen, neučakan, hotel je, da se najglobokejše izpremembe izvršijo naglo, čez noč. Ta človek, ki je zdajci sedel ob njem, je bil miren, preudaren, modro se smehljajoč, kakor da namerava sedeti stoletje na istem mestu in pomeni zanj tako dolga doba komaj dan.

Jurij je škilil v knjižico pod njegovim komolcem, spregovoril je: »Kaj prepovedanega?«

»Seveda. Saj je prepovedano vse. Abecednik, da bom učil malega brati, sicer bo samo po laško znal.«

»Včasih Marxov ‚Kapital‘, zdaj abecednik,« se je Jurij iz neznanega vzroka zasmeljal.

»Vsaka stvar ob svojem času,« je govoril Soci mirno, kakor da so vsa ta leta le meddobje v njegovem življenju. »Vse, kakor nanese potreba.« Gledal je v Jurija, vprašal: »Ali nisi vpisan med one? Meni lahko zaupaš.«

»Bil sem,« je odgovoril Jurij in pogledal v kozarec.

»Ali so tudi tebe brisali?«

»Bil sem proti prelivanju krvi, proti nekoristnim žrtvam. Ne samo jaz. Ostala jih je peščica.«

»Neumnosti počenjajo,« je dejal Soci čez nekaj hipov molka. »To, kar oni mislijo, bi se dalo izvesti, če bi bili dovolj močni, vsi kot en mož. Pri nas je to nemogoče. Lah je nacionalist ali anarhist. Nacionalisti so vojaško organizirani, vse drugo pa je delo posameznih skupin, če ne posameznih ljudi. Med delavci razširjajo tajne liste in letake s prevratno vsebino, kakor da mislijo udariti naslednjega dne. To je blazno, če ne otročje. Ljudi bodo spravili v ječe, na otoke, uspeh je enak ničli. Sovražijo nas, češ, da smo izdali socializem. Za nas je položaj težek. Nismo izdajalci socializma, a tudi nismo hoteli izdati demokracije, radi tega smo odklonili sodelovanje z njimi. Mi ne verujemo, da morejo biti vsi ljudje enaki, ne po mišljenju, niti po izobrazbi in premoženju. Diktatura, ki mi je nekaj najbolj zoprnega na svetu, hoče v nekem oziru izenačiti ljudi. Ker je izenačenje nemogoče, traja samodržstvo toliko časa, dokler se v lastni krvi ne zaduši. To so dragi, za pametne ljudi nepotrebni poskusi,« se je Soci bridko nasmehnil. »Posili ni mogoče vlti čuta za socialno pravičnost, ne delavske zavesti. Čas zori. Saj je človeštvo še mlado. Če ne mi — naši otroci. Socializem mora biti združljiv z demokracijo, s človeško svobodo, brez tega pade. Vse pride. Prepričan sem, da je večina človeštva dobra, razumna, a še ni prišlo do spoznanja.«

Ura na steni je z enakomernimi udarci nihála naznanjala polovico sekund; oster kazalec se je pomikal proti trojki, zvit v dve gubi.

»Vaši voditelji so v marsičem pogrešili. Imeli so že vse v rokah,« je omenil Jurij.

»Ne ugovarjam. Bili so gola teorija brez sence prakse. Čas jih je bil prehitel. Toda eno je gotovo: niso hoteli raniti demokracije... Kaj meniš, da je današnje delavstvo drugačno kot je bilo prej? Silijo jih v svoje organizacije, morajo se upogniti, ker morajo jesti. V srcu so isti, le več je žolča v njih. Nekega dne ne bodo razočarani delavci, ker nimajo biti nad čim več razočarani.«

Jurij je molčal in mislil. Spomnil se je na mladega duhovnika, s katerim se je vozil nekega dne v vlaku. Govorila sta o vsem. Mladi obraz, ki je rasel ko bela lilija iz črnega talarja, je goreče pobijal socializem in oznanjal rešitev človeštva, vseh njegovih dušnih in telesnih nadlog v krščanstvu... Jurij je povedal to misel Sociju, ta mu je dolgo strmел v oči.

»Nikoli nismo tajili, da je bil Kristus prvi, ki je najgloblje čutil res socialno. Krščanstvo je res najvišji nauk, božji, če hočeš, toda...« Soci je

utihnil, čez nekaj hipov je pristavil: »Pridiguj, duhovni, pravico na vseh poljih, nastopi za socialno in narodno pravičnost, dvigni glas proti vojni, proti krvavim in nekrvavim žrtvam nasilja, še pred solnčnim zahodom bodo zapečatenе vse cerkve...«

Soci se je bil razburil, postal rdeč, a je znova utihnil. Vstopil je tuj, gosposki človek, sedel za sosedno mizo in zrl izpod čela. Soci ga je ošinil z enim pogledom in dejal Juriju: »Angel varuh.« Ta izraz je bil v navadi za ovaduhe. Naglo je obrnil govor v drugo smer. »Zima se napoveduje. Ali je res, da se boš ženil?«

»Res,« je pogledal Jurij v mizo. »Zdaj imam čas. Delati itak še ne morem.«

»Pa Matej? Godrnja?«

»Ne more braniti. Danica je polnoletna.«

Ura je zaječala ob slednji sekundi, veliki kazalec se je pomikal proti prihuljeni šestici. Gosposki človek je bral in opazoval skozi luknjo v časopisu Socija in Jurija.

* * *

Neredko je Jurij mislil na duševne boje preteklosti. Spomnil se je na veselico sredi Krasa, na govornika, na njegovo predavanje, na porazne občutke v razgovoru s signorjem Arturjem in na sestanek v kleti... Divje je valovilo v njegovi duši, se prepletalo, nikoli se docela ni zjasnilo. Znova je videl obraz duhovnika, ki je rasel ko lilija iz talarja. Marko je pritajeno šepetal z delavci. Longin je pijano vpil po cesti, drugi so ga mirili. Rudi je pisal iz ječe pismo, ljudje so si šepetali njegovo vsebino. Obraz Socija je bil prav tako miren kot njegove besede... Kdo mu prinaša resnico in pravico? Kaj je ostalo od vseh bojev? Po deželi je vladal smrten molk...

Jurij je globoko čutil, da se je od njegove vrnitve do tistega dne življenje prav tako globoko izpremenilo, kot od njegovega odhoda v vojno do vrnitve. Morda še globlje. Ljudje so zaprli vrata hiš, skozi stene niso prihajali glasovi; vsak je lahko po mili volji razgalil svojo dušo, razkril bolešt.

Danica je postala Jurijeva žena. Z materjo sta se bili sprijaznili; tiha radost je sijala iz trojice obrazov. »Ali bi vabila tudi Čičigoja?« je vprašala Danica. Jurij je prvič zvedel, da je ta človek z Matejem v sorodu. Spomnil se je dne, ko so ga peljali iz jave proti domu. Na cesti jim je prišel nasproti voz, na njem je sedela Marica. Jurija so pogledale tako velike, začudene oči, da ga je spreletelo do mozga. Voz se je skoraj ustavil, ko se je Marica zavedela, položila roko na prsi in zaklicala vozniku: »Dalje!« Voz se je nagnil na desno... Ali je bila namenjena v javo?

Kaj je vest o nesreči prišla s tako naglico do nje ali je bil le slučaj? Danica je vprašala: »Kaj je hotela?« Ni ji vedel odgovoriti... Na ženitovanje nista vabila razen nekaj bližnjih sorodnikov in prijateljev nikogar. Odpeljala sta se v Benetke. Iz vlaka sta gledala na morje, ki se je svetilo v solncu. Poiskala sta mesto na gladini, kjer sta si v oni noči postala bližja ko vse na svetu. Jurija je zapeklo v duši, pomiril ga je Daničin pogled, njena beseda...

Just ga je srečal: »Kdaj prideš na delo?«

»Saj še ne morem; roka me še ne uboga.«

»Pridi v pisarno. Mnogo je risanja, en sam ne zmaga... Sicer pa se oni napravlja v drugo službo. Plača mu je premajhna.«

Jurij je stopil v pisarno. Na stenah risbe, na mizi pole papirja, pisma, knjige, kosi uglajenega marmorja. Velik, temen črninik, čezenj je ležalo ravnilo. Na oknu je stala mrtvaška lobanja, poleg okamenina nejasne oblike.

Bled mladenič je stal s prekrižanimi nogami ob mizi, ponudil mu je cigareto. »Prav, da ste prišli. Izročim Vam delo, nato odidem...«

Jurij se je čudil. »Gospodar je dejal, da ostanete. Če sem Vam prevzel službo, grem rajši v javo.«

»Nihče me ne podi, sam grem. Veliko dela, plača nizka. Poskusite Vi...«

Jurij je sedel. Kljub globokim izpremembam mu je bilo, kakor da vsaj na zunaj nadaljuje življenje, ki ga je bil prekinil radi vojne. Pod koledar na steni je napisal Daničino ime, poleg datum. Iz listnice je vzel njeno sliko in jo postavil predse na mizo. Kakor živa ga je gledala globoko iz oči v oči.

(Dalje prihodnjič.)

Skoz smrtnih ur vihar...

Na pusto polje pal je plašen ptič
izpod nebá ko mrtev, mrtev kamen...
in tiho, tiho se spustil za grič
jesenskega je solnca zadnji pramen...

In kot da padal je trpljenja bič
drhteči zemlji preko polnih rámen:
vsa njena bujnost je splahnela v nič,
ko na ognjišču v mrak umrje plamen...

Sam Bog ve, kaj zgodi se, človek, tebi,
ko ugašal bo v očeh ti zadnji žar
in boš ko solnce, ki v večernem nebi
bori z nočjó se za svoj zadnji čar? —

Boš takrat našel strašno silo v sebi,
da pojdeš tiho v zadnjih ur vihar?

Janko Samec.

Skandinavski polotok. (Švedsko in Norveško.)

V Severno Ledeno morje.

S potovanja na Spitsberge v avgustu 1950.
Napisal dr. A. Šerko.

Dragi Finžgar! Ko sva se koncem julija vozila ob dalmatinski obali in sem Ti pravil, da pojdem v avgustu na Spitsberge v Severno Ledeno morje, si mi namignil, da bi Ti ne bilo neljubo, če bi napisal za Mladiko kaj o svojem potovanju, takole nekaj osebnih vtisov, kakor bom že vedel in znal. Ker imam Tebe in Tvojo Mladiko res rad, ustrezam Tvoji želji in Ti stojem na voljo sledeče beležke.

Morska pot na Spitsberge vodi iz severonemških luk več kot poldrug tisoč kilometrov ob norveški obali, ob pokrajinah, ki jih ne nudi nobena druga dežela na svetu. Zato mislim, da ne bo odveč, če spregovorim, preden začnem s potopisom, nekaj besedi o Norveški in Norvežanih.

Norveška (Norge) zavzema zapadni, gorati del Skandinavskega polotoka in sega v obliki ozkega, mestoma komaj 52 km širokega pasu, ki se na jugu kijasto razširi na 452 km, od 58° do 71° severne širine. Razdalja med najsevernejšo in najjužnejšo točko dežele znaša 1720 km.

Skandinavska zemlja se dviga od vzhoda vedno više in više proti zapadu v višine do 2000 m, nato pa pada strmo proti Atlantskemu oceanu, razčlenjena na nešteto otokov in otočkov.

Najmanjši otočki, ki jih nazivajo Norvežani »skjäre« (šere), so kakor velike krtine: oblaste površine, moleče komaj nekaj metrov iz morja. Nekateri imajo komaj par sto metrov v obsegu,

drugi so pa celò tako majhni, da bi imelo na njih komaj nekaj ljudi prostora. Večinoma so goli, skalnati ali pa s pičlo travo in nizkim grmičjem porasli. Ob viharnem morju pljuskaajo valovi preko njih. Večje otočke podobne oblike, ki so često obljudeni, četudi le po eni sami družini, nazivajo Norvežani »holme«. Skjärov in holmov, kakor rečeno, kar mrgoli ob nekaterih delih norveške obale, zlasti v južnejših delih do polarnega vzporednika. Morske gladine, prelive in prehode, ki leže med skjäri in holmi, imenujejo Norvežani »skjärgarden« (morske ograde). Razen skjärov in holmov pa blokira norveško zapadno obalo še ogromna množina velikih otokov, z mogočnim, do 1200 m visokim gorovjem, ki nosi na svojih, proti severu obrnjenih pobočjih velika snežišča in ledenike. Norveško ime za take velike otoke je »öy«. Morske prelive in ožine med velikimi otoki, skozi katere dere ob plimi morje z veliko močjo in brzino, nazivajo Norvežani »sunde«. V Lofotih in Vesteraalih tvorijo taki otoki, med katerimi se vijejo ozki sundi, na videz strnjena gorovja, nič manjša od naših planin.

Vseh skjärov, holmov in öyov je krog 150.000 s površino 22.000 km². Od teh je obljudenih samo 2252 s 388.000 prebivalci.

Druga značilna posebnost norveške obale so takozvani fjordi (fjori), v morju potopljene doline norveškega velegorovja. Zaščiteni proti morju od otokov in skjärov, se zajedajo fjordi globoko v norveško celino. Ob izlivu v morje odnosno v morske ograde in sunde so fjordi do 2 km široki, z nizkimi, holmcem podobnimi plodovitimi bregovi, na katerih stoje ljubki kmečki domovi z vrtovi in poljem. Čim globlje pa greš po fjordu v notranjost, tem bolj se oži in tem strmejši postajajo njegovi bregovi. V notranjosti so fjordi deloma samo 200 m široki in obdani od strmih, skoro navpično odsekanih do 1200 m visokih gorá. Glavni fjordi drže povečini proti vzhodu, so kakor ogromne reke vijugasto zaviti in oddajajo na vse strani še ožje in od še strmejših gorá oddane stranske fjorde.

Veliki fjordi, kakor n. pr. Sognefjord, segajo do 180 km daleč v notranjost dežele, njih stranski fjordi pa imajo dolžine do 50 km in več. Voda v fjordih je mestoma 1200 m globoka.

Glavne in stranske fjorde zapirajo na njihovem koncu vsestransko kakor okrešlji strnjene gore, ali pa prehaja fjord v ozko dolino, ki se dviga više in više do visokih planot osrednje Norveške. V tem primeru leži v večji ali manjši višini nad fjordom eno ali pa cela vrsta gorskih jezer, ki oddajajo svojo vodo po dolini v fjord. V primeru pa, da je fjord na svojem notranjem

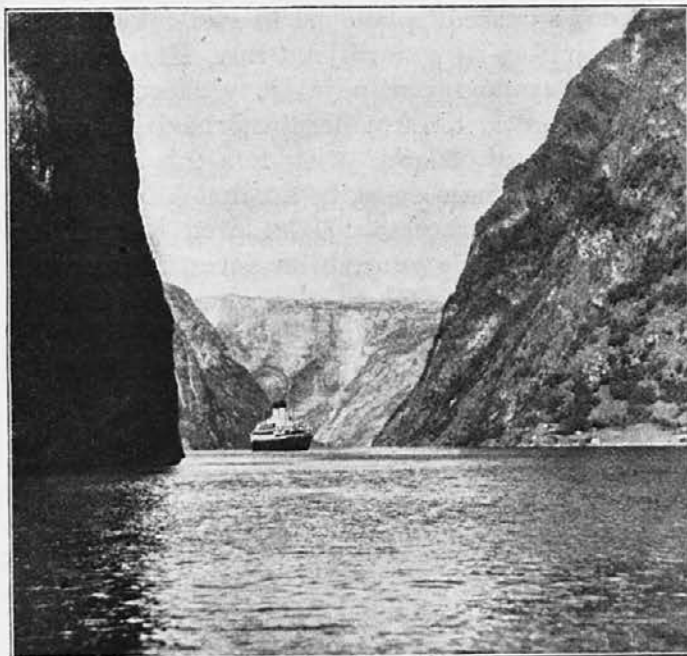
koncu vsestransko zaprt, padajo ogromni, do 1000 m visoki vodopadi preko strmin vanj. Gorski vrhovi ob fjordih so zasneženi in z ledeniki pokriti.

Kjerkoli je ob fjordu na vznožju gorá le količkaj kake ravnice, stojé kmečki domovi, pa ne združeni kakor pri nas v vasice s cerkvico, marveč raztreseni kakor da bi jih bila razpihala burja. Pa ne samo ob vznožju fjordskih gorá leže taki kmečki domovi, tudi visoko gori v navidezno nedostopnih pobočjih, kjer je le kaka še tako majhna zelena ravnica, si je postavil Norvežan svojo kočico in obdelal zemljo okrog nje. Strnje-nih vasi in naselij, izvzemši pristaniška mesta ob morju in na otokih, Norveška skoro da ne pozna. Le redko kje je videti strnjeno vasico s cerkvico, po večini leže kmetske hiše, kakor rečeno, raztre-sene daleč druga od druge.

Vse norveške hiše in cerkve po deželi in ve-činoma tudi po manjših mestih so lesene, celo v mestih, kakor je Bergen, je videti mnogo lesenih hiš s strmimi, z deskami kritimi strehami. V Bal-holmu v Sognefjordu stoji lesen hotel, večji in lepši od ljubljanskega Uniona.

Čudna je dežela norveška. Vse njeno živ-ljenje polje le na otokih in v fjordih. Na otokih stojé največja naselja in mesta, ob fjordih pa obdeluje norveški kmet košček zemlje, manjši od zemlje našega najubožnejšega kmeta. Zato pa ima Norvežan morje, rib najbogatejše na svetu. Milijarde in milijarde rib pride vsako zimo v strnjenih trumah, po več kilometrov dolgih in več sto metrov širokih, na norveško obalo pod Lofote k drstitvi. Ribe stojé tako na gosto, da ploveš s čolnom po njihovih hrbtih. Milijone jih polove vsako leto, zalagajoč z njimi ves svet razen Ja-panske.

Notranjost Norveške je pa skoro neobljudena zemlja. Izvzemši južne pokrajine v kotlini glav-nega mesta in nekaj dolin v tromski pokrajini na severu, je vsa notranja Norveška v višjih legah zasnežena, visoka planota, iz katere se dvigajo oledeneli, do 2000 m visoki grebeni, v nižjih legah jo pa pokrivajo morja gozdov. Radi tega je Nor-veška razmeroma zelo na redko obljudena. Dasi prekaša po površini s svojimi 324.000 km² Italijo (311.000 km²), ima samo 2 milijona in 700.000 pre-bivalcev, dočim jih ima Italija 38 milijonov. Na Norveškem pride na 1 km² samo 8 ljudi, dočim jih pride v Italiji 121 (v Jugoslaviji 46). Glavni vir dohodkov so Norvežanom ribe in les (smreka). Ljudstvo je revno in se kar trumoma izseljuje v prekomorske dežele. Kljub temu so Norvežani kulturno in civilizatorično na višku: narod zaveden, pogumen, odločen in vseskozi pošten; narod, ki

Fjordi. (Sognefjord.)

ne pozna nepismenosti in iz katerega so izšli možje, kakor so Henrik Ibsen, Björnstjerne Björn-son, Knut Hamsun, Johan Bojer, Eduard Grieg, Fridtjof Nansen in Roald Amundsen, da imenujem samo nekaj imen. Norveške šole in bolnice so vsemu svetu v zgled in norveška odločnost pre-kaša odločnost Angležev.

Glavno mesto Norveške je Oslo na koncu istoimenskega, 100 km dolgega fjorda z 260.000 prebivalci. Druga večja mesta so Bergen s 100.000, Nidaros (Trondhjem) s 56.000, Stavanger s 44.000, Drammen s 26.000, Kristiansand z 10.000, Aale-sund z 18.000, Haugesund s 17.000, Kristiansund s 15.000, Frederikshald z 12.000, Larvik z 11.000 prebivalci. Vsa ta mesta leže ob morju ali ob fjordih.

Leta 1927 so našteli na Norveškem 2.797.000 prebivalcev, ki so razen 19.000 Laponcev, 7000 Fincev in 12.000 mešancev vsi Norvežani.

Podnebje na Norveškem je kljub temu, da sega dežela tako visoko na sever kakor nobena druga v Evropi, razmeroma milo. Vzrok temu so topli morski tokovi prihajajoči čez Atlantski ocean iz vročega Mehikanskega morja.

Ob morju imajo morsko klimo: mile zime in hladna poletja, v notranjosti fjordov pa vladajo ostre zime in vroča poletja. Srednja letna tempe-ratura znaša v Oslo +5·5° C, v Bergenu +7° C, v Tromsö +2·4° C in na Nordkapu +1·8° C. Naj-nižja temperatura, ki so jo merili na Norveškem, je znašala v Karasjoku v notranjosti finmarske pokrajine — 51° C, dočim ne pade na lofotskem otoku Röst, dasi leži onstran polarnega vzpored-nika, nikoli pod — 12° C.

Kdaj so zasedli plavolasi in svetlooki Norvežani, najčistejši tip nordijske rase, Norveško, ni znano. V zgodovini se pojavijo v začetku devetega stoletja po Kr. kot drzni mornarji, ki so že leta 874 zasedli Island, prišli leta 986 na Grönland in kmalu nato dosegli s svojimi čolni severoameriško obal, okroglo 500 let pred Kolumbom. V 10. stoletju so se vgnezdili v severni Francoski (Normandiji), pluli skozi Gibraltarsko ožino v Sredozemsko morje in preplavili južno Italijo. Kot drzni morski roparji (Vikingi) so bili strah vseh dežel ob Atlantskem oceanu. Prvotno je bil narod razdrobljen na številna plemena, ki so jim načelovali knezi, »Smaakonger« imenovani. Leta 872 pa se je posrečilo enemu od teh po imenu Harald Haarfager v bitki pri Hafrsfjordu premagati svoje tekmece in združiti vsa plemena v enotno kraljevino. Krog l. 1000 je pa kralj Olav Haraldsön uvedel krščanstvo v svoji deželi in bil za to proglašen za svetnika. Njegov sin Magnus je združil pozneje Norveško z Dansko. Ko je leta 1319 kraljevi rod izumrl, se je združila Norveška tudi še s Švedsko pod žezlom švedskega princa Magnusa Eriksona. Dočim se je pa Švedska pozneje zopet osamosvojila, je ostala Norveška prav do leta 1814 združena z Dansko in bila vedno bolj odvisna od nje. Leta 1814 so pa Norvežani proglasili danskega princa Kristijana Frederika za samostojnega norveškega kralja in si dali lastno ustavo. Kmalu nato pa je prišlo do vojne s Švedsko in do osebne unije s to državo pod žezlom skupnega kralja Karla Johana, bivšega francoskega maršala. Ker so se pa Norvežani čutili od Švedov politično zapostavljene, so proglasili leta 1905 unijo s Švedsko za razrešeno in si izvolili danskega princa Karla za svojega kralja, ki je zasedel kot kralj Haakon VII. norveški prestol.

Za reformacije so Norvežani z drugimi severnimi narodi germanskega pokolenja odpadli od katoliške vere in prestopili k protestantizmu. V

400letni odvisnosti od Danske je bil na Norveškem uradni in književni jezik danščina. Z ustanovitvijo lastne univerze v Oslo leta 1811 in s politično osamosvojitvijo leta 1814 so se pa Norvežani tudi literarno ločili od Dancev.

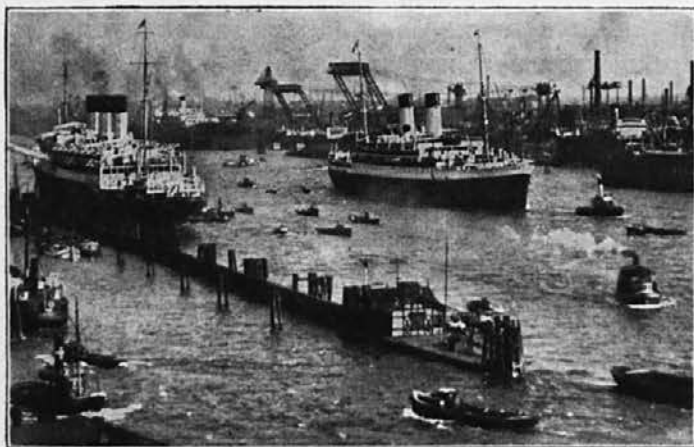
Razmerje med norveškim in danskim jezikom je približno isto kakor med slovenskim in srbohrvatskim. Inteligenten Norvežan razume pač Danca, Danec pa Norvežana komaj.

S. S. H a m b u r g.

Že tretji dan tavam po tem ogromnem mestu, ki ima baje najlepše in največje pristanišče v Evropi. Da je največje na kontinentu, vem, ker poznam skoro vsa druga večja kontinentalna pristanišča. Mogoče ga prekaša Liverpool na Angleškem. In vendar leži Hamburg več 100 km daleč od morja, ob reki, ki zajema svoje vode v čeških gorah. Iz neštetihih razlivov in mrtvih rokavov Labe, ki se vali mimo mesta, so napravili hamburški hanzeati v teku stoletij nepregleden sostav zalivov in kanalov, zgradili ob njihovih bregovih, ki merijo s pomoli vred skoro 170 km, ogromne doke in ladjedelnice, postavili 1152 električnih in parnih dvigal in položili v pristanišču železniških tračnic v dolžini 332 km. Vsa površina pristanišča meri 4000 ha. In zdaj si misli ta ogromni vodni sostav napolnjen z neštetimi parniki vseh velikosti, z vlačilci, ki švigajo kakor črni hrošči po vodi, s stotinami motornih čolnov, s plavajočimi dvigali premoga, čistilci rečne struge, z vodnimi tramvaji in bogve kaj še z vsem, in primisli si k temu tuljenje siren prihajajočih in odhajajočih ladij, pljuskanje vode ob bregove, vrvenje tisočev in tisočev delavcev po dokih in ladjedelnicah in primisli si še jate galebov, ki se poigravajo v zraku, pa boš imel medlo predstavo, kako polje in mrgoli ogromno hamburško pristanišče.

To je pesem dela in napora, hrepenenja in volje po zaslužku in denarju, utrip srca nemškega naroda, ki hoče in mora na morje v tekmo z vsem svetom.

In mesto samo? Kakor da so v ogromnih stavbah, otemnelih od časa in počrnelih od dima, okamenela stoletja. Veličastne stavbe iz temnordečega peščenca brez ometa v mogočnih stebrih in skladih z bleščečimi trgovinami z blagom vsega sveta: to je Hamburg. V tem trušču in hrušču, v tem vrvenju ljudi, tramvajev in avtomobilov, v tem neprestanem ropotu, hitenju in pehanju se šele človek zave svoje ničnosti in brezpomembnosti in pa dejstva, da velja tu le toliko, kolikor denarja ima v žepu. Vse ono, kar tvori bistvo osebnosti, se v tem vrvenju nekako razblini in človek se čuti še manj kakor kaplja v morju.

Pristanišče v Hamburgu.

Kako vse drugačen je tam v domačih, tako ozkih in vendar duševno tako širokih razmerah, kjer se zaveda svoje osebnosti in svoje življenske naloge.

Jutri se vkrcamo.

10. 8. V Severnem morju.

Včeraj ob 16 smo se odpeljali z 20.000 tońsko motorno ladjo »Monte Olivia« Hamburško-južno-ameriške paroplovne družbe s 1700 osebami na krovu po Labi navzdol in dospeli šele ob 21 do morja. Vožnja ni bila bogve kaj zanimiva. Kalna, ilovnatorjava voda, nizki bregovi, za temi pa nedogledne ravnine s strnjenimi naselji in množico tovarniških dimnikov. Sredi reke tu pa tam kaka zasidrana svetilna ladja za orientacijo ponoči in pa jate galebov nad vodo: to je Laba od Hamburga dalje. Njena širina stalno narašča in doseže pri izlivu v morje 30 km. Tik ob izlivu leži na levem bregu vojno пристanišče Cuxhaven.

Danes je nedelja in mi plovemo že na odprtem morju v smeri na Skager Rak. Na ladji vlada nekam prazniško razpoloženje, saj je natanjana za 9. uro katoliška maša, za 10. pa evangeljska služba božja. Obe se vršita v veliki družabni dvorani, kjer je prostora za več ko 500 ljudi.

Potnikov je na ladji približno 1400. Med temi več žensk kakor moških, med ženskami več starih kakor mladih, med obojimi pa več grdih kot lepih. Po večini so Nemke s pretenkimi mečami in prevelikimi stopali, povrhu pa še ne kaj okusno oblečene. Pa navsezadnje me vse to nič ne briga.

Jugoslovanov nas je devet: trije Hrvatje, pet Slovencev in ena Slovenka. Sliši se pa na krovu tudi češčina, poljščina, francoščina in italijanščina.

Drugih oseb: mornarjev, stewardov, natakarjev, kuharjev, strojnikov, ladijskih oficirjev itd. je nad tristo.

Na najvišjem nadzidanem krovu je zasidranih 20 velikih rešilnih čolnov, vsak za 100 oseb. Razen tega se nahajajo na tem krovu stanovanja in uradni prostori ladijskih oficirjev, radio-postaja in nekoliko više poveljniški most.

Na glavnem krovu sta ob straneh na morje odprti sprehajališči, na sredi pa so zaprti prostori, in sicer že omenjena družabna dvorana, kjer je popoldne koncert na godala, zvečer pa ples na jazzband-pihala, potem pisalna dvorana z majhno biblioteko in še točilna in kadilna dvorana za žejne ljudi.

Globlje spodaj v ladji so spalne dvorane, vsaka približno s 100 posteljami, cela vrsta kabin za boljše ljudi in za one, ki imajo žene s seboj, nadalje trafika, brivnica, prodajalnica razglednic in knjig, pralnice in likalnice, kuhinje in šrambe za živež itd.

Po krasni vožnji ob mirnem, v solnčni luči se kopajočem morju, ki mu na nobeno stran ni videti mej, smo dospeli ob 17 v višino Skager Raka, kjer se je vršila zadnje dni meseca maja leta 1915 velika pomorska bitka med angleškim in nemškim vojnim brodom. Vsi potniki so bili na krovu in pričakovali svečanega trenutka. Kapitan vsake nemške ladje, ki pride tod mimo, vrže namreč vsakokrat s poveljniškega mostu lovorjev venec v valove kakor na grob padlim nemškim mornarjem, ki jih je pozneje naplavilo morje na norveško obalo.

Naša ladjina zastava je šla na pol droga, godba je zaigrala koral »Wir treten, zu beten vor Gott den Gerechten« in velik lovorov venec z nemškimi trakovi je padel v morje.

Gospem so se orosile oči...

Ob solnčnem zahodu, ki je bil šele ob tričetrt na 21. uro, se je pokazala na obzorju nizka obala norveške pokrajine Jaeren.

(Dalje prihodnjič.)

Mrtvi krik.

Poglejte te ustne!

Nikoli se niso smejale.

Le krinke predpustne

in spačen, prešerno razgiban nasmeh
zablodil včasih je nánje,
da trpko je misel zastrl v očeh.

Poglejte te róke!

Grabile v življenja so teme globoke,
lovile do konca njegov so privid
in z gnevom jetnika so bile ob zid...

Poglejte te róke!

Povešene trudno — umirjeno spe.

Dotipale se do poslednjega so:

krčevito med prsti zdaj križ drže — — —

Mirko Kunčič.

Morski vrtovi. (Na poti iz Bergena proti Sogne.)

Sv. Frančišek.

Ksaver Meško.

Gospod Bernard da Quintavalle* moli:

Za modrega in mogočnega so me imeli v mestu, veš, o Gospod. A zdaj je moja mogočnost razbita in s svojo modrostjo sem pri koncu. Zakaj prišel je slaboten in majhen in mi je pokazal, da je pena vsa svetna mogočnost. Prišel je, ki noče ničesar znati razen Tebe, Gospod, in je vso mojo modrost v nič dejal in osramotil. In zdaj vidim v luči, ki mi je po njem iz Tebe izšla, da je vsa zemska vednost in modrost pred Teboj nevednost in abotna zмотa.

Frančiška, sina trgovca Bernardona, si mi poslal na mojega življenja pot. Da me uči Tebe spoznati in me ujame v zanke Tvoje ljubezni, Ti večni, vsemogočni Ptičar.

Če bi mi bil poslal angela, da bi mi rekel: »Vrzi od sebe vse« — ne vem, če bi bil brez oklevanja, brezpogojno njegovemu povelju, Tvojemu klicu sledil. A poslal si mi človeka, sina tega mesta. Res, za njegove mlade dni mi ni bilo brige: bil je deček in mladenič kakor drugi, veselo hiteč po življenja široki, udobni cesti, vdajajoč se, kakor slišim, tudi raznim mladostnim norostim, ne da bi se bil omadeževal s sirovim uživanjem. Kaj je bilo tedaj med menoj in Frančiškom Bernardonom? Nič ko leta in življenje: široka cesta. Kar sem nenadoma poslušnil, pogledal, ker odprle so se mi nepričakovano nove daljave: Frančišek je, kar je vse mesto razgibalo, zapustil udobno življenje v hiši bogatega očeta, vso ljubečo skrb in nego čez vse dobre matere. »Kam namerava mladenič?« sem se vprašal, »kod bo krenil?« In sem videl njegovo odmikanje od bučnega sveta, iz vsakdanje družbe, njegovo pokorjenje, njegovo potapljanje v globočino Tvoje ljubezni. Opazoval sem ga, premišljal ga, skrbno zasledoval vse njegove poti.

Naposled sem ga povabil k sebi. Da bi se porazgovoril z njim, iz obličja v obličje, iz oči v oči, od srca do srca. Obdržal sem ga pri večerji pri sebi; ker Frančišek v svoji viteški udvornosti nobenega povabila ne odbije. In naj čez noč pri meni ostane. Hotel sem ga videti spečega, slabotnega, mrliču sličnega, ki ne more nikomur ne koristiti ne škodovati, nezmožen za dobro in zlo.

In sem se hlinil, da spim. Tedaj je Frančišek tiho vstal, kakor mati ob spečem otroku, da me ne bi zbudil. Vrgel se je na golih tleh na kolena, dvignil roke k Tebi in Te klical: »Moj Bog! Moj Bog!« Kakor kliče otrok očeta.

* Bernard Kvintavalski je bil asiški plemič in se je prvi pridružil Frančišku.

Nič drugega Ti ni imel in mogel povedati, o Večni. Tako slabotnega sem videl. Slabotnega po Tebi, zato vsega se potapljaajočega v Tvojo ljubezen in v Tvoje veličastvo.

Ako bi bil storil čudež pred menoj, bi bil mogoče dvomil, ustavljal se morda. A molitvi Frančiška Bernardona, njegovemu hrepenenju po Tebi, njegovi ljubezni se nisem mogel. Jetnik sem zdaj, jetnik Frančiškov in Tvoj jetnik, Vsemogočni.

Da nisem na napačni poti, si mi dal znamenje Ti sam, o Gospod: po vsem viharnem valovanju misli, želja, naklepov in sklepov srčni mir, največji Tvoj blagoslov, najslajši Tvoj dar.

Ves se vržem v Tvoje naročje. Da bi bil ves Tvoj, o Gospod, kakor je Frančišek. Da bi padlo z mene vse, kar me od Tebe odmika, kar bi me moglo od Tebe ločiti!

Odtrgaj mi, o Gospod, srce od zlata! Mislil sem, da je bogastvo prijetnost in sreča. Zdaj vidim, da je teža, skrb in skušnjava.

Človek je človeku skušnjava, resnica. A hujša, grša skušnjava je zlato. Človek, dasi prst, je delo Tvojih rok, o Gospod. Tvoje obličje je v njem, Tvoj dih, odblesk Tebe samega je, Tvoje večne lepote. Iz nedolžnega človeškega očesa zre Tvoje nebeško oko, iz človeškega smehljaja odsev Tvoje dobrote in usmiljenja Tvojega. A denar, ustvaritev minljivih človeških rok, mrtva tvar, kepa zemlje, ima obličje in duha zemlje. Vsakega, ki njegovi skušnjavi podleže, potegne k zemlji, v prah in blato. Mamonu služiti je najhujše suženjstvo.

Iztrgaj mi iz srca, o Gospod, hlepenje po časteh! Kakor se kuhajo iz doline jesenske megle in ovijejo mesto in nam zastro pogled proti nebu in nebesom, tako mi vzemi, o Gospod, vse časti, nobene mi ne pusti! Solnca si želim, nebes si želim, Tebe si želim, o Gospod!

Odtrgaj me od ljudi, o Gospod! Saj sem hodil tudi jaz mednje, priznam; pač človek od sveta. Zabavali smo se, veselili se, kakor smo rekali. Pa sem se vračal v svoj dom samotni, potr in žalosten. In sem se vprašal: »Je li to sreča? Resnična sreča? Vsa sreča? Ah, tedaj ni treba težkega in dolgega grezila, da se potopi do dna. S pednjem jo izmeriš. Še pedenj je predolg.« — Naj iščem in najdem srečo samo v Tebi, o Gospod!

Razbij, o Gospod, povsem posodo mojega dosedanjega življenja! Ni je škoda. Bila je prazna. In oblikuj novo po Svoji volji. Glina sem v Tvoji roki, o Gospod. Gneti me, pretvarjaj me po Svojih mislih in Svoji umetnosti, vsemogočni Lončar!

Vzemi z mene vse! Da bom stal gol pred Teboj, kakor je stal Frančišek Bernardone v naši

katedrali, ko se je odpovedal celo očetovemu imenu.

In me obleci Ti s Svojo milostjo. In v Svoji dobrotnosti mi pomagaj, da napolnim posodo odsedanjega življenja v Tvoji službi z dobrimi deli. Zakaj edino ta bodo teža na tehtnici Tvoje večne pravičnosti.

Gospod, moj Bog, odprta je moja duša. Pridi v njo Ti! Vso jo napolni, vso jo vzemi zase! Prekvasi in prepoji jo tako, kakor si prekvasil in prepojil dušo Frančišku. In osreči jo tako, kakor si njegovo osrečil. Saj vidim, saj čutim, saj že okušam, saj vem: edini vse ljubezni vreden si Ti. Edina sreča si Ti. Bodi sreča moja tukaj, bodi sreča moja vso večnost! Amen.

Zametene stopinje.

Avtoriziran prevod iz francoščine. — Druga knjiga.
Henry Bordeaux — Krista Hafner.

V.

Waldheimovi so zapustili hotel drugi dan po prepiru na Jamanu.

Mihael Monestier je gledal skozi okno lepo Irmo, ko je odhajala. Upal je, da se bo na vrtu obrnila, in morda bi ga bilo to omehčalo. Toda plemenski ponos tega ni dovolil. Kmalu nato se je vlak odpeljal: vse je bilo končano, tako hitro in tako hudo.

Takoj je šel trkat na vrata gospe Romenayeve in razburjen ji je govoril o Silvini materi, ki jo je tako zgodaj izgubil in za katero ne bo nikoli več iskal nadomestila. Nova bolečina mu je odprla staro rano v srcu, in ker ga je zaročenka zapustila, je zopet živeje občutil bližino svoje mrtve žene in goreče je mislil nanjo. Tereza ga je obzirno skušala pomiriti, in tako se je navadil, da je prihajal k njej, kadar je bil žalosten, in ji je vse zaupal. Slednjič je razumel — čas napravi vse —, kakšno Kalvarijo je prehodila, in sladko mu je bilo, da je svoje ljubezenske bolečine zaupal ženi, ki je toliko trpela zaradi ljubezni.

Tedaj se je nekega dne pripeljal iz Oberlanda voz in izložil v Cauxu Edmunda de Baulaine in Maneto Durban. Nič nista bila podobna potnikoma, pač pa dvema ubežnikoma, ki sta v naglici spravila svoje stvari skupaj. Pravkar sta bila v Avantsu, ko se je Manetin mož pripeljal tja z vso družino. Kakšno svidenje v tem gorskem hotelu. Takoj sta se odločila, da ubežita. Caux ni oddaljen; zato sta sklenila, da se nastanita tam. Caux je razsežen in brezbarven; tam se vsakdo lahko skriva. In v hipu, ko sta odhajala, je nesrečnica opazila svojega odraslega, cvetočega in veselega sina, ki

Jurkovič Joso: Cankarjev spomenik na Vrhniki.

je stal komaj nekaj korakov proč od nje, jo gledal in je ni spoznal.

Sama pred seboj in zlasti še pred ljudstvom sta igrala veseloigro ljubezni. Kadar pa sta bila ločena, je bil vsakdo izmed njiju naveličan in se mu je ta ljubezen skoraj zastudila. Tereza je srečala mlado ženo na hodniku in presenetila jo je njena utrujena hoja in drobni, brezbrizni obraz.

Prejšnje čase jo je bila spoznala v družbi, vendar pa ni občevala z njo. Dobro se je še spominjala, kakšno pohujšanje je nastalo ob njenem begu: »Kako? Da je mala Maneta tako zaljubljena? — Kdo bi si bil kaj takega mislil! — Kakšna domišljavost! — Čemu neki te dogodivščine, ko pa se v Parizu lahko vse mirno in udobno reši! — In jaz sem mislil, kako je njen mož uslužen! — Boste videli, da jo bo sprejel nazaj. — Preden bo minilo šest mesecev, bo zopet pod domačo streho. — In lepi Edmond bo začel oblegati drugo mesto. — Vsaka trdnjava se vda prej ali slej. To je zlo...« Koliko takih in enakih glasov

je slišala ob takih pariških prigodah. Vse obsoja preproste, nerodne in žalostne ljubezenske pripetljaje. Družba zahteva hinavščino, ki je edina njena resnična opora. Kaj vse so gotovo malo pozneje govorili tudi o njej? Gotovo je bila tudi ona tista črna točka, kamor so merile vse puščice zasmehovanja in obsojanja, posebno še, ker je v svoji poštenosti tolikokrat obsojala junake ljubezenskih dogodivščin, preden je sama postala žrtev ljubezni. Doslej skoraj ni mislila na to, zakaj v strasti je človek ločen od sveta; zdaj pa, ko je spoznala grešnico, ki je šla pred njo po prepovedani poti, je spoznala strah pred javnostjo in je zardela.

Maneta je še vedno čutila odpor javnosti zaradi svoje predrznosti in silno se je bala javnega mnenja; obračala je vsem hrbet, kakor bi čutila, da nihče več ne more z njo občevati. In medtem, ko jo je Tereza pozdravila, je Maneta boječe povsila glavo, sključila ramena in odhitela...

Mihael Monestier je povedal Edmondju de Baulaine, da je v hotelu tudi Tereza.

Ta je poslušal tovariša, ki je s hvalo obsipal Terezo. »Že vidim,« je rekel, »da ste zaljubljeni vanjo.«

»Kakšna nesramnost!« je vroče ugovarjal Mihael. »Jaz sem bil ustvarjen le za eno ženo in ta je mrtva.«

»To je huda napaka.«

Vendar pa je Baulainea privlačila sličnost Terezine usode z njegovo in spraševal je še dalje, kako se je Tereza vrnila k domačemu ognjišču.

»Kakšen krasen zgled! Ah, če bi jo Maneta posnemala! Zares, saj se gospe poznata! Zakaj je Maneta ne bi obiskala?«

»Kam neki mislite? Gospa Romenay je ne bi sprejela.«

»Ha! Zakaj vendar ne? Saj je prav tako pobegnila z ljubčkom kakor Maneta!«

»Ne, ne prav tako! Gospe Romenayevi zdaj ni mogoče nič očitati. In njenemu možu ne bo vseeno, s kom občuje.«

Mihael Monestier je s tovarišem skoraj trdo govoril, kakor bi bil položaj obeh žensk povsem različen in kakor da mora čuvati Terezino čast. Baulaine pa je bil trd in prav nič dovzeten za take besede. Obrnil je pogovor v drugo smer:

»Torej sta se spravila? Zakaj ne vzame Romenay žene k sebi v Pariz?«

»Zelo je trpela. Le počasi okreva.«

»Je nikoli ne obiše?«

»Prišel je konec avgusta in dvakrat v septembru.«

»Natančno veste vse. Ni velikokrat. In koliko dni ostane vsakokrat?«

»Še isti večer odide.«

»Že zvečer? Torej mož-dnevničar. Slabo znamenje! Dragi Monestier, srečo imate. Sicer pa bomo videli.«

Toda šala mu ni uspela. Mihael Monestier ga je ostro zavrnil in Baulaine se je oprostil na svoj pikri način: ni maral napadati gospe Romenayeve. Spoštoval je njeno bolečino in žalost prav tako ko njeno mlado čednost... njeno mlado čednost, katero je brez prestanka poveličeval vpričo Manete, čim sta bila sama...

* * *

Nekega jutra je gospa Romenayeva stopila v dvigalo in odšla v obednico, kjer je srečala Maneto Durban, ki je stanovala v istem nadstropju. Ta je že spuščala pajčolan, ko ji je Tereza ponudila roko. Vsa začudena in polna hvaležnosti je odgovorila: »Oj, gospa!« — kakor bi ju ljubezen ne bila enako vpregla v svoj jarem in ju enako upognila pod seboj.

Kljub temu pa jima je razgovor zastajal. Po nekaterih brezpomembnih besedah sta se že hoteli ločiti pred dvigalom, pa je Maneta hipoma proseče zamrmrala:

»Tako rada bi govorila z Vami, gospa! Poslušajte me! Ne zavrnite me!«

»Čemu bi Vas zavračala?«

Vstopili sta v obednico, ki je zjutraj večkrat prazna, in sta se približali širokemu oknu. Padal je droben jesenski dež in gore so bile skrite v megli; blede jezerska voda pa je dozdevno napolnjevala vse obzorje, se dvigala in se dotikala prav neba. Na mah ni mogla Maneta nič več. Gospa Romenay ji je pomagala in ji olajšala pripovedovanje:

»Niste srečni?«

Kar izbruhnila je:

»Oj, gospa, če bi vedeli! Svojega najmlajšega sina, Renéja, sem videla.«

Opisovala je prizor v Avantsu, malega dečka, ki se je igral poleg nje in ki si ga ni upala objeti in ki jo je gledal in je ni spoznal. Boječe in skoraj v občudovanju je dostavila:

»Kakšen pogum ste imeli, da ste storili, kar ste storili?«

»Motite se, gospa! Nič ni bilo poguma v meni.«

In tiše, kakor bi se spovedovala svoje slabosti, je nagnila glavo in dostavila:

»On je bil mrtev in tudi jaz sem hotela umreti.«

Ob tem spominu jo je zazeblo do kosti.

»Pri meni je stvar še hujša. V meni je umrla ljubezen.«

»Zakaj torej ne odidete? Vaš mož?«

»Pisal mi je. Tu imam pismo. Peče me. Vedel je, da sva bila v Avantsu, in ve, da sva v Cauxu. Kliče me. Ničesar mi ne očita.«

»Zakaj ste torej še tu?«

»Zaradi Edmonda. Ljubi me. Vedno me bo ljubil.«

Ob teh besedah Tereza ni mogla zatajiti lah-nega nasmeha. Od Mihaela Monestierja je zvedela, kako silno se dolgočasi, kako strašno je razočaran Emil Baulaine in kako neobzirno se pritožuje, da je je sit.

Kako slabo se poznajo ljudje, ki živé drug poleg drugega! Kako hitro nas zadovolji goli videz, izmišljena zatrjevanja in najhujše laži. Majhna vnanja igra zadošča, da pokrije s pozabljenjem najbolj žalostno notranjost in dá vsemu drugo lice. Tereza sama je bila vedno odkrita, je vedno iskala v vsej okolici resničnost — in vendar? Ko se je tiste čase vračala od sestankov z Andrejem Noransom, je niso izdali ne čelo ne ustnice ne oči. Sama pa je le prepoznala v zrcalu obraz grešne, hinavske, toda žalostne ženske, čeprav tega, kar je videla na sebi le ona sama, morda nikjer bilo ni.

Njena slabost je prihitela na pomoč Manetini slabosti. Gostje so pričeli prihajati v obednico. Mladenci in dekleta so gledali na vreme, ker so hoteli iti igrat. Marku gotovo ne bi bilo všeč, če bi jo ljudje opazili v družbi te ženske. Sama iz sebe in brez vsakega razmišljanja je zopet našla v sebi nekdanji čut dostojnosti.

»Poslušajte, gospa!« je rekla Maneti nekoliko oblastno in sama se je čudila svojemu glasu.

»Da, da! Ne vem zakaj, toda ubogala Vas bom vse, kar boste rekli. Kdor Vas posluša, Vas mora vzljubiti.«

Tudi ona je podlegla nedoumljivemu Terezinemu čaru in Tereza, ki ni verovala vanj, se je hotela takoj prepričati o resničnosti njenih besed:

»Odidite! Pojdite koj in ne ozirajte se nazaj!«

»Ne morem.«

»Zakaj? Samo dve uri peš hoje, pa ste v Avants.«

»Ne morem hoditi. Bala bi se. In moja prtljaga?«

»Poslala jo bom za Vami.«

»Vidite, dežuje!«

»Ko nalašč! Nihče ne bo opazil Vašega odhoda.«

»Ne morem oditi v dežju. Odšla bi v lepem vremenu; solnce bi mi dalo veselja in poguma.«

»Spremila Vas bom kos poti.«

»To bi storili záme? Ste že zdravi?«

»Da! Pojdiva! Hočete?«

Ko sta že hoteli oditi, se je Maneta uprla:

»Ne morem. Ljubi me.«

»In Vi?«

»Joj, jaz? Ne vem.«

Tereza je neskončno žalostno zamahnila z roko:

»Pozabili boste. Povem Vam, da boste pozabili.«

In obe ženi sta se stisnili pod enim dežnikom druga k drugi in odšli na pot, ki vodi iz gozdnate soteske Chauderon v Oberland. Smreke in bukve so se sklanjale nad njima. Pokrajina okoli njiju je hitro izginjala in se gubila v megli. Nikjer nista videli ne gore Dent de Jaman ne pečin Naye. Ko samotna ladjica na širnem morju sta tonili v daljo.

Nista več govorili. Ko je padla odločitev, nista imeli nič več besed. Poslušali sta šuštenje vejevja, ki se je zgrinjalo nad njima, in mislili nazaj: Maneta na ljubega, ki bo nejevoljen, jezen in žalosten, ko je ne bo več nazaj; Tereza na ledenik Proz, kjer je umrl Andrej Norans, katerega ne bi bila nikoli zapustila, če bi bil živel. Nikoli ga ne bi bila mogla zapustiti in vendar ga ni objokovala: kako se more protiviti življenju? Ni razumela tega, kar je bila storila, ker je ljubila nehote in ker jo je smrt ozdravila grešne ljubezni.

Nista še videli kraja, vendar sta morali biti že blizu Avantsa. Tereza se je ustavila:

»In zdaj se posloviva, gospa!«

»Ne pustite me same, prosim Vas!«

»Moram domov. Caux je daleč in zamudila bom kosilo.«

»Sama ne bom imela miru.«

»Čez pol ure boste že v hotelu.«

»Na srečo sem do smrti-trudna.«

Ko sta se ločili, je Maneta izbruhnila v jok:

»Grozno je! Nikoli več ga ne bom videla.

Povejte mu...«

»Kaj naj mu povem?«

»Kar hočete.«

Medtem ko je Tereza držala nad njo razpet dežnik, je poiskala v torbici obrázna mazila in si znova olepšala obraz. Nato pa je rekla:

»Objemite me, gospa, da bom bolj pogumna.«

»Prav rada.«

»In za menoj glejte, dokler ne izginem.«

»Ne ozirajte se nazaj!«

»Obljubim Vam, če ostanete.«

Odšla je, toda se takoj obrnila in rekla šaljivo:

»Takle povratek ni vesel.«

Tereza je pomislila: »In odhod?« toda ni odgovorila. In mala izgubljena žena, ki se je po gorski poti vračala k domačemu ognjišču, se je v megli brž spremenila v motno, sivo senco, ki je plahnela in se razkrajala ko dim. Toda niti enkrat se ni ozrla. Junaško se je vdala. Ko pride tja doli nekoliko prestrašena, trudna in mokra, bo našla

zrelega in potrpežljivega moža, ki jo je ves ta čas ljubil in trpel, kar je ni bilo. Našla bo pa predvsem tudi svoja otroka.

»Hitreje hodi neko jaz.« si je žalostno govorila Tereza. »Še danes bo ta lahkomišelnica Maneta v svoji hiši in nihče je ne bo karal. Njej se ne bo treba boriti zoper ponosno in divjo Markovo bolest, ki molči in se v samotni veča.«

Preden se je obrnila nazaj, si je Tereza priznala, da ji je njena usoda vendarle še ljubša, čeprav ni vedela, kam jo vodi.

Ko je končno razločila v megli visoko zidovje Palace-Hotela, podobno ogromni, pošastni ladji, je bila zelo vesela, zakaj komaj je še hodila. Dve, tri ure hoda — sama ni vedela natančno — so ji izčrpale vse moči. Ni še popolnoma okrevala in moči se ji še niso povrnila. Od padca bo vedno ostala bolj občutljiva in manj odporna.

Edmond Baulaine jo je pričakoval na pragu in ji hitel naproti.

»Povsod iščem Maneto. Niste videli Manete? Kje je Maneta?«

Odkar je bival v Cauxu, se ji še ni bil predstavil, zdaj pa jo je napadel, ne da bi jo bil prej pozdravil. Mar nemir tako spreminja ljudi in še celo njega, ki je tako cenil lepo vedenje? Tereza je prenesla udarec in v svoji ljubezni do resnice je odkrito priznala:

»Pri možu.«

»Ona? Ušla je, ušla za vselej? Saj ni mogoče?« Še je dvomil. Mirno je razložila:

»Pošljite ji njene stvari v Grand Hôtel des Avants!«

Nikoli ji ni bil všeč in zato ji ni bilo mar, da bi omilila novico o prelomu. Vedela je, kako rad bi bil prost, in zdelo se ji je, da le hlina žalost.

»Ste ji Vi dali ta nasvet?« je vprašal.

»Da!«

In ker je izvrstno hlinil obup, je zaničljivo dostavila:

»Niste tega želeli?«

»Oj, zdaj ne več!«

Začudila se je in ga natančneje pogledala. Videla je, da je zelo potrta. Brki so se mu žalostno povsesili, obraza si še ni bil obril, bil je ves strta in ponižan. Spoznala je, da je govoril resnico. Seglo ji je v srce, toda govorila si je: »Človek vse pozabi.«

Hotela je vstopiti, pa jo je zadržal:

»Vam ni ničesar naročila zame?«

»Bala se je, da Vas ne bi užalila.«

»Je zelo jokala?«

»Ne! Saj je pogumna!«

Vsaj to željo je imel, da bi bila mnogo jokala. Po tem odgovoru pa se je umiril. Tereza ga je

zapustila in odšla v stanovanje. Julka jo je čakala vsa razburjena:

»Mama, mama, zakaj ste tako pozni?«

»Saj še ni pozno, ljubček!«

»Kosilo sva že zamudili. Če bi vedeli?«

»Kaj neki se je zgodilo, ko mene ni bilo?«

»Atek je prišel in odšel.«

»Odšel?«

»Da! Iskal Vas je. Pa Vas ni mogel najti. V Montreuxu je, kjer zida neko vilo. Vrnil se bo. Morda jutri, pojutrišnjem. Morda vsak dan.«

»Zakaj me ni počakal?«

»Saj je dolgo čakal. Slednjič pa mu je pošlo potrpljenje. Oh, mama, čisto mokri ste. In čevlje imate vse blatne.«

Tereza je odšla v sobo in se preoblekla. Tam doli v Avantsu je našla svoj pristan skesana Maneta, ki jo je ona vodila in rešila; njo pa njen mož niti nekaj ur noče čakati. In zdelo se ji je, da je življenje ko ta brezkončna pot v dežju in megli, in ni vedela, ali bo kdaj prišla domov ...

VI.

Mark Romenay in žena sta sedela na terasi pri čaju in dozdevno uživala lepoto bežne ure. Julka se je igrala v bližini s Silvijo Monestier in veselo poskakovala; zdaj, ko ni bilo več drugih otrok, je bil ves prostor njun. Večkrat je prišla k očetju in materi, toda le za nekaj hipov. Če se je preveč oddaljila, jo je Tereza poklicala nazaj, morda v skrbi, morda tudi, ker se je bala tišine. Mark se je nastanil v Montreuxu in odondod je večkrat prišel v Caux, da je tu preživel dan. In vsak dan, ki sta ga preživela skupaj, ju je znova razočaral. Tereza je bila pohlevna in poslušna, Mark pa je skušal biti nežen. Hotela sta pregnati spomine; zato pa je bil njun razgovor plehek in zarinili so se iznova spomini v njune misli. Mark je bil obupan in je zaman iskal pomoči v svojem ponosu. Tereza ni bila več taka njegova žena, kakršna je bila, preden je padla in preden ji je odpustil; bila je le še vdova, on pa je bil njen žalostni, boječi in nerodni zaročenec.

Povedala mu je o begu Manete Durban, ki ga je ona pripravila.

»Nista se več ljubila,« je izjavil Mark. »Njen mož pa je tako slab.«

Nista se mogla dalje razgovarjati o tem: v vsaki besedi bi bila videla namen. On je zavidal Manetinega moža za njegovo slabost, ker on v taki slabosti ne bi mogel razmišljati. Tereza pa je to slabost zaničevala, obenem pa se je spraševala, katera moč bi jo mogla nadomestiti.

K sosednji mizi je prisedla družba: dve mladi, zelo ljubki ženski, dva mlada in en star gospod,

ki je takoj pričel naduto govoriti. Vreme je bilo mehko in skozi odprto okno so prihajali žalobni glasovi klavirja. Starega gospoda je godba navdušila in pričel je govoriti o ljubezni. Mark in Tereza ga spočetka nista poslušala; polagoma pa sta nehote slišala, kaj govori. Govoril je o lepi Heleni in jo slavil. »Samo Grki, ti ljubitelji resničnosti, umejo, kaj je usoda ljubezni. Slučaj zapleta usodo, a jo tudi razpleta. Nobena ljubezenska junakinja ne bo razvozlala nesreč, ki jih je zakrivila Helena v svoji okolici. In od vseh ljubezenskih junakinj je morda Helena edina, ki je resnična, zakaj le ona ostane živa.«

»Ostane živa?«

»Kakopak. Le slabi pisatelji končajo svoje igre s smrtjo. To sredstvo je zelo preprosto. Troja pade in ostanejo le še razvaline. Lepega Parisa ni več. In Helena se je vrnila v domačo hišo. Tam je po tolikih viharjih našla mir in zadovoljnost. In kakor ponosna Diana stopa z zlatim lokom v slavnostno dvorano. Nihče si ne upa govoriti vpričo nje o usodni vojni. Ona pa v svoji naravni preprostosti obuja spomine na čase, ko jo je imela v oblasti Venus, ki jo je odtrgala od rodne zemlje, domače hiše, hčerke in moža, ki je bil vreden njene ljubezni.«

»Kako strašno!« je vzkliknila ena izmed deklet.

»Nasprotno, kako čudovito! Podvrgla se je redu. Pustite v miru čudaške privide, ki nam kažejo ljubezen kot zlo, po katerem ni moči ozdraveti. Kakor vse druge stvari je tudi ljubezen podvržena življenskim zakonom in se jim ne more izmakniti. Zato je záme Helena genljivejša nego razuzdana gojenka Julija ali neozdravljiva sanjarka Izolda. Helena se nikdar ne upira življenju. Helena je ženska.«

Ena izmed potnic je z zanimanjem poslušala ta slavospev o pozabi; morda je spremenila svoje misli, morda pa se je hotela malo pobahati s svojim znanjem; pričela je navajati žalostne in obupne stihe neke sodobne pesnice:

»Le pozabite me! Ker so na zemlji drugi še večeri...«

Nato pa je govornik dopolnil svoj slavospev o Heleni in mu dostavil še to, zadnjo kitico:

»In vendar so Grki, ki jim je bila ljubezen sveta, usodno in neizogibno zlo, opevali nesmrtnost zakonske ljubezni v Penelopi, v Alcesti. Zakaj zakonska zvestoba se opira in črpa svojo trdnost iz družbe, iz družine, iz srčnega miru, ki je drag vsaki ženi, v kateri je še naravno zdravje in je izšla iz poštene hiše.«

Toda ta končni slavospev zakonskega življenja ni našel odgovora.

Hudourni oblak. (Fot. Fr. Krašovec.)

Kmalu zatem je sijajni zabavnež odšel in odpeljal svoj dvor. Mark je spoznal v njem pisatelja, ki ne uživa slave, kakršno bi zaslužil, učenca, da, skoraj tekmeča Gastona Pârisa. Svojčas ga je bil spoznal v Rimu in že takrat je pridigoval o klasičnem preporodu, ki se danes pojavlja v moderni umetnosti.

Niti Tereza niti on nista v teku dolgega samogovora izustila ene same besede in molčala sta še potem, ko je družba že odšla. Jesenska pokrajina, ki jo je zlatilo toplo solnce, ju je obdala z mehko in umirajočim čarom.

On se je spominjal svoje poti na ledenik Proz in na ljubosumno bridkost, ki mu je razjedala dušo ob ozki pečini, kjer sta oba zaljubljenca tri dni umirala, — ob ozki pečini, ki jo je komaj še mogel razločiti, zakaj sneg je zabilisal vse sledove strašne žaloigre. Če bi ju bili našli na pečini za vedno objeta in mrzla, bi bili govorili o njiju kot o zaljubljenem parčku. Se je li kaj spremenilo, če je ona ostala živa?

Kakor on je tudi Tereza prenesla náse besede, ki jih je bila slišala; le še bolj iz srca se jim je vdala. Ni imela nevarne navade, da bi brez premisleka gledala váse, in kar je zdaj videla v sebi, jo je napolnilo z začudenjem, skoraj s strahom. »Da!« si je mislila. »Helena se je zopet vdala prejšnjemu, naravnemu življenju in tudi jaz sem tako storila. Ni vedela, zakaj je ljubila; tudi jaz ne vem. Nisem žena, ki jo je težko razumeti, a Mark me razumeti noče. In če skušam, da bi razumela samo sebe, se mi trga srce. V gorah sem izgubila svojega dragega in vendar mislim zdaj le na hčerko, v meni živi le želja po domu, po možu, ki noče verjeti v mojo ljubezen. Sem li boljša,

sem li slabša ko druge? Helena si je upala vzbujati spomine na preteklost. Če bi se tudi jaz drznila, bi morda ubila usodno zlo, ki naju loči. Vse je tako preprosto, pa je najina zadrega in najina zbeganost z vsakim dnem večja.«

Tako je zagledala v resnici sredstvo, ki bi ju združilo, Mark pa je v svojem ponosu izjavil, da je to sredstvo zanič. Ker sta bogata, bosta vsaj lahko živela ločeno, čeprav bosta pred svetom združena. Kmalu bo odšel v Rusijo. Minila bo zima, ki ju bo pripravila na to ločitev. Na vsak način pa je moral izgnati ponižajočo željo po nežnosti, po telesni sužnosti in posnemanju mrtveca.

Bo li ta molk večno trajal? Ko sta nehala premišljevati, sta se spogledala. Ona je imela na sebi bel, volnen plašč, kakršne nosijo po alpskih letoviških zvečer in v jeseni. Na glavi je imela prav tako čepico in pod njo so se lahko tresli nekdanji dolgi in lepi, sedaj pa bolj temni in kratki lasje. Iskala je, kako bi začela razgovor; hipoma pa jo je postalo tega sram, kar bi morala priznati, in ni mogla povedati: kako njena grešna ljubezen plahni in se očiščuje v njenem spominu. Kri ji je zaplala po žilah in vsa je zardela. Celo ramena in vrat je dosegla ta medla rdečica.

»Ljubezniva stvarca je,« je obupano in prepričevalno trdil Mark sam sebi. »Vsakdo jo mora ljubiti. Tudi jaz jo ljubim. In vendar ne bo nikoli več moja, če nočem biti podel.«

Ona pa je postala vsa zbegana in prestrašena radi poguma, ki jo je v mislih navdal, in si je govorila:

»Preveč je ponosen. Nikoli mu ne bi mogla povedati... Kratke lase imam in nisem več lepa, on me ne ljubi več...«

* * *

Prisedla sta k njima Mihael Monestier in Edmond de Baulaine, ki sta bila že vsakdanja Terezina tovariša. Saj sta le zaradi nje tako dolgo ostala v Cauxu; ta se je izgovarjal s hčerkinim zdravjem, drugi pa z Manetinim begom. Morala je prenašati zaupljivost zdaj tega zdaj onega. Zaman je skušala to preprečiti ali se jima izogniti. Zasedovala sta jo s svojimi žalostnimi povestmi. In bala se je, da bi kdaj v teh pretiranih tožbah odkrila neko drugo čustvo, ki je ob teh mučnih razgovorih polagoma sililo na dan ko drevo pod zajedavkami. Ker ni bila domišljava, je skušala sama sebe pomiriti. Mark ji je naročil, naj ne ostaja sama, a njej ni bilo za hotelsko družbo. Zakaj ne ostane on pri njej? Saj bi jo moral čuvati? Ni li opazil njunega vedenja?

Ob zadnjih posetih v Cauxu ju je rad videl, celo laže mu je bilo v njuni navzočnosti, kakor bi pričakoval od njiju, da naredita konec njeni

mučni samoti. Toda morda je bil prepoznal njune namene, morda pa je zdaj sam hotel rešiti položaj, ki je trajno postajal nevzdržen: hladno ju je sprejel in ni mu bilo za njuno družbo. Nikogar več ni maral videti poleg Tereze; celo Julka mu je bila včasih odveč. Ko pa sta bila sama, ju je zajel obupen molk.

Bilo je ob uri, ko so solnčni žarki zlatili vso pokrajino, preden nenadno nastane oktobrska noč. Solnce se je bližalo gorskim slemenom Jura. V jezeru je solnce odsevalo v dolgim, gorečem stebri, ki je trepetal in se daljšal, nato pa se stisnil in postal le še slika zvezde na gorskem hrbtu, zvezde, ki se blešči v hipu kriččega slovesa in nato ugasne. Sence se že mešajo med trakove luči, vstajajo iz vode, priplezajo do vinogradov in obrežnih mest, napolnijo pobočja, kjer žare rdeče bukve, in nato hipoma pokrijejo hotelsko teraso. Zastonj se še branijo gore Dent du Midi in Trient. Njihove nežne rdeče barve, barve cvetlic ali mesa, se pogrezajo v noč. V plemeniti žalosti čutijo že vnaprej svoj poraz kakor ljudje.

»Pojdimo noter!« je rekla Tereza, ki jo je zazeblo, čeprav je bila ogrnjena z volnenim plaščem.

»Pojdeta za njo?« se je skoraj sovražno spraševal Mark. In vsi trije možje so jo spremili in sedli v salonu, gospa Acherjeva pa je pripeljala Julko in Silvijo.

Ure so minevale in nič se ni zgodilo. Kmalu, takoj bo treba k večerji, nato pa na postajo k zadnjemu vlaku. Mark se ni več hinavsko zanimal za razgovor, ki ga je dolgočasil. In ko sta Mihael Monestier in Edmond de Baulaine, ki sta bila vajena dolgih obiskov, slednjič odšla, si je govoril in prepričeval samega sebe, da je že prepozno, da bi še kaj začel in razčistil položaj. Drugič pa bo prav tako.

»Vas kratkočasa?« je skoraj boječe vprašal ženo.

Ona se je nekoliko začudila:

»Ah, ne!«

»Čemu ju torej sprejemate?«

»Vaša prijatelja sta. Naj ju li odslovim?«

»Ne, ne! Čemu neki?«

V predsobi so že pripravili za večerjo. Vpričo sluge se je bilo nemogoče zaupno razgovarjati.

In potem je bila večerja pripravljena. In že je bila tu tudi Julka s svojo večno vzgojiteljico, Julka, ki je k sreči poživila večerjo s svojim klepetanjem in svojo vsiljivostjo.

Takoj po večerji je Tereza poslala otroka spat. Bo li tudi Tereza skušala načeti kak razgovor? Toda njemu je to zoprno, izogiba se priložnosti in mu je spet takoj žal.

Tako, konec je. Neizprosni čas je šel svojo pot. Ko pa sta se poslavljal, ga je ona kot v nekdanjih lepih urah zopet tikala in je pri tem močno zardela:

»Saj boš kmalu zopet prišel?«

Začudil se je in genilo ga je. Je li z eno samo besedo našla pot v njegovo srce? Pred odhodom jo bo še nežno poljubil. Moj Bog, kako je ponos moža vendar slaboten! Za eno samo nežno besedo, ki ne spreminja ničesar in jo je prej večkrat in bolj iz srca govorila drugemu, pa se bo vdal? Zavedel se je in rekel skoraj trdo:

»Ne vem še. Sporočil Vam bom.«

Končano je. Že odhaja po stopnicah. Kako trd je bil z njo in kako potrta je bila! Zakaj je tako ravnal z njo, ko mu je dokazovala svojo ljubezen? Spodaj v veži je pogledal na vozni red in videl, da ima še četrte ure časa; stekel je k dvigalu, kakor bi bil kaj pozabil, in se vračal k njej. Prav primerno časa ima še, da popravi krivico, odide bolj prijazno in odnese pogumnejši pogled od nje.

Dvigalo se je ustavilo. Gre po hodniku, mudi se mu. Nič ne pričakuje njegovega povratka: presenetil jo bo, morda bo zadovoljna, in ob tej misli je ves navdušen. Rekel ji bo: »Slabo sem se poslovil od tebe,« z ustnicami se bo doteknil njenih lic in bo zbežal. Jo bo tudi tikal kakor je ona njega, jo bo celo poljubil?

Prav na koncu hodnika je stal pred vrati, ki jih je dobro poznal, neki mož in trkal ter čakal dovoljenja, da sme vstopiti. Potem je vstopil. Ne moti se: stanovanje je Terezino. Kaj ji še hočejo v tej nočni uri? Ah, prav gotovo je Edmond de Baulaine ali Mihael Monestier pazil, kdaj bo odšel, in hoče zdaj izrabiti njegovo odsotnost! Ona ga je sprejela in tako kovala novo, podlo izdajstvo. V hipu jo je že obsodil in ji podtikal podlosti. Enega ljubega je že imela: je li že pozabil, da jo zdaj spet zelo spoštuje in zaupa v njo? Pustil jo je, da je lahko v miru objokovala svojega mrtvega, ona pa ga je medtem morda že nadomestila! V hipu je premeril vso sramoto svoje lastne ljubezni, pa tudi njeno moč in bridkost.

Za onim neznancem je stopil v stanovanje: ključ je bil v vratih. In v predsobi je zaslišal prestrašen Terezin glas:

»Ven! Ven! Če ne, bom klicala.«

»Mi ne boste dovolili?« je ugovarjal Baulaine.

Manetin beg je ranil njegovo samoljubje in hlepel je po osveti. Toda že je bil Mark pred njim:

»Gospa Romenay Vas je prosila, da odidete, gospod! Jaz pa želim, da zapustite hotel.«

»Ti!« je vzkliknila Tereza.

Markovo vedenje, še bolj pa ta vzklik je prepodil Edmonda de Baulaine.

Mark je videl, kako se je zbegana sklanjala k njemu kakor k rešitelju, videl je na njej lepeti poželenje onega drugega — zvrtilo se mu je in strastno jo je objel. Ona se ni branila, prepustila se mu je in boječe je dehnala:

»Mark, prijatelj moj!...«

Vendar pa je iz lepega obraza s kratkimi lasmi, prepreženega z brazgotinami, pokritega z mehko kožo, ki je kaj hitro zardela, odsevala notranja bojazen. Ni se motil. V očeh, s katerimi ga je gledala, je polno bojazni. Spravo si je predstavljala vse drugače. Kakor zaročenka je bila, ki jo takšna strast razburi, ki se ne brani in se že vnaprej vda nepotrpežljivemu in nekoliko nasilnemu gospodarju. Ne sme se upirati, ne more se upirati, noče se upirati. Vdala se mu je in premagano jo je odpeljal v svojo sobo, kjer jo je poljubi volji miloval; ona pa je le tožila ko otrok in neprestano tiho ječala. Nehote se je spomnil povesti očeta Sonnierja, ki ji je na ledeniku prišel na pomoč: »Ječala je, ječala, kakor ječi mlad, par dni star pes.« Je li občutila isti strah?

Strast ga je prevzela prav do nasilnosti, do grozovitosti; toda ni ga zapustila zavest in bil je srečen.

Zapreka, ki ju je bila ločila, se je zrušila ko stena. Njuna mladost je zmagala. Tesno drug ob drugem sta čutila, kako jima utripljeta objeti srca. Oduščen je zaživelo, vse je zbrisano za vedno. In zdaj je ona pričela jokati. Nad seboj ali nad preteklostjo, sama ni vedela. Nikoli se ni poglobila vase in vendar se ni mogla zdržati joka. On pa je začel znova dvomiti in se je spraševal, če ni onečastil te preteklosti in svojega ponosa medtem, ko si je ona očitala, da mu ne izkazuje dovolj ljubezni. Zdelo se ji je, da je kot novoporočenka, vsa nerodna, da so ji usta nema in roke ledene.

Polagoma je zaspala, morda od trudnosti, morda tudi od slabosti. Ob svitu nočne svetiljke je opazoval njene zaprte oči, njena lica, s katerih je izginila kri, vlažne ustne, iz katerih se je dvigalo redno dihanje. Odšel je počasi, da je ne bi zbudil. V spanju je še vedno lahko ječala, in spomnil se je ječanja, ki so ga od blizu slišali tam doli na Kalvariji Proz. Strašno jasno in odločno je zagledal pred seboj grozni privid, ki ga je ena sama nepremišljena beseda vklesala v njegovo srce ko v marmor:

»Ležala je na mrliču. Bila sta le eno bitje.«

Komaj se je zavedel in je s silo udušil krik, ki je silil iz njega. Tiho in hitro se je oblekel in zbežal v noč pod zvezdnato nebo, kakor tat, kakor človek, ki je oropal mrliča...

(Dalje prihodnjič.)

O snoveh v našem telesu (plini).

Dr. Janez Plečnik.

CO₂.

Rekli smo: organski spojki se spajajo pri »gorenju« s kisikom (O) zraka; organski spojki razpadajo pri tem, in razpadkov eden je CO₂ (ogljikov dvokis). Poudarili smo obe potreboči gorenja: zagorevno toploto in pa pristop kisika (zraka) h gorivu. Rekli smo, da naša hraniva so (po večini) organski spojki in, da se hraniva v našem telesu spajajo s (vdihanim) kisikom zraka, torej, da hraniva goré v našem telesu v (vdihanem) kisiku zraka.

Naše telo je torej prilika peči: vtikamo hranivo (gorivo) v črevo (v notrino peči); telo posesa uporabne dele hraniva iz črevesa v kri; posesani deli hraniva krožijo s krvjo po telesu in — pljuča vdihavajo (jedó) zrak (kisik); kri, krožeča po pljučih, posname kisik iz vdihanega zraka; prisesani kisik kroži s krvjo po telesu in — hranivo pa kisik se srečata torej v udih in hraniva zgore v udih. V udih goreče gorivo (hranivo) oddaja telesu svojo večnost in naše telo dela (se giblje) ob le-tej sprejeti večnosti.

* * *

Rekli smo tudi: en del ogljika (C) se pripaja ob dva dela kisika (O) pri gorenju organskih spojkov ter CO₂ nastaja v našem telesu. Poudarjali smo prost dostop zraka h gorivu —; kaj pa, če zgrejemo gorivo do zagorevne toplote pa zrak nima prostega dostopa do goriva; kaj torej: če vsak delec ogljika ne narajma dveh (prostih) delcev kisika? Kaj je torej s pečjo, dobro naloženo in gorečo, pa z zamašenim dimnikom, s priprtimi vratci? Kaj je torej z živinami (Lebewesen) sploh in posebej še s človeki, ki so se do dobrega najedli (»naložili«), pa je le teh mnogo v majhni stanici in so vrata in okna pridušeno zaprta in torej ni potrebne ménje zraka? Vprašajmo kar splošno: kaj je, če (do zagorevne toplote) zagreto gorivo obiljava, pa le-to gorivo pičí s kisikom?

* * *

Skušnja je, ki uči: zagreti ogljik oziroma zagreti ogljikovi (»organski«) spojki (ogljè, drva, bencin, alkohol, meso, riž, saje, krompir, dijamant, mast, grafit, moka), ki zrak nima povsem prostega dostopa do njih, tudi razpadajo in se tudi vežejo in spajajo s kisikom — ne razpadajo pa prav tako kot pri prostem gorenju in razpadajo drugačno. Pravijo tudi le-takšnemu ne-

prostemu gorenju dušeno gorenje (trockene Destillation). Zagreti ogljikovi spojki razpadajo pri dušenem gorenju tudi — ogljik pa pripaja na vsak svoj del le en del kisika pa — spojek CO₂ ne nastane ter nastane spojek CO (enokisli ogljik). Umevno je, da tudi ostali razpadki goriva niso pri dušenem gorenju prav tisti, ki so pri prostem gorenju, in res vemo, da obče znani téri nastajajo pri dušenem gorenju (teer = žgana smola). Ne bomo govorili danes o térih in bomo govorili le o CO; zapomnili si bomo pa vendarle: da ogljikovi spojki drugače razpadajo pri dušenem gorenju in drugače pri prostem gorenju.

CO (reci c-o) je plin, je brez duha, je (0,967krat) lažji od zraka. CO plava torej na zraku; CO se nabira torej v (zaprti) sobi pod stropom. CO pomešan s kisikom (ali zrakom) in prižgan, je udaren (eksplodira). CO vdihan, nas urno zastrupi; CO je torej močno strupilo za nas. CO prižgan na zraku, gori; prižgan si torej pripaja še kisik (CO+O) pa nastaja CO₂. CO gori v zraku: daje nam torej toploto, greje nam vodo, spreminja vodo v paro, žene nam torej stroje, dela torej luč in električno ter magnetno silo. CO ima torej dosti (za nas) uporabne večnosti. Pa vidimo: gorivo ne odda vse svoje večnosti pri dušenem gorenju; večnost gre v zgubo pri dušenem gorenju (če je ne ujamemo nalašč). So tovarne (»plinarne«), ki nalašč zagrevajo gorivo do zagorevne toplote, pa ne pripuščajo zraka (kisika) k zagretemu gorivu. Le-te plinarne zbirajo nastajajoče pline (in tére) in vodijo pline po ceveh po mestnih hišah, kjer rabljajo pline za svečavo in kurjavo; CO je pomemben primesek le-tega svečavnega »plina« (Leuchtgas). — Vemo, da je CO strupen, da gori v zraku, da je — z zrakom pomešan — udaren. Vemo vse to tudi o svečavnem plinu: strupen je, gori, udaren je. CO je brez duha in je kaj nevaren zdravju, pa je umevno, da plinarne parfimirajo (dišavinijo) svečavni plin namenoma in kar le dopustno močno s smrdili (amonijak, formalin). Svečavnemu plinu pridejana smrdila naj opozarjajo na pretečo nevarnost, če svečavni plin potajno uhaja iz cevi. Govorili smo o vsem le-tem le radi jasnosti. Našega pripovedovanja poudarek je kar samo, da ogljikovi spojki razpadajo v drugo pri dušenem, in v drugo pri prostem gorenju in, da zgubljamó večnost pri dušenem gorenju, če namenoma ne preprečimo zgube večnosti.

Zadeva z dušenim gorenjem je obče znana. Pristaviš lonec organskih spojkov (mleka, repe,

zelja, fižola, masti, krompirja) na ognjišče z dobro živim ognjem ter stopiš za časek po drugem poslu — namakaš perilo, mencaš perilo, ožemaš perilo. Pride zgovorna sosedka, pa se časek raztegne v čas in — nos pove nakrat, da je čas za »Ježeš — Marija« — še enkrat priduhneš — ni pomoči in kar res je: pristavljena jed se je prismočila. Gošča na lonca dnu — zrak (kisik) nima tja dostopa — se je zagrevala in se je zagrela do zagorevne toplote; gošča je pričela razpadati, je počrnela, je »poogljenela«, se je »prismočila«, se je »prižgala«. Mast, ki si jo pozabivši pustila na živem ognju — to več — se tudi vname, mast zagori; mast je vedno »zgoraj«, mast plava, pa ima zrak prostega dostopa do masti. Jeja »prismojenih, prižganih« žgancev, kaše, kuharskih pridelkov sploh, je trda kazen za družino; jed je neprijetnega (»térastega«) duhá in je neprijetnega (»térastega«) okusa.

Pridne, varčne, vestne gospodinje, vse so »sitne« in nedostopne krog poldneva ter ne marajo obiskov krog poldanskih ur, in poldanski poseti so dopustni le pri tistih gospodinjah, ki imajo dekile in kuharice. Mož pisano gleda, ko se vrne z dela na obed, in posluša: »Pokusi, morda ti bo pa le šlo; pazila bom, da bo zvečer vse v redu.« »Ta« je bila tukaj, saj več, »ta« iz drugega nadstropja, pa vprav, ko so vsi lonci stali na ognjišču, je prišla in ni in ni in ni je bilo »naprej« spraviti. To — pa še to — pa še to — pa še to —; nisem ji ponudila stola in rekla sem ji: da prideš vsak čas, da se mudi s kosilom — pa je tako venomer regljala, kot na streho pribit klopotec. — Prav je, če mož potrpi in molči: časih je jed prismojena, časih pa glava — okajena.

Petrolejka (svetiljka na petrolej) je znana, da dušeno gori, če ni osnažena. Petrolejka ima v celem tri dele: kotliček, ki nalijemo petrolej (ogljikov spojek!) vanj; ima »mašince«, ki stenj teče skozi njo; ima dimnik, ki plini vhaajajo po njem.

Petrolejka je odlično uporabno fizikalno poskušno orodje in bo to še dolgo. Pomembno bi bilo poiskati oznake, ki jih je narod nadel posamnim delom petrolejke. — Slišal sem za naš »kotliček«: lampa, lampca, pa tudi »truplo«; »mašinci« pravijo tudi »dušica«; stenju rekajo ponekod »duša«, pa tudi »baša«; šlemček, ki je v mašinci in ki gre stenj skozi njega režo, ima ime »nos«, pa tudi »gobec«; naš dimnik je med narodom kar splošno »glaž«.

Nalijemo v kotliček petrolejke petrolej, torej tekoče gorivo; petrolej je ogljikov spojek, je torej organski spojek. Le-to tekoče gorivo maka stenj (bašo) in se prisesa po tesnecih stenja do roba stenja; zagrejemo petrolej ob reži nosa do zagorevne toplote (»prižgemo« petrolej), nakar se prične spajanje petroleja s kisikom (petrolej »gori«). Goreči petrolej zgreva zrak (in pline

sploh), ki je v glažu, in zgreti zrak odteka skozi dimnik (glaž); nov zrak (kisik) pa hiti skozi spodnje, številne reže mašince k plamenu — zrak ima torej prost dostop do goriva. — Goreči petrolej se spreminja v pline, posebej še v CO₂, in — vemo: goreča petrolejka sme goreti po cele ure v zaprti sobi in le-taka goreča petrolejka nam ne napravlja (premočnih) neprijetnosti. Vemo pa tudi: goreča petrolejka časih kadi, časih smrdi, njen dimnik časih postane čadast in mogočne cunje saj se nabirajo v njem. Vse to, če dotok zraka skozi dušico (mašince) in odtok plinov skozi dimnik (glaž, plinavnik?) ni v pravotnih medsebojnih merah, torej, če dušične reže niso osnažene in če niso dobro prestopne zraku — ali pa, če plinavnik (glaž, dimnik) na plat visi, če je prekratek, če je preozek. Sajaste cunje, nastajajoče pri le-takem dušenem gorenju, so ogljik; le-ta ogljik je nastal iz kamenega olja (petroleja), razpadajočega ob zagorevni toploti; le-ta ogljik ni zgorel v CO₂, ker ni bilo dovolj zraka. Petrolej je razpadel torej v druge razpadke, in res: skušnja uči, da glava boli ob vdihavanju čada in plinov, puhtečih iz plinavnika (glaža) dušeno goreče (»smrdeče«) petrolejke.

Še en obče znan primer. Ogenj na odprtem ognjišču je ogenj nekam kar sredi izbe. Le-ta ogenj oziroma nastajajoči plini so znosni, so pretrpni, dokler ognjišče dobro vleče, torej dokler ima zrak (kisik) prost dostop do ognja. Železno ognjišče (šparhert; špárovec) pa tudi (zakurjena) peč nam sploh ne delata preglavic, dokler dobro vlečeta, torej dokler zrak dovoljno in pravotno prihaja h gorivu. Ognjišče, železno ognjišče, peč pa postanejo opasni in pogibeljni koj, ko se dimnik zamaši, ali, ko sami zožimo zraku pot skozi dimnik z loputo, ki jih tako pogosto vstavljajo v dimnike. Glava nas prične boleti, nemirni postajamo, bljujemo, omotica se nas loteva, duši in zaduši nas v izbi, ki ima nje peč zamašen dimnik.

* * *

Rekli smo, da je treba za pravotno gorenje organskih spojkov zraka v zadostni meri, če naj organski spojki tako zgore, da CO₂ nastane, in — vidimo —, da je gorenje res drugačno, da res drugačni spojki (razpadki goriva) nastajajo ob gorenju, če zrak pičlí. Pa: naše telo tudi gori in tudi njega gorenje ni prav tisto, če obiljava z zrakom, in ni prav tisto, če pičlí z zrakom. — Stavki so namenjeni tacih razmišljanj nevajenim, pa bomo stavkov smisel še zdobili.

(Dalje prihodnjič.)

P I S A N O P O L E

Jack London.

(Potepuh po božji volji.)

Balder Olden. — Prevedel — a.

Petnajst let je bil star, majhen, skoro droban, in imel je zelo mehke ustnice pa trmasto čelo, ko je imel za seboj že pestro in uspešno karijero: bil je najprej šolar, potem prodajalec časnikov, ladijski novinec pri obalni plovbi in tovarniški delavec. Nekaj izposojevalnih knjižnic je že do kraja prebral, izpil mnogo suhega whiskyja, zaslužil dosti denarja. Hranil je za počitniški tečaj na vseučilišču; toda pri stroju, ki mu je stregel zjutraj od pol šestih do enajstih ponoči, ga je poiskala mati, kadar ni bilo nobenega beliča več pri hiši. Tedaj ji je dal vse in s počitniškim tečajem ni bilo nič.

S šestnajstimi leti je plul z brodovjem, ki je služilo tatovom, ki so kradli ostrige. To ni bila igra — mimo policijskih ladij in policijskih postaj je vodila pot k ostriziščem, ki jih je bilo treba opliniti. Plen so na skrivaj razprodajali. Jackovo posadko je družilo neko dekle, »kraljica« tega kroga ostrizjih razbojnikov. Kraljica ga je ljubila, mu kuhala, krpala.

Ko so bile ostrige prodane, ni v pristaniščih minila nobena noč brez silne pijanosti. Jack je sovražil alkohol, dasi je bil navidez velik njegov prijatelj.

Toda, ker je pil, je bil mož med možmi. On, kapitan, edini, ki je imel dekleta na krovu — on je moral tudi piti kakor možak.

Na svoj sedemnajsti rojstni dan, dne 12. januarja 1893, je podpisal pogodbo, s katero se je udingal kot mornar na trojborniku skunerju »Zofija Sutherland«. Ladja za lov na morske pse! Znorel bi človek, toliko je dela na jadrnici, a še tem več, če je namenjena za lov ali ribarjenje. Naučiš se spati v naglici, to se pravi umetnosti, da se v dveh urah bolj napiš, nego se drug človek v šestih. Doživeli so tajfun, prišlo je tudi do junaškega spopada med Jackom in švedskim orjakom Red Johnom, stodeset funtov proti stodevtedesetim, v katerem si je Jack priboril ugleden položaj na krovu.

Ampak lepa je bila ta vožnja — ni ga bilo moža na krovu, ki ne bi bil imel svojega posebnega obraza in čisto svoje zgodbe, noben dan ni bil mrtev. Slana voda je postala Jacku Londonu že zdavnaj čisto domača. Toda nad Atlantskim oceanom, ob obalah ja-

ponskih otokov, po Severnem ledenem morju je bril vendarle drug veter nego preko kalifornijskih otokov. Jack London je rasel, čeprav je ostal majhen, postal je tako močan, da je mislil, da s svojim bogastvom mišic in zdravja lahko izhaja sto let, ne da bi mu bilo treba varčevati. Udeležil se je na Japonskem pijanske gostije, kjer se cel teden noben mornar ni iztreznil, skočil nato težko pijan v vodo in plaval več milj daleč do svoje »Zofije Sutherland«. V opazovalni košari vrh jambora ali pri krmilu je pričel v nočeh, polnih nepopisne tišine, oblikovati, kar so videle oči in kar mu je doživelo srce.

Pot navzgor torej vseeno ne vodi po morju! Brez pomorske šole in izpita bi vozil vedno proti vetru in starši so bili prepričani, da v njihovem fantu tiče druge sposobnosti. Nekega dne je bil Jack spet delavec v tovarni. Kako zna velekapital zgrabiti mladega delavca prav v njegovem najboljšem, v njegovem častihlepju namreč, da s tem trnkem izvleče iz njega moč, samo življensko silo, to je treba brati v njegovem lastnem življenjepisu »Kralj Alkohol«, ki ga je napisal osemnajst let pozneje. Deset ur dela ni bilo nič posebnega. Delal je po petnajst, po šestnajst ur na dan, prihajal sestradan domov, bil pretruden, da bi jedel, skoro pretruden, da bi spal. Delo na uro po deset centov. Dokler ni prišel do spoznanja: samo možgansko delo plačajo, telesnega ne. Nikdar več na suženjski semenj ročnega dela!

In komaj se je končalo tega pol leta galejskega življenja, ga že vidimo vsega izčrpanega, sedemnajstletnega fanta, kako presedi dolge noči ob kuhinjski mizi, sklonjen nad črnilom in peresom. Z energijo, ki vsebuje nekaj titanskega, je napisal za natečaj nekega časopisa svojo prvo črtico: »Tajfun na japonski obali« — samo to, kar je kot veslač doživel v lovskem čolnu.

Doživljaj za pomorščaka ni bil prav nič izreden. Toda osemnajstletni je pisal s tolikšno poštenostjo in stvarnostjo, skratka, brez napihnjenosti, da ni njegovo delo le — kar je bil končno samo slučaj — bilo nagrajeno, temveč da ga strokovnjak še danes bere z užitkom.

Zaenkrat je ostalo pri tem uspehu, ki mu je vrgel petindvajset dolarjev.

Dandanes ve vsak človek, ki bere knjige, kaj počne tramp v Ameriki. Skriva se v praznem tovornem vagonu ali pa čepi na odbijačih Pullmanovega

voza; Včasih leži v drogovju pod vagonom, včasih lépi na strehi. Tako gre pot od San Francisca do New Yorka, gori v Kanado in doli v Mexiko, trdno se oklepa življenja, z rokami in z nogami, na vsakem ovinku je v smrtni nevarnosti, preganjan od policajev in železničarjev, v vročini in mrazu, podnevi in ponoči. Pogoltniti mora kilometre, kajti kdor v Chicagu ni našel sreče, jo upa najti med Mormonci, in kogar je v Cincinnatiju zalotila policija pri beračenju, se lahko nadeja, da bo mogel v Ohio nekaj dni neovirano prosjačiti. Vse to vemo: kako sčasom postane vozarjenje samo sport, poklic, strast, kako se tramp vozi, da more beračiti, kako berači, da se more voziti, kako se kot prilepljen drži železniškega tira, kakor da daje ta živež in nudi resničnost.

To vemo od Jacka Londona, ki je bil ušel od dela v tovarni in z osemnajstimi leti postal tramp, majhen mišičav bahač, težek šestdeset kilogramov, z želodcem, ki je prebavljal žeblje iz podplatov in prenašal dolge dneve gladu.

V enem letu trampovskega življenja je spoznal Združene države, usmiljenost in krutost ljudi, neusmiljenost zakonov, lakoto in mraz, policijske stražnice in zapore.

Kar je poročal o tej dobi, vemo vsi, večidel ne da bi poznali ime Jacka Londona. Prevajali so ga, ponatiskovali in posnemali, tako da je bil tramp nam Evropecem nekaj časa edini, zares slikovit pojav v Združenih državah.

Z devetnajstimi leti se je vrnil s potovanja. Znal je brati in pisati, videl je dovolj sveta in zadosti je bil bral, da je vedel, da nič ne ve.

»Potepuh po božji volji« se je nazival v svoji trampovski dobi. Toda zdaj je šlo za drugačna potepuška pota, nego vzdolž železniškega tira. Zdaj se je burilo v njem hrepenenje po daljinah duhovnega sveta. Čemu in Kam — takim vprašanjem pravijo modroslovje — in to ga je zgrabilo.

Londonova potovalna strast se je izprevrгла v strast za znanostjo. Izsilil si je šolo in knjižnice. Ni se dal zaustavljati, ko je divjal skozi preddvore znanosti, si natrgal znanja, ki ga je bilo treba pokazati pri zrelostnem izpitu. Medtem ko se je moral z delom svojih rok boriti za vsak grižljaj kruha, je v dveh letih obvladal učno snov višje realke.

Tri leta nato, tri leta po tem, ko je začel, je spadal med znane ameriške pisatelje, imel vodilno vlogo med dijaki v San Franciscu, prirejal predavanja, organiziral socialistični studentovski klub. Med vsem tem je pa še bilo počivanje na Aljasko, kjer so l. 1897 odkrili zlata polja.

»Trip« na Aljasko, ki je trajal samo par mesecev, mu je prinesel sicer samo muke in nevarnosti, kakršnim je bil celo tak Jack London komaj komaj kos, pa nobenega zlata. Toda nov svet. Tudi tega sveta klatežev-zlatokopov, v ledene kraje odrinjenih Indijancev, severnih jelenov, volkov, psov, ki vlečejo sani, večnega snega in belih noči, ni poznal, izvzemši že davno pokojnega Breta Harteja, noben drug pisatelj.

S to glavnicco doživljanjev torej se je ta dvaindvajsetletni študent brez sredstev in vsakršne pomoči vrgel v borbo, ki naj bi ga privedla do pisateljske ali učenjaške slave: životarjenje po pristaniščih in plovba ob kalifornijski obali, jadriranje in lov na morske pse, trampovsko življenje po Združenih državah in iskanje zlata na Aljaski.

Imel je seveda velik naraven dar, da je znal z nekaj besedami na kratko opisati, ostro, točno v izrazu, s tehniko pomorščaka, ki pripoveduje svoje čudne storije.

Pa pridnost! Ta umetnost brzega spanja, ta sposobnost, prav uporabiti vsak hipec, ta napetost, ki mu je postala že druga natura in ki je znala iz vsake ure izbiti vse, kar je izbiti mogoče — vse to je Londonu olajšalo borbo s tekmeci, ki so se naučili, da je treba počakati nastrojenja in biti pokoren geniju, če se milostno usede za pisalno mizo.

Sto vrstic na dan. To je postal njegov program, ko se je lotil pisateljevanja kot poklica, in tako je ostalo vseh osemnajst let, kar mu jih je bilo še usojenih. Razen tega še učenje, predavanja, branje korektur, socialistična propaganda, dopisovanje — več nego tri ure mu je teh sto vrstic le redko vzelo.

Samo izračunajte: osemnajst let po tristošestdeset dni krat sto vrstic, in dobili boste približno natančni uspeh življenskega dela Jacka Londona. Izšlo je petdeset zvezkov njegovih spisov, trije nadaljnji, izvečine časnikarskega dela, so še v rokopisu. So to novele, romani, črtice, vse skrbno izpiljene, ki pričajo o vedno stopnjujočem se, vedno bolj dovršenem pisateljskem rokodelstvu.

V bistvu je postalo življenje tega ameriškega razumnika, ki se je vzpel iz nižin proletariata, prav kmalu čudovito slično življenju evropskih slovstvenikov. Kmalu so postali časopisi, najnovejše slovstvo, knjižne ocene, ki jih je pisal on sam ali drugi o njem, vrstični honorarji in založniške pogodbe njegovo vsakdanje ozračje, kakor da se ni nikdar vozil na odbijačih železniških voz in plul s tihotapskimi jadricami. Prišlo je od nekod židovsko dekle nežnega duha in s toplim srcem, kakršno zasledimo v življenjepisih skoro vseh evropskih umetnikov, deklet, ki je spoznalo njegovo delo in ki si je njegov uspeh naredilo za vsebino lastnega življenja. Sledilo je estetsko dopisovanje z Ano Strunsko. Kesenje so ta pisma izšla kot modroslovna razprava o ljubezni. Vse prezigodnja in nesrečna ženitev mu tudi ni ostala prihranjena v dobi, ki je bila še polna skrbi: otroci, ki so se za njegove materialne razmere prekmalu rodili, nato drugi zakon, večno menjavanje stanovanj kot posledica živčne prenapetosti razumnika, hrepenenje po koščku lastne zemlje, po stalnem mirnem domu — pa da bi mogel vsaj nekje razpostaviti vse svoje knjige!

Pisatelj je dozorel, potepuh po božji milosti pa še ni umrl. Brzobjavka iz New Yorka: »Kdaj bi mogli odpotovati na meksikansko bojišče?« In odgovor: »Jutri zjutraj bom pripravljen.« K temu še sledeča opazka v dnevniku: »Mojemu romanu treba sicer še petdesettisoč besed, da bo končan, toda kupčija pred vsem ostalim.«

Ko se je leta 1904 Jack London, trideset let star, odpeljal kot vojni poročevalec v Mandžurijo, je živel v štabu etapnega generala, je imel svojo hišo, konje in sluge, a od vojne ni videl več nego vsi ostali vojni poročevalci drugih dnevniških in evropskih listov. Tega pa le ni mogel prenašati, ta potepuh, ki je bil navajen, da si je nabiral svoje gradivo čisto sam in z lastnimi rokami neposredno na bojiščih življenja. Potrč se je vrnil, sramoval se je »gradiva«, ki ga je pošiljal iz zaledja v etapi, in se zaklel: »Nikdar več vojni poročevalec!«

Moška šopska noša.

Potres, ki je leta 1906 razdejal San Francisco, je našel Jacka Londona v Oaklandu pri San Franciscu. Tudi na njegovem posestvu je povzročil potres veliko škodo, vse naokrog je vladal obup, groza, kakršna je le redkokdaj še zadela kako pokrajino. Toda najvažnejše mu je bilo teh dva tisoč petsto besed, ki jih je list »*Colliers Weekly*« zahteval od njega, vsaka beseda po četrť dolarja.

Medtem ko je po besedah njegove druge žene, Charmiane, »povsod okrog divjala anarhija, da si je ni bilo mogoče večje niti predstavljati, se je z odločno kretnjo koščenih ramen otresel vsega, kar ga je obdajalo, in se je še isti dan zažrl v članek dva tisoč petstotih besed. Še tople od dotika njegovih rok sem lovila počeckane lističe in jih pretipkavala...«

Nagrada petindvajsetih centov za besedo je pomenila Londonu višek. Toda nikdar več si je ni pustil potisniti globoko pod to višino. Poleg tega so pričele izhajati knjiga za knjigo v vedno večjih izdajah. Zlato mu je začelo pritekati.

Sklenil je, da se z lastno jahto odpravi na pot okoli sveta, in je predpisal svojemu časopisu, pod kakimi pogoji bi mu prepustil poročila o svojih križarjenjih. (Ne popisov dežela! Ne novel!) Tritisoč dolarjev prispevka za gradnjo ladje brez obračuna. Za trojni predujem je bil pripravljen, krstiti svojo jadrnico na ime tega zabavnika. Toda ostalo je pri

treh tisočih in mladi pisatelj je ozmerjal izdajatelja: »Vraga vendar, vsakdo misli, da mi jadrnico gradite Vi, da mi Vi krijete vse izdatke in mi plačujete še knežji honorar...«

Prvi jahti »*Smark*« je l. 1910 sledil »*Roamer*«, večja ladja, mnogo udobnejša, s kitajskim slugo in kuharjem — a vendar »*Roamer*«, kar bi prevedel z besedo »*Potepuh duše*«.

Charmian je ostala Londonova sopotnica, sopotnica tudi v življenju. Videla sta Honolulu in Južni ocean, Avstralijo in Meksiko s svojih ladijskih deská. Vedno je bil ladijski gospodar svoj lastni kapitan, prvi častnik in ladijski zdravnik. Redno vsak dan je napisal svojih sto vrstic.

V vsakem pristaniškem mestu je odprl vrata na stežaj. »Kako to, da vas pri obedu sedi vedno po dvanajst za mizo?« so ga vprašali. »Ker je za več gostov žal miza premajhna!« je odgovoril Jack London.

Večkrat se je pojavil znan, grobo obtesan star obraz iz njegovih divjih popotnih dni in tedaj je pokazal Jack, da še ni pozabil tovarišev svoje mladosti.

»Bil je lep, veder in močan kakor mlad grški bog.« so ga slavili po smrti v pismih in osmrtnicah.

Mar je to življenje zato moralo končati tako zgodaj, ker je iz mladega pivca postal ubog suženj alkohola? Njegov manifest za alkohol in zoper njega je strašna življenska spoved »*Od kozarca do kozarca*«.

Ko se mu je bližalo štirideseto leto življenja, je bil Jack London velik posestnik v Kaliforniji, nasadil je bil na desetisoče evkaliptovih drevesc, imel lepe konje, pse in bil lastnik jahte. Vedel je, da po vseh strelskih jarkih, v vseh vojnih bolnicah, po vseh hišah sveta, kjer se govori angleški jezik, ljubijo njegovo ime, njegova dela, njegov obraz. Časopisi so se trgali za prvo objavo njegovih dnevnih sto vrstic, nežnočutne ženske so ga obsipale s pismi, in od Aljaske do Avstralije ga ni bilo mladega pesnika, ki ne bi bil zahteval od mojstra, da mu pove svojo sodbo o njegovih prvencih. Otroci so mu bili vir velike radosti in iz pogostih mest v njegovih pismih lahko sklepamo, da mu je bila Charmian vzor popolne ženske.

Navzlic vsemu temu težka duševna mōra, noči brez spanja, življenje čuden gnus.

To silno jekleno telo je potem razpadlo v nekaj dneh.

V par dneh, ko je bil že napol nezavesten, je uremija (sečno vnetje krvi) uničila srce in možgane tega človeka velikega obsega. Treba je prebrati v njegovem »*Kralju Alkoholu*«, kako neutrudni potepuh duše ni hotel več pogrešati zanosa, ki mu ga je dajala alkoholna omotica. Na krilih alkoholne opojnosti je preletel vedno znova še vsa peklenska pota svoje mladosti, blažene daljave, vse labirinte človeških naslad.

Štirideset let star je omahnil, strť od dolgega potovanja.

* * *

V slovenščini so doslej izšli štirje prevodi. To je »*Krištof Dimač*« v prevodu Franceta Magajne, ki je izhajal v Mladiki in potem še v ponatisu kot 12. zvezek Mohorjeve knjižnice, »*Kralj Alkohol*«, prevedel Jos. Poljanec, kot 50. zvezek Mohorjeve knjižnice, potem »*Morski vrag*«, roman iz pomorskega življenja lovcev na morske pse, »*Roman treh src*«, pustolovsko fantastična zgodba iskalcev acteških zakladov, in

pa »Železna peta«, tendenčno socialistično delo. — Krog Londonovih bralcev in občudovalcev je tudi med Slovenci že velik in še stalno narašča, kar spričo velike zanimivosti in napetega dejanja njegovih romanov ni čudno.

Križem po Bolgariji.

J. Šedivý.

Slovani bomo izlečili stare rane in izravnali stare medsebojne spore, če bomo prešli preko trpke preteklosti, ko so tujei podžigali mržnjo. Medsebojno spoznavanje nas bo vodilo k medsebojnemu zaupanju in k prijateljstvu, ki bo izločilo kvarne vplive naših skupnih sovražnikov. Zato spoznavanje Bolgarije pri nas in Jugoslavije v Bolgariji mora imeti samo blagodejne posledice za obe državi in celotno slovanstvo.

Bolgarija je najmanjša slovanska država. Pred balkansko vojno je bila skoraj dvakrat večja od Srbije in je merila 96.546 km². Radi tega je tudi sanjala, da si bo priborila vodstvo med balkanskimi Slovani in da bo lahko pobolgarila vso Makedonijo. V carigradskem miru, ki je zaključil balkansko vojno, je pridobila 25.187 km², dočim je morala 7696 km² odstopiti Srbiji. Pred vstopom v svetovno vojno ob strani Avstrije, Nemčije in Turčije ji je na pritisk osrednjih držav odstopila Turčija 2588 km². Tako je merila Bolgarija 114.425 km². V miru v Neuilly v novembru l. 1919 pa je morala odstopiti Jugoslaviji 2566 km², Grčiji pa 8712 km². In sedaj meri samo 105.146 km². Na tem ozemlju so l. 1926 našteji 5.485.000 prebivalcev. Med njimi je 4.900.000 Bolgarov, Turkov je 520.000, Ciganov 98.000, Romunov 57.000, Židov 45.000 in 42.000 Grkov.

Po veri so skoraj vsi Bolgari pravoslavni, le kakih 45.000 je katoličanov našega latinskega obreda, okrog 5000 pa je katoličanov vzhodnega obreda. Okrog 95.000 Bolgarov je mohamedanske vere in se nazivajo Pomaki. Pravitako so pravoslavne vere Romuni in Grki. Turki v Bolgariji pa so seveda vsi mohamedanske vere.

Do svetovne vojne je bila Bolgarija najmlajša država na Balkanskem polotoku. Bolgari so zopet dobili svobodo, ki so jo izgubili ob koncu 14. stoletja, po vstaji in rusko-turški vojni l. 1878. V miru v San Stefanu je bila ustanovljena Velika Bolgarija, ki je obsegala celo Niš. Berlinski kongres pa je še istega leta popravil to mirovno pogodbo tako, da je razkosal Bolgarijo na dva dela. Iz ozemlja med Donavo in Staro planino se je raztezala bolgarska kneževina, ki je priznavala vrhovno nadoblast turškega sultana, na jugu od Stare planine pa je bila osnovana takozvana Vzhodna Rumelija kot turška pokrajina z avtonomijo in s krščanskim generalnim gubernatorjem. Narodna zavest in pa gospodarska nesposobnost teh pokrajin za ločeno življenje sta privedli l. 1885 k prevratu, ki je proglasil zedinjenje Vzhodne Rumelije z bolgarsko kneževino, kar je naslednjega leta priznala Turčija in tudi velesile. Ko pa je l. 1908 izbruhnila v Turčiji revolucija, je knez Ferdinand proglasil Bolgarijo za neodvisno carstvo. Tudi to izvršeno dejstvo so priznale velesile in Turčija.

Ko se selijo lastovke, takrat me vedno prime, kakor bi bil ptica selivka. Pred dvema letoma sem se napotil na Bolgarsko. Ko sem se v začetku oktobra

Bolgarka prede.

v hladni jesenski noči pet minut pred polnočjo usedel v Beogradu na brzovlak, ki vozi preko Sofije v Carigrad, sem bil razen železniških uslužbencev v celem brzovlaku od Beograda pa do bolgarske meje pri Caribrodu popolnoma sam v njem. Vprav en dan prej sta se namreč spoprijeli v Sofiji obe makedonski stranki. To-ono časopisje je poročalo o velikih nemirih, javno mnenje pa je pričakovalo v Bolgariji revolucijo. Potniki v Sofijo in Carigrad so zato v Beogradu izstopili.

Ker še nisem obvladal bolgarščine, sem na meji prošil za vozni listek do Sofije v srbsčini. Bolgarski uradnik me osorno pogleda in mi pove, da nima drobiža in da mi tako ne more dati voznega listka. Ko sem se čez nekaj časa vrnil s svojim češkoslovaškim potnim listom in prošil za vozni listek, mi ga je takoj z nasmehom podal in zmenjal sto levov.

Tudi policijski uradnik in sopotniki, ki so na prvi bolgarski postaji, v Dragomanu, napolnili vagon, so postali z menoj zelo prijazni, ko so videli moj češkoslovaški potni list. Takoj so me začeli uvajati v bolgarsko zgodovino. Narodi, ki so imeli kdaj svoje države, so zelo ponosni na svoje velike može in na slavna dela svojih pradedov. Celo s preprostim bolgarskim kmetom se skoraj ne more razgovarjati, kdor vsaj v medlih obrisih ne pozna bolgarske zgodovine. Le pri Slovencih in Slovakah, ki niso imeli lastne države, ni zanimanja za njihovo zgodovino, ki je žal ne pozna niti večina izobražencev.

V okolici Sofije prebivajo takozvani Šopi. Od ostalih Bolgarov se razlikujejo po noši, po običajih in po zunanosti. V svoji krvi imajo zelo mnogo azijskih primesi. Ko so bili Bolgari pod grško-bizantinsko oblastjo, so carigrabski cesarji naselili v sofijski okolici ostanke raznih azijskih plemen, ki so se polagoma pobolgarila. Še sedaj pa so Šopi bolj rjave barve in zelo starokopitni. Četudi imajo svoja posestva celo v sofijskih predmestjih, vendar se krčevito drže starih navad in se vztrajno upirajo vsem novotarijam. Posebno sem se čudil, ko sem od Dragomana pa prav do Sofije videl namesto pluga samo »ralo«. S tem preprostim drevesom brez koles obračajo Šopi svoje polje. Vlada jim je ponujala železne pluge, ali jih niso hoteli sprejeti. Pravijo: Matere zemlje ne smeš raniti z železom!

Stanovanja imajo zelo nizka in majhna. Hiše obdaja nizka ograja iz zidu ali trnja. Sadnega drevja je videti zelo malo.

Obleko si pripravljajo kmetje doma iz domače volne. Bolgarska žena nikoli ne počiva. Če nima drugega dela, potem prede. Kakor vsak bolgarski kraj imajo tudi Šopi svojo narodno nošo. Ženske nosijo na glavi ruto, ki je zavezana pod kitami tako, da vise kite po hrbtu. Nisem sicer slišal, da bi si Bolgarke barvale lase, vendar pa v petih mesecih svojega bivanja v Bolgariji nisem opazil niti pri starih ženah sivih las, četudi mnogi tam dočakajo visoko starost.

Okrog vratu nosijo dekleta nakit in pa zlatnike, svojo doto. Čim bolj razcveta dekle, tem bolj se prilizuje očetu, da ji ob prodaji svinj vsaj del skupička zamenja za zlate cekine. Zgornja obleka je črne, modre ali temnorjave barve. Sega le do kolen in nima rokavov. Izpod krila moli kakih 50 cm snežnobelega srajce s širokimi čipkami. Rokavi srajce so polni pisanih našivov. Ti našivi so v vsaki vasi drugačni in po njih se spozna, iz katerega kraja je kaka šopkinja. Pozimi pa se moški in ženske zavijejo še v kožuhe, včasih pa moški preko njih ogrnejo še debele pelerine iz domače volne.

Kakor ostali Bolgari pokrivajo tudi Šopi poleti in pozimi glavo s kučmo. Ovratnik, oprsje in konci rokavov na srajci so vedno okrašeni z našivi. Ponos vsake žene je, da so ti našivi čim lepši. Suknjič je iz domače rjave volne, ki seveda tudi ne more biti brez raznih okraskov. Posebno značilne za Šope pa so hlače. Koder se namreč nosijo bele hlače, ki se vedno bolj zožujejo in jih spredaj in zadaj krasijo rdeči ali rjavi trakovi, tako daleč bivajo Šopi. Le v sofijskem predmestju nosijo čevlje, drugače pa moški in ženske vedno samo opanke, ki imajo pravzaprav samo podplat. V začetku sem se čudil, kako more šopski kmet v največjem snegu v svojih opankah gnati svoje bivoile po cesti in jim kazati pot. Pozneje sem zvedel, da nosi več parov zelo debelih volnenih nogavic, ki jih trdno preveže z jermenimi opanki.

Šopi so zelo nezaupljivi in vdani pijači, četudi ne pijančujejo tako kakor marsikje drugod. Razmehoma največ gostiln je med Šopi. Tudi stara poročila iz turške dobe se pritožujejo, da je v okolici Sofije zelo mnogo gostiln in da je večkrat mogoče videti na cesti pijanega človeka. Pijejo predvsem žganje.

Točno opoldne, ali po naše ob enajsti uri, je vlak prisopihal v Sofijo in nov svet se mi je odkril.

Dijaški koledar za šolsko leto 1950/51. Izdala Slovenska dijaška zveza v Ljubljani. III. letnik. Uredil Etbin Bojc. — Po enoletnem izostanku tega koledarja je izšel vnovič. Morda bo preteklega leta strel v prazno zelo koristna šola onim, ki so ga krivi. — Nič ne de. Na svetu je vse prav, tudi taki »grehi« so potrebni za novo rast, kakor ogenj in toča. — Dijaški koledar obsežne dijaške (akademske in srednješolske) katoliške družine je zvonec, ki ima svoj poseben glas. Kdor ima pravi posluš, ušesa za poslušanje, kako utripa naši mladini srce, ga je resnično vesel. Ob vseh borbah, ki so že bile za in zoper tako mladino, je miselnost dijaštva, kakor jo razodeva koledar, nov cvet, ki poganja in se ne bo usul v prazno. Rodil bo. Je v njih čvrsta volja, je veliko idealno gledanje, pa je tudi ista zavest, ki je bila vedno v mladini, če je bila tvorna: Vse, kar je bilo in kar je še med nami, vendarle ni prav, ni še dogma. Mladina, ki ni idealno revolucionarna, je zanič. Tisti, ki gleda razdrapano streho in jo krpa z zaplatami, ki le za silo drže, je slab gospodar. Dober prekucne trhlo ropotijo od slemen do gredi in postavi novo, da pod njo varno biva in mu ne kaplja na nos. Vemo, da je od vzorov do dejanj težka pot. Vemo, da bi bilo izkopavanje temeljev, na katerih je zgrajena vsa naša preteklost, greh in samomor. Tudi Dijaški koledar priča o tem spoznanju. V vse veje sodobne narodne rasti prodira dijaški duh: v versko življenje, v tesen stik z narodom, v socialno gibanje, v politiko, v studij in znanstvo, v tako zavoženo žensko vprašanje — povsod zastavlja, povsod išče in odkriva novih potov v bodočnost. Naj naše dijaštvo vodijo ti vzori v stvarno, dejavno življenje. Nič naj se ne boje razočaranj, ki nam jih vsem trosi na pot resničnost in človeška reva — in zloba. Koledarček naj si vsak, kdor bi rad pogledal v mlade duše (in kdo ne bi rad?), res nabavi. Ne bo mu žal.

F. S. F.

Vuzenica. II. Daljši okoliš v srednjem veku; trg in grad 1457—1665. Zgodovinski opis. Spisal Josip Mravljak. V Samozaložbi. Maribor, 1929. — Ta zvezek je nadaljevanje Vuzenice I. Zvezek obsega dva dela: prvi opisuje okolico Vuzenice in našteva mnogo krajev (vasi, samostanov), ki jih omenja zgodovina. Premnoga teh imen so se poizgubila, dasi so (v arhivih) živa priča o prvotnem slovenskem prebivalstvu. V drugem delu je opisana zgodovina trga in gradu med letnicami, ki jih podaja naslov. V drobni knjižici je zbranega premnoga gradiva, ki je dokaj takega, da kar vabi pero zgodovinskega pisatelja, da bi segel v te čase in pisal. Ni nam treba praviti, da nimamo zgodovine. Dosti je je, zanimiva je, le odkriti jo moramo. Pisatelj je imel s knjižico dosti več truda, hvalevrednega, nego drobna knjižica na prvi pogled razodeva.

R.

Kolumbovi vitezi. Dr. p. Hugo Bren, O. F. M., Ljubljana. Založilo »Cvetje« v Ljubljani. — Oddavna je človeku vse, kar je skrivnostno, tajno, poseben mik. Naj so to tajne in čuda prirode, naj so še vse bolj skrite in nedognane sile, ki so preko narave, ali naj so temna dejanja, zavita v mrak in noč. Zato imajo tudi tajne družbe, od nedolžnih dijaških zvez in krožkov do ves svet obsegajočega framonstva, prav po-

seben mik. Nekakšno protitežo zoper framasonstvo je v Ameriki l. 1882 ustanovil župnik Mihael McGoney. Hotel je v svoji župniji uvesti podružnico družbe »Katoliških borštarnarjev«. Ti pa so ustanovitev podružnice odklonili — in ta odklonitev je rodila »Kolumbove viteze«. Danes pa ima ta strogo tajna organizacija v Ameriki že nad 700.000 članov, samih značajnih, različnih mož katoličanov. Njih geslo je: Za Boga in domovino — ali širše: Za Boga, cerkev, domovino in narod. — Kdor hoče spoznati to prezanimivo organizacijo, naj si naroči knjižico, ki stane le 5 Din (po pošti 6 Din).

Naše slike.

Fritz von Uhde: **Gost v ribiški koči.** Revna severnonemška ribiška soba z nizkim stropom in s pódom iz žgane ilovice. Skozi starinsko okno pada opoldanska svetloba na mizo sredi sobe, na kateri je pripravljeno za kosilo. Okoli mize stoji družina: čisto z desne vidimo gospodarja, potem so onstran mize trije otroci pa ded in babica ter gospodinja. So to vsi, kar jih vidimo na sliki? Ne — še eden je med njimi, tujec, gost — On sam. Tudi če ga ne bi označal sôj, ki mu obkroža glavo, bi ga spoznali na prvi hip. Tak je bil Gospod, ko se je pridružil Cankarjevemu bebcu Martinu, nekako takega ga je videl in nešteto-krat naslikal nesmrtni Rembrandt, tak je On, Gospod vseh nizkih in preprostih, vseh ponižanih in razžalôšenih. V siromašnem ribiškem oblačilu je stopil v to revno ribiško hišo, kjer se ga — popotnika, niso kar nič branili. Drag gost jim je, vse mu nudijo, kar imajo, pa še same sebe. In ko gospodar pred jedjo izmoli, tedaj dvigne tujec desnico, kakor jo je dvignil v blagoslov v Emavsu, dan po svojem častitljivem vstajenju. In vsi ga précej spoznajo po tem znamenju. Zaupljivo so obrnjene oči vse družine vanj, ki blagoslavljaja to skromno jed, z zaupanjem in vero zro vanj, vsi ti delovni ljudje, vajeni muk in trpljenja, z otroško vdanostjo ga gledajo otroci. Kakor da je oživela v njem vsa ribiška izba, tako se pretaka svetloba po vseh postavah in predmetih v sobi. Čudna vdanost in globoka vernost spaja družino z Gospodom v nerazdružljivo celoto. — O Uhdeju smo že nedavno več pisali, ko je Mladika objavila njegovo znamenito sliko: »Jesus - vrtnar«. Naša današnja slika spada med najboljša Uhdejeva dela nabožne vsebine in visi v Luksemburškem muzeju v Parizu.

Franjo S. Stiplovšek: **Stari Maribor.** V januarski številki lanskega letnika smo že objavili več reprodukcij po lesorezih znanega slikarja in grafika Fr. S. Stiplovška. Danes spet objavljamo nekaj lesorezov iz njegove zbirke »Stari Maribor«, kjer je dosegel najvišjo stopnjo svoje grafične umetnosti. Z veliko ljubeznijo in z dobrim okusom so izbrani ti pestri motivi, ki jih tehnična spretnost in resnično umetniško pojmovanje dvigneta visoko nad golo obnovo prirodne oblike in jima vtisneta čar starinskega duha, značilnega za stare mariborske uličice, ki z brega vodijo k Dravi, za preostale stolpe iz nekdanjega mestnega ozidja in za nekdanje, komaj še znane cerkvice. Stiplovšek je prav s temi lesorezi pokazal velike grafične zmožnosti in sposobnosti, da se zna živjeti v prirodni predmet.

Cankarjeva rojstna hiša na Klancu na Vrhniki.

Napis na spominski plošči:

V TEJ HISI SE JE RODIL
DNE 10. MAJA 1876
IVAN CANKAR
SLOVENSKI PISATELJ.

Cankarjev spomenik na Vrhniki.

Omenili smo že, da je bil avgusta meseca postavljen na Vrhniki spomenik največjemu slovenskemu pisatelju Ivanu Cankarju. Sredstva za spomenik so bila nabrana s prostovoljnimi prispevki na Vrhniki in po vseh slovenskih krajih, prav mnogo so pa darovali naši Amerikanci. Natečaja za spomenik se je udeležilo izredno mnogo naših kiparjev, a vendar noben načrt ni docela ustrezal stavljenim pogojem, niti ni bil umetnostno v vseh ozirih zadovoljiv. O sestavi razsodišča, ki je izbiralo načrte, in o končni odločitvi se je mnogo pisalo po naših dnevnikih in mesečnikih. Navsezadnje je odbor poveril delo akadem. kiparju Josu Jurkoviču, ki je kip tudi izvršil. Soha predstavlja Cankarja, kako ves zamišljen in vase pogreznjen sedi na kamnu, z desnico si podpira glavo, levica mu pa malomarno visi preko prekrižanih nog. Soha je ulita iz bronu in stoji na širokem kamnitem podstavku. Spomenik je postavljen ob glavni cesti, na križišču pred znano gostilno »Mantovo«, in je bilo zaradi neprimernih stavb za njim treba postaviti kot ozadje iz kamenja zidano steno, katero vidimo tudi na naši sliki. O umetnostni vrednosti celotnega spomenika so strokovnjaki prav različnih mnenj — treba je pa ugotoviti, da je po sodbi Vrhnčanov, ki so prav dobro poznali pokojnika, spomenik povsem posrečeno delo, soha pa upodobljencu presenetljivo podobna. Ljudstvu je spomenik — tako se glasé poročila od mnogih strani — všeč in tako bi bil vsaj ta njegov namen dosežen. Tudi nam, ki smo poznali Cankarja v življenju, se zdi, da je zunanja stran njegovega telesa točno podana, manj pa je v sohi tistega nemir-

nega, vedno delujočega, otožnega in obenem upornega duha Cankarjevega, katerega naj bi bil kipar skušal ohraniti potomcem. — Vrhnika sme biti ponosna, da je prva postavila svojemu največjemu sinu in oboževalcu spomenik. Na Ljubljani je zdaj, da pokaže, da ne zaostaja za Vrhniko! In to pot se bomo še huje udarili, še ostreje in še strože merili, ko bo šlo za odločitve, kakšen naj bo kamen ali bron našemu Ivanu v spomin.

Kam jadramo?

V svetovni in zunanji politiki je toliko nejasnega, dvoličnega in neresničnega, da je težko dobiti dober upogled. Najvažnejše merilo za vse početje je tukaj lastna korist. Vsa še tako slavnostno proglašena načela, pogodbe in dane besede imajo vedno skrivna vrata, skozi katera se morejo izmuzniti močnejše države, če jim to nalaga lastna korist. V svetovni in zunanji politiki je še pač mnogo manj katoliškega duha kot ga je v notranjem razvoju posameznih držav. Odtod tista večna nezaupljivost, strah in nemir, ki tirajo države kljub vsem dolgovom v vedno gorše oboroževanje.

Voditelji svetovne politike morajo že popravljati in dopoljevati mirovna pogajanja in sklepe, ki temelje bolj na sili kot na pravici. Zato so se zbrali v začetku leta zastopniki vojskujočih se držav v Haagu k takozvani reparacijski konferenci, ki je končno-veljavno določila višino vojne odškodnine. Svetovna vojna je naredila toliko škode, da je ne bi mogle izplačati samo poražene države. Zato morajo prispevati za povračilo škode tudi manjše zmagovalne države, kakor Jugoslavija, Češkoslovaška in Poljska. Razmerno nekaj malega plačajo tudi velike države kakor Francija in Anglija. Sedaj šele morejo slovanske države sestaviti točen proračun, ko vedo, koliko imajo dolgov in koliko prejemkov na račun vojne odškodnine.

Ker se je haaska konferenca posrečila brez večjih težav, so državniki velesil dobili poguma za sklicanje pomorske konference v London, ki bi naj omejila neznosno oboroževanje na morju. Velike pomorske sile, kakor Anglija, Zedinjene države, Francija, Japonska in Italija so uvidele, kako gradnja vedno novih vojnih ladij in podmornic obremenjuje njihove proračune. Zato so hotele določiti, koliko sme imeti vsaka država vojnega brodovja. Vsaka država je hotela, da bi se druge države bolj razorožile od nje same, da bi tako pri tem razoroževanju pridobila na moči. Največji pomorski sili, Zedinjene države in Anglija, ki potrebuje za vlado nad morji samo velike ladje, sta se izrekli proti podmornicam, ki lahko potaplja tudi največje ladje, ker te bi mogle najbolj ogroziti njihovo vojno mornarico. Ali ostale pomorske države na ta predlog niso pristale. Nikakor pa se nista mogli zediniti Francija in Italija, ker je Italija vztrajala na tem, da ne sme Francija imeti močnejšega brodovja od njenega. Razen tega pa seveda Anglija ni mogla sprejeti vseh predlogov Zedinjenih držav, ki so si hotele zagotoviti prvenstvo na morju. Tako pomorska konferenca ni imela zaželenih uspehov.

Londonska pomorska konferenca je jasen dokaz, da niti velesile same ne verujejo, da bi Društvo narodov moglo preprečiti nove vojne. Tudi znanemu Kellogovemu paktu najmanj verujejo tiste velesile, ki so se najbolj zanj zavzemale in o njem razglašale

svetu, da je za vedno utrdil svetovni mir. Če se ni več bati vojne, zakaj pa se potem velesile najbolj oborožujejo in snujejo vedno nove vojne zveze?

V ospredje svetovne politike hočejo vedno bolj Zedinjene države, ki na svetovnem trgu za marsikaj določajo cene. Že skoro vse evropske države so dolžnice Zedinjenih držav, in ta naraščajoča moč Zedinjenih držav slabí vpliv njihovega tekmeca, Anglije. Med tema državama se vrši boj za oblast na morju, kar se je opazilo tudi na pomorski konferenci. Zedinjene države skušajo z naraščanjem svoje moči prisiliti južno- in srednjeameriške države, da bi sedanjo rahlo vseameriško zvezo spremenile v trdnjšo ameriško Društvo narodov, kjer bi imele odločilno dejansko moč Zedinjene države.

Napredovanje moči svojega ameriškega tekmeca zavistno zasleduje Anglija. Odkar je v svetovni vojni Anglija pomnožila svoje zamorske naselbine in se je nedavno spremenila v državno zvezo, v kateri imajo Kanada, Južna Afrika in Avstralija načelno enak položaj kakor Velika Britanija, se je Anglija takorekoč odtrgala od Evrope. Ker je dobila tudi zaščito nad Irakom in Palestino, se je težišče njenih koristi preneslo iz Atlantskega v Indijski ocean. Nemiri v Egiptu in pa v Indiji, ki je glavni vir njenega bogastva, jo silijo, da se posveti predvsem rešitvi težkega vprašanja, kako obdržati angleško oblast v teh ogromnih pokrajinah. Sredozemsko morje tvori Angliji najkrajšo pot v Indijo in Indijski ocean. Zato ne more dopustiti, da bi dobila na Sredozemskem morju odločilno oblast ali Francija ali pa Italija. Zato ji je dobro došel spor med Italijo in Francijo, dokler nobena ni premočna.

Dogodki na Daljnem Vzhodu in tekmovanje Zedinjenih držav ovirajo Anglijo, da bi mogla odločno nastopiti proti Franciji, ki je postala vodilna evropska velesila. Zdaj je tudi ugodna prilika, da je mogel francoski zunanji minister Briand nastopiti z načrtom Panevropske zveze, ki bi za vedno utrdil francosko prvenstvo v Evropi in bil uspešno sredstvo proti ameriškemu vplivu na Evropo. Radi velikega ugleda Francije so sicer vse evropske države dale pristanek, toda njihovi pogoji so taki, da je uresničenje Panevropske zveze še zelo daleč. Najtrdnjšo oporo francoske politike tvori Mala antanta, to je Jugoslavija, Romunija in Češkoslovaška. Politični preroki so ji že večkrat napovedovali smrt, ali na sestanku v Strbu v Češkoslovaški se je Mala antanta zopet nanovo utrdila.

Italijanska politika si prizadeva z vsemi silami, da si pridobi Romunijo in njeno zaveznico Poljsko. Italija je upala doseči to radi tega, ker napol poljedelska, napol industrijska Češkoslovaška ščiti svoje kmete in noče znižati carin na uvoz romunskih poljedelskih pridelkov. Jugoslavija je to italijansko namero preprečila s tem, da je na konferenci v Sinaji sklenila carinsko zvezo z Romunijo in tako si bosta skupaj iskali trga za svoje kmetijske proizvode in prisilili morda tudi Češkoslovaško na popuščanje.

Italija snuje svoj blok. Zbližala se je z Avstrijo, Madžarska, Bolgarija in Albanija so popolnoma pod njenim vplivom, sedaj pa skuša potegniti še Grčijo in Turčijo. Da bi prisilila tudi Nemčijo v svoj blok in tako obkolila Francijo in Malo Antanto, se je začela približevati Sovjetski socialistični republikanski zvezi (SSSR). Ta uspeh je dal SSSR novih sil, ki je tako

podvojila svoje delovanje v Kitajski, kjer so izbruhnili novi nemiri. Boljševiki z vso silo dvigajo proizvodnjo poljedelskih in tovarniških izdelkov, da bi tako čimprej lahko s svojim blagom poplavalili svet, znižali cene, zaustavili delo v neštetih tovarnah ostalih držav ter tako povečali število brezposelnih. Prepričani so namreč, da je vedno rastoče število brezposelnih in vedno večja beda med delavstvom njihov naravni in najboljši zaveznik.

Napeto ozračje v svetu pa mirno opazuje Japonska, najbolj obljudena država na svetu, ki ima do zob oboroženo veliko armado in mogočno brodogradnjo. Komaj čaka, da bi razširila svojo premajhno ji domovino.

Medtem pa evropske veletovarne orožja snujejo podružnice po vseh mogočih državah. Denarnim mogotcem ni na srcu samo zmaga njihove domovine v kaki bodoči vojni, ampak si hočejo zagotoviti zaslužek, če je država na nevtralnih tleh in bi tako lahko prodajala orožje prijateljem in sovražnikom. Zato bi mnogi denarni krogi vojno zelo želeli, če bi le imeli zagotovilo, da ta ne bo zajela njihove države in da ne bodo razrušene baš njihove tovarne.

Vobče pa v vsem svetu vlada negotovost. Vlade si ne znajo pomagati iz strahovite gospodarske krize, ki ogroža obstoj najširših ljudskih slojev, dočim na drugi strani razkošje in bogastvo vedno narašča. Kapitalistični družabni red, ki proizvaja brez ozira na potrebe in vedno večja obrate, da bi bila proizvodnja cenejša, je začel kazati robove v obliki naravnost neverjetne brezposelnosti po vseh državah. Stroj vedno bolj izpodriva človeške roke in njegovo brnenje vedno bolj prevpija jok lačnih otrok.

V zunanjih sredstvih in v politiki ni rešitve. Treba spremeniti človeške duše. Ljudje morajo zopet postati otroci božji, ki bodo v vsakem svojem bližnjem videli svojega brata in sestro, ki ima pravico do človeka dostojnega življenja, do dela, pravične nagrade in ljubezni. Katoliška akcija, ki hoče preroditi človeštvo v Kristusu in s tem posredno uvesti tudi v gospodarsko in politično življenje krščansko ljubezen in pravico, je na sedanjem razburkanem in meglenem morju življenja človeštva edina zvezda vodnica. -b-

Lama.

Kar je našemu kmetu krava, konj — Laplandcu severni jelen in Arabcu kamela, »ladja puščave« — to je južnoamerškemu Indijancu lama — namreč žival, brez katere mu je na njegovih pustih planotah nemogoče živeti. Pri imenu lama se nehote spomnimo svojih otroških let, ko smo brali »Robinzona« in si mislili, da je lama nežna, brhka živalca, še vse lepša in prikupnejša ko srna. A s srno nima lama nič opraviti, saj je bolj podobna ovci in še bolj kameli ko njej.

Lama je majhna kamela novega sveta — Amerike. V Južni Ameriki se je lama izcimila iz kamele, izgubivši grbo in žulje na nogah in pridobivši si gostejšo dlako. Po lastnostih je lama prav tako podobna kameli, ker je navadno poslušna in krotka, časih pa vendarle neznansko hudobna in zahrbtna. Zlasti samci imajo to grdo navado, da pljunejo človeku, ki ga ne marajo, prav slabo dišečo, s travo pomešano slino naravnost v obraz. Zato treba paziti tudi po menažerijah, da lame ne dražimo in je ne ujemimo. Južnoameriški

Indijanec je z lamo, svojim največjim bogastvom, kaj dobrohoten in nežen. Z rožicami in pentljami jo krasi in ji ne nalaga težkih tovorov. Zato je pa lama Indijancu na besedo poslušna in se navzlic svojemu bedastemu izrazu kaj pametno vede, da je tudi lahko brez nadzorstva. Na neprilicnem širokem hrbtu nese lama nekaj čez stot težko breme po 25 km daleč na dan. Vendar pogine lama, čim dospe v vlažno nižavje. Ne more živeti brez rezkega, mrzlega, višinskega ozračja. Lama hodi povsem mirno ob najnevarnejših prepadih, saj ji je vrtoglavost ali omotičnost povsem neznan slabost. Izlahka jo je preživljati, ker je v krmi še skromnejša ko njena sestra kamela iz starega sveta.

Četvero vrst lam imamo: guanako, vikuna, lama in alpaka. — Guanako in vikuna živita še v teh časih v divjih čredah, skačeta po gorskih grebenih ko naši »gamzi«. Lama in alpaka pa sta že več stoletij udomačeni. Guanako je tako velika ko naš jelen in jo lovijo zlasti radi okusnega mesa, manj pa radi volne. Obratno je pri vikuni, ki ima izredno nežno, nakodrano volno. Iz te izdelujejo krasne odeje in mehko klobučevino. Lamo uporabljajo največ za tovarno živino, pa tudi za meso, ki ga prekajajo in prekajenega uživajo. Manjšo in dosti ličnejšo alpako pa gojijo le radi dolge, valujoče volne, ki je črne ali bele barve. Tkanine iz alpakine volne so zelo trpežne in se svetijo kakor svila.

Po okrogli zemlji.

Težka olja za letalo. Iz Turina v Rim je priletelo neko letalo, da se udeleži letalske slavnosti. To bi ne bilo še nič čudnega. Čudno in nenavadno pa je, da je motor poganjala nafta, ki spada med težka, t. j. neprečiščena olja. Redno so doslej kurili motorje z bencinom, ki je lahko olje, pridobljeno iz nafte. Ako pa se bo obnesla pri motorjih tudi nafta, se bo pocenilo kurivo, zato pa se bo pocenila tudi vožnja z letalom in še nevarnosti za eksplozije ne bo, kakor je doslej pri bencinskih tankih.

Kobilice v Maroku so naletele na pripravljenega nasprotnika. V okolico glavnega mesta Marakeš so namreč poslali skoraj milijon kilogramov strupa, naloženega na 81 vagonov. Obenem pa so ljudem razdelili tudi dosti protistrupa, da so z njim posuli pomorjene kobilice, preden so jih jedli, kajti nekaterim so kobilice zelo všečna hrana.

Srečanje v oblakih. Neki pilot je brzel z letalom iz Španije v Maroko. Nad Gibraltarsko ožino pa se je zaletel v silen oblak kobilic in moral se je povzpeti 2000 m visoko, da je mogel nad njimi dalje.

Novi most v Montrealu v kanadski pokrajini Quebec, ki vodi preko mogočne Reke sv. Lovrenea, je dolg več ko 5 km (od Sv. Krištofa do Ježice), ves iz jekla in je stal nad eno milijardo dinarjev.

Sueški prekop se dobro izplačuje. Leta 1929 so po njem ladje prepeljale nič manj ko 53.466.000 ton blaga in nad polovico ladij je plulo pod angleško zastavo.

Vsestranski film. Film prodira vsepovsod. V Berlinu so v neki bolnišnici filmovali celo notranjost človeških pljuč.

Sadnih dreves ima Švica 15 milijonov in vendar je po površini manjša ko tri Slovenije in so še celi predeli gorati.

Vsakdanja opravila v sodobnem gospodinjstvu.

Štefanija Humek, Ljubljana.

Kuhinja. O kuhinjski mizi.

Za omaro je najvažnejši del pohištva kuhinjska miza. Na njej pripravljamo živila za kuhanje; to delo (trebljenje zelenjadi, lupljenje sadja itd.) delamo sedé, le sem in tja rabimo mizo tudi za delo stojé. Najbolje je, da je miza narejena tako, da nam lahko služi obojestransko, to je, da ob njej sedimo in stojimo. V ta namen naj vsebuje normalno visoka miza pod vrhnjo mizno ploskvijo še eno desko za delo sede (60–70 cm višine). Taka miza je v kuhinji neprecenljive vrednosti, ker omogoča sicer zelo lahka, toda natančna dela brez vsakršnega truda. Ker zavzame vsaka miza precejšen prostor, zato skušamo čim bolj izrabiti tudi prostor pod vrhno ploskvijo. Prikladni so vsi predali, ki jih imajo mize, toda tudi v njenem spodnjem delu med nogami naj bo pritrjena polica ali urejeni predali. Če nimamo v majhni kuhinji naprave za pomivanje, si damo vdlati v kuhinjsko mizo eno ali dve skledi za pomivanje. Taka miza nam služi kar v dva namena, ima pa kljub temu, da vsebuje skledi, lahko še predale, kamor shranjujemo kuhinjsko orodje.

Take kuhinjske mize se dobe ponekod že naprodaj in so prav pripravne. Lesena mizna ploskev se hitro zamaže in njeno čiščenje da dosti posla, s cinkovo pločevino prevlečena pa je nepraktična. Če si hočemo prihraniti ribanje, priporočamo kot prevleko linolej rdečkaste barve, s katerim naj bi bile prevlečene sploh vse kuhinjske mize, lave, pa tudi razne druge plošče, ki jih enako uporabljamo. Nepraktične mize se dado s prav majhnim trudom ali stroški preurediti v praktične kuhinjske mize, na katerih vršimo vsa kuhinjska opravila pa tudi pomivanje sedé in stojé. Stoji naj vedno blizu štedilnika; če pa to iz kakršnegakoli vzroka ni mogoče, tedaj si preskrbimo na tem mestu vsaj majhno poklopno mizico, da na njej opravimo malenkostna dela, ne da bi nam bilo treba hoditi daleč od štedilnika. Poklopna mizica, vzdana v steno, je zelo pripravna tudi pri vodovodu za odstavljanje posode.

Prav dobra je za kuhinjo »bolniška mizica«. To je manjša, kovinska, belo pobarvana in emajlirana mizica, katere višino se da poljubno izpreminjati. Spustimo jo nizko ali pomaknemo više in lahko vrtimo ploskev na vse strani. Je praktična, se da lahko snaziti, uporabljamo jo pa tudi za njen prvoten namen, n. pr. v primeru bolezni, da laže postrežemo bolniku. Ploščo dobimo prevlečeno tudi s trdim lesom ali povoščenim platnom. V slučaju, da imamo običajno visoke mize, si pa nabavimo visok ali vrtilni stol. Tak stol ne stane mnogo. Traja za vedno in ga uporabljamo tam, kjer je miza neprikladna (previsoka) za sedenje. Ne omogoča nam samo, da sedé pripravljamo za kuho, temveč tudi pomivamo in likamo lahko sedé in udobno. (Opozarjamo, da ima zaradi neprijetnega stanja toliko kuharic bolne noge: otiski, trdi žulji, zabreklost, razširjenje žil in druge neprilike so sadovi dolgotrajnega stanja!)

Nekaj, na kar ne smemo pozabiti v kuhinji, je vedro (vedrica) za odpadke. Sicer najdemo v skoro vsaki kuhinji nekakšno posodo za odmetke, vendar vse te žal malokdaj ustrezajo kuhinjski higieni. Naj bo že vedro kakršno hoče, vedno mora biti pokrito. Odpadke pa izpraznjujemo vsak dan in vedro vsakič do čistega pomijemo. V sodobnem gospodinjstvu namreč uporabljamo razne predmete, ki so bili prvotno namenjeni bolnicam, sanatorijem in tako dalje. Že prej smo omenili bolniško mizico, razen te pa dobimo izvrstno spravilo za odpadke, pokrito vedro, katerega odpiramo z nogo. To vedro je v tem oziru prvovrstno, ker nam prihrani pripogibanje pa tudi prijemanje pokrova; roka ostane prosta in ne pride v dotiko s pokrovom, ki morda ni vedno popolnoma čeden. Pokrov pri njem se odpira z vzvodom, ki ga z nogo nalahno pritisnemo in se opremljen z gumijastim odbijačem na vzmeteh tudi sam zapre. Sicer ima prav tak ročaj kot druga vedra, ki ga pa uporabljamo le, kadar hočemo vedro odnesti, da ga izpraznimo.

Velikost te neobhodno potrebne priprave (posode) odgovarja srednje velikemu gospodinjstvu, kakršnih je največ (drži 22 l, višina znaša 44 cm, premer pa 34 cm). Napravljena je iz izbornega materiala in izdelana zelo natančno. Priprava je pocinkana, jako trpežna, torej vseskozi priporočljiva za vsako gospodinjstvo.

Ta posoda je bila v Nemčiji od preskuševališča pregledana in preizkušena ter opremljena s »solničnim žigom«, s katerim opremljajo le prvovrstno blago. — V majhnih kuhinjah je pa vdela posoda za odmetke včasih kar v kuhinjsko mizo in ima obliko globokega miznega predala. Mizna ploskev ima nad tem predalom odprtino, skozi katero pometemo odmetke v posodo. Kadar jo je treba izprazniti, jo potegnemo, miznici slično, izpod mize in odnesemo njeno vsebino iz kuhinje. Kuhinje v pritličju imajo včasih naprave, po katerih odstranjujemo odmetke naravnost na prosto. V steni je odprtina z zaklopko, zunaj na dvorišču pa posoda; z dvorišča pa odvažajo odpadke kakor običajno.

Tudi pomivalnik ali naprava za pomivanje posode je malokje res dobra in dovolj praktična. Umazano posodo umivajo v velikih gospodinjstvih obratovališčih v posebnem, za to določenem in opremljenem prostoru — v pomivalnici. Ta pa za majhno gospodinjstvo ni prikladna, ker povzroča preveč hoje in prenašanja posode. V majhnih kuhinjah je za pomivanje potrebno korito iz pločevine, skleda ali škaf. Pri vseh pripravah in napravah za pomivanje opažamo še vedno nedostatke, ki jih je treba odpraviti, oziroma izboljšati. Večja, v ta namen narejena in postavljena korita so večinoma pregloboka in jim manjkajo na dnu žlebiči (stružnice), ki onemogočijo drčanje posode po kamnu ali pločevini, kar povzroča, da se baš med pomivanjem pobije prav po nepotrebnem toliko posode. Običajno tudi ni poskrbljeno za napravo, kjer naj se posoda odteče. Boljše v tem oziru je plitvejše koritce z nekako košaro iz žične pletenine, kamor zložimo vso pomito posodo, kjer jo z brizgalom (z vročo vodo) samo po-

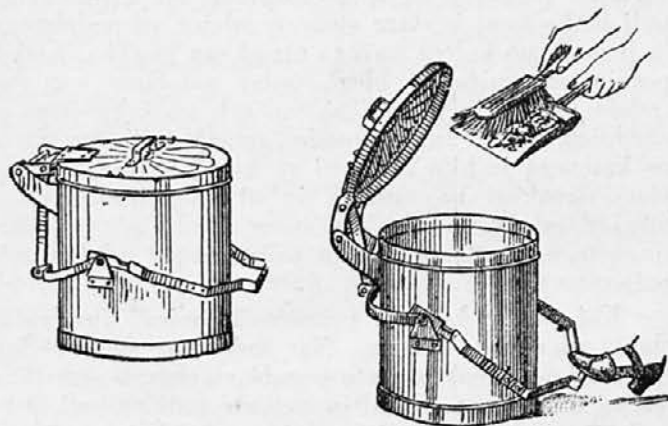
Miza za delo v kuhinji
nepripravna

Miza za delo v kuhinji
pripravna

škropimo. Posoda se posuši sama, ne da bi jo bilo treba jemati zopet v roke in brisati.

Razen stola, ki ga potrebujemo, kadar delamo, imamo v kuhinji še enega ali več stolčkov, kamor odlagamo posodo, ki jo uporabljamo. Tu pa ne pozabimo tudi omeniti, da mora stati v vsaki kuhinji tudi udoben stol za gospodinjjo ali kuharico. Četudi stremimo za tem, da si delo kolikor mogoče olajšamo s pripravljanim živil sedé, in čeprav

pomivamo udobno (sedé), vendar je še vzlic temu kuhanje težaven in utrudljiv posel. Pametna in preudarna gospodinja, ki ve ceniti svoje zdravje in ki se zaveda, kako dragocena opora je svojcem, pa ne trati in ne troši svojih moči po nepotrebnem; saj se najde tuintam trenutek, ko lahko preneha z delom, počaka, da to ali ono zavre itd. Te proste trenutke v kuhinji naj porabi gospodinja v kratek oddih na

Posoda za smeti, ki jo odpiráš z nogo.

udobnem sedežu. V tem oziru so skoro vse kuhinje pomanjkljive. In zakaj? Ker se skoro vsaka žena sramuje sesti in se odpočiti med delom, kakor jo je tudi sram, če opravlja sedé kako delo. Sicer se pa na ta predmet še povrnemo in ga razjasnimo. Skoro v nobeni kuhinji ne najdemo udobnega stola; kuhinjski stolčki pa so za odpočitek popolnoma neprikladni. Kratki odmori, pa naj si bo to spanje ali odpočitek, so namreč tisti činitelji v našem življenju, ki ustvarjajo moč in čilost duha in telesa in nam dajejo sile za nadaljnje delo.

Gospodinja, ki si bo oskrbela tak stol, ga bo vzljubila in ga pozneje ne bo mogla več pogrešati. Četudi le večkrat po malo časa, odpočila se bo pa vendar in opoldne ji ne bo treba ponosno izjaviti, kakor se zgodi pogosto: »Od danes zjutraj še nisem sedla.« Taka vztrajnost v stanju in še ponos po vrhu je popolnoma odveč in pri dobrem načrtu v pametno opremljeni kuhinji današnjega časa res popolnoma nepotreben.

Čemu je torej potrebno v kuhinji tako vihanje v škodo lastnemu zdravju? Vzemimo si za zgled ameriško ženo, ki stremi za tem, da je kolikor mogoče dolgo časa mlada, sveža in čila in v veselje in pomoč svoji rodbini. Njena kuhinja nam je dostikrat najboljši vzor in podoba žene, ki misli tudi v kuhinji. Tam, kjer nam služi kuhinja obenem tudi kakor stanovalnica, postavimo lahko brez skrbi, ne da bi se ozirali na mnenja drugih ljudi, udoben divan ali vsaj mehko klop. Če je prevlečena z belim povoščenim platnom, da jo vsak trenutek lahko obrišemo, je že za kuhinjo prav prikladna. S tem se nikakor ne pregrešimo zoper higijeno, temveč pomoremo le gospodinjji pa tudi ostalim do počitka na toplem prostoru. Saj je vendar kuhinja pozimi pogostokrat edini topli prostor v stanovanju!

Še nekaj, kar je gospodinjji v veliko pomoč, omenimo. Servirni voziček je v vsakem

v večjem gospodinjstvu neobhodno potreben. Ako bi gospodinja vedele, koliko dela in truda jim odvzame ta priprava, bi ne bila že nobena brez nje. Ni jim več potreba prenašati težko obloženih podstavkov z jedili in jedilnim orodjem. Koliko manj potov, napore, pa tudi razbite posode, ako prevažamo vse iz kuhinje in v njo s servirnim vozičkom! Ta naprava je neprecenljive vrednosti, ki jo spoznamo šele takrat, ko jo nekaj časa uporabljamo. Naredimo si jo tudi lahko sami iz stare etažere, mizice ali podobnega in ji vdelamo kolesa starega otroškega vozička. Kadar pogrinjamo mizo za obed, tedaj naložimo vse potrebno orodje in posodo na voziček ter odpeljemo v obednico. Pa ne samo posodo, ampak tudi ves obed, po katerega je bilo treba iti večkrat v kuhinjo, naložimo naenkrat na voziček in ni nam treba vedno vstajati od kosila. Po končanem obedu pa vso rabljeno in umazano posodo in pribor zopet udobno odpeljemo.

Kaj nas v kuhinji pogosto še ovira? Predvsem slaba razsvetljava. Na zadostno dnevno luč (premajhna okna) pogosto pozabi stavbenik sam (ker pač ni nikdar sam kuhal in najbrže tudi ne bo), in to se bo še vedno ponavljalo, dokler ne bo delala žena-gospodinja skupno z njim. Nebroj je vprašanj, ki jih more rešiti le žena, ona, ki v tem prostoru živi in dela in ki edina ve za vse njegove potrebe.

Za umetno luč pa mora poskrbeti sama, posebno, če ji je na razpolago električna. Kako otežkočeno je včasih kuhinjsko delo, posebno, ako je slabo osvetljen štedilnik in pečice. Tudi kuhinjska miza mora biti dobro razsvetljena. Luč naj bo nameščena vedno tako, da ne sveti v hrbet, temveč da osvetljuje le tisti prostor, kjer delamo. Kuhinjo samo zadostno razsvetljuje viseča stropna luč, katere žarnica je zavarovana s steklenim senčnikom proti sopari. Za delo pa namestimo včasih takozvane ramenske električne svetiljke, ki svetijo na mizo ali štedilnik tako, da prihaja luč od spredaj in zadostno razsvetljuje ves prostor. Ako sta miza in štedilnik zelo blizu, tedaj zadostuje ena taka luč med obema. Stikalo naj bo blizu, da gospodinja samo poseže z roko in prižge ali ugasne luč. V kuhinji, v kateri samo kuhamo, nam popolnoma zadostuje ena sama luč, pa ne na sredi kuhinje kakor navadno, ampak na sredi stene med mizo in štedilnikom. V kuhinji, ki je obenem stanovalnica, je pa treba razen luči v sredini prostora še pri štedilniku 10—16 svečne žarnice. Prednosti dobro osvetljenega štedilnika so mnogo večje, nego izdatki za elektriko ali plin, na kar pa gospodinja rade pozabijo. Ne pozabimo tudi na izredno praktične namizne svetiljke, katere pritrdimo s privijalom lahko na vsak mizni rob ter jih uporabljamo, kjer hočemo.

Za lažje zračenje kuhinje je dobro, ako je okno narejeno tako, da se spodnji del ne odpira, ker pogostokrat uporabljamo razširjeno okensko polico kakor mizo. Prostor pod njo pa je lahko izdelan kakor omara.

Naša naloga je torej, da damo našim kuhinjam lice, kot jim gre in je potrebno. Ven torej z vso šaro in ropotijo, ki ne spada vanjo. Popravimo omare in mize ali si nabavimo vsaj stol, ki nam omogoča delo sediti. Izboljšajmo razsvetljava in delo v njej nam bo v zabavo in veselje, ne pa v breme — težko in neprijetno.

(Dalje prihodnjič.)

Iz duhovnega življenja družine.

Milica Grafenauerjeva.

Otroške razstave, lepotne tekme.

Spoštovanju svojega telesa kot svetišča božjega, ki se nanje opira vsa vzgoja k pravi sramežljivosti kot kreposti, pa naravnost nasprotujejo v novejšem času uvedene »razstave otrok«. Imeli smo jo ob vselejmu tudi že v Ljubljani. Tiste matere, ki razstavljajo svoje otroke, po ure in ure, brez notranjega vzroka nage, raznim radovednim, ne vselej dovolj spoštljivim očem, se menda ne zavedajo, da ponižujejo s tem svojo deco do stališča neumne živine, kakršno razkazujejo živinorejci na živinskih razstavah. In čudo, premijirane matere so prav tako ponosne na svoje premijirane otroke kakor umni živinorejci na svoje dekorirane živali!

Če je namen takih otroških razstav, da se nagradé posebno skrbne matere za njih neprecenljivi trud z otroki, bi se moglo to storiti tudi brez takega javnega razkazovanja otroških nedolžnih teles. Upoštevati pa bi se morale pri obdarjevanju seveda tudi socialne razmere različnih mater, tako da bi družba izkazala čast in hvaležnost res požrtvovalnosti in trudu materinemu, ne pa morda le ugodnim živlenskimi razmeram in dobro rejenemu moževemu možnjičku. Sicer pa materina ljubezen ni na prodaj; ali se da vsa in neglede na kako plačilo ali nagrado, ali pa je ni.

Prav tako prostituiranje, le še bolj odurno, se vrši tudi na takozvanih »lepotnih tekmah«; prizadete so pri tem, in to je prav čudno, predvsem dekleta in žene; o lepotnih tekmah moške mladine še nisem slišala. Tekmovalke razkazujejo svojo telesno lepoto v primerno lahni obleki, če treba, kar v kopalni obleki, toda ne dostojnim očem v prirodni vodni ali solnčni kopeli, ampak često našminkane in napudrane, da si niti v vodo ne upajo, drznim, umazanim pogledom na kopalni »promenadi«. Če to ni do pičice podobno antičnim in orientalnimi sejmom s suznjami!

Beseda o modi.

In tu še beseda o modi. Najprej o otroški. Jasno je, da morajo biti otroške obleke, tudi dekliške, kratke, sicer bi morale otroke neprenehoma preoblačiti in krpati. Koža je trežnejša in se laže umije kakor obleka. Dobro je tudi, če moreš otroka na domačem igrališču ali vrtu v kopalni obleki ali pa v takozvanih igralnih hlačkah izpostaviti zraku in solncu, da zabraniš tako sušici pot v otroška pljuča. Zato pa še ni treba, da bi vodili otroke takó ali pa še manj oblečene, na cesto, na izprehod in — k cerkvenim procesijam.

In ženska moda. V načelih tako primerne, zdrave in dostojne noše, kot je bila moda zadnjih let, že stoletja poprej ni bilo. Preprosta, ohlapna halja, se-gajoča do pod kolen, ki načeloma ni poudarjala niti oprsja niti bokov, izpopolnjena s primerno, zelo dostojno, docela zaprto spodnjo obleko. Dopodkolenska obleka prav gotovo ni bila neprimerna niti estetično (lepотно) niti — da se tako izrazim — etično (nравstveno). Prav ob kolenih se končuje spodnji zgradbeni del človeškega telesa in pogled se ob spodnjem robu obleke umirjen ustavi. Enako pri podobnih moških ali deških oblekah. Drugače je seveda s krajšimi

oblekami za na cesto ali družbo, s kakršnimi so mnoge ženske to modo pačile in jo še pačijo (isto bi veljalo seveda tudi za podobne moške noše). Take obleke naravnost izzivajo poltenost in so jih redno nosile ženske, ki so izgubile rahločutnost sramežljivosti. Podobno tudi primeren vratni in podvratni izrezek ni prav nič nedostojen ali drzen. Če pa je ta razgaljenost taka, da dober okus in krščanska sramežljivost trpita, potem je taka obleka nespodobna. Roke brez rokavov, zlasti če so od solnca ožgane, gotovo niso nedostojne. Če pa obramni izrezek odkriva oprsje in hrbet, kar se le prečesto res zgodi, ni to več zakrivanje — je razgaljanje. Jasno je tudi, da je marsikaj, kar je za bolj sloko žensko čisto dostojno, za debelo žensko morda že zelo zelo neokusno. Vse te in podobne nedostojnosti v obleki, ki jih žal na vsak korak srečavamo po cestah in drugod, pa v bistvu niso nič drugega kakor znak, da nositeljice takih oblek nimajo okusa, da ne vedo, kaj je lepo in kaj ne. Take ženske, ki slede kar brez misli nasvetom krojačic ali prijateljic, ki same nimajo dobrega okusa in zdrave sodbe, so na ta način to sicer tako zdravo in lepo nošo docela izmaličile. Take ženske bodo izmaličile tudi vsako drugačno nošo. Kritiki pa, namesto da bi bili karali izrodke mode, so zabavljali čez nošo samo.

Nekaterim kritikom pa sploh nobena ženska noša še ni bila povšeči; kajti najsi se ženska še tako zavije od vrha do tal, ženska se v obleki le ne skrrije; in vtekni jo celo v moško hribovsko ali smučarsko obleko, ženska se bo le kazala iz nje na vseh koncih in krajih; moškega iz nje ne narediš.

Sicer pa ne pozabimo: bolj ko pa kraj obleke, bolj kot obleka sama, oblači ali razgalja človeka (in seveda tudi žensko) njegovo vedenje in vse njegovo kretanje kot izraz njegove notranje čistosti ali nečistosti. Bolj je bila oblečena v svojo deviško čistost mučenka pred očmi vsega Rima gola vržena zverinam, bolj je oblečena v svoje poštenje krepostna žena v kopalni obleki v vodni ali zračni kopeli, kakor pa je oblečena bahata razuzdanka v svojo razvratnost, in najsi bi bila po modi zapeta do ušes in zagrnjena preko petá!

Beseda o lasih.

In ker smo že pri modi, naj spregovorim še o dolgih in kratkih lasih. Dolgi lasje svoje dni, ko so jih nosile ženske vsevprek, niso bili ljudem nič kaj visoko v čisljih: »Dolgi lasje, kratka pamet.« Danes, ko jih ne nosimo več tako vsesplošno, pa so pri nekaterih ljudeh zelo zrasli v ceni, češ, da je v njih baje tista menda docela že izgubljena ženskost, ki pa jo iščejo zgolj v zunanjih znakih, ne pa v ženskem duhovnem bistvu, ki je: čistost, skrb in ljubezen za druge.

Nekateri navajajo zoper kratke lase celo verske razloge, češ, kratki lasje so naravnost brezbožni. Sklicujejo se pri tem na sv. apostola Pavla, ki je (po običaj razmerah svojega časa docela pravilno) korintskim kristjankam, ki so začele hoditi odkrite v cerkev, takole zagrozil: »Vsak mož, ki moli ali prerokuje s pokrito glavo, dela nečast svoji glavi.¹ Vsaka žena pa, ki moli ali prerokuje z odkrito glavo, dela nečast svoji glavi;

je namreč prav taka kakor ostrižena.² Če se namreč žena ne pokriva, naj se še striže.³ Če je pa za ženo sramotno, biti ostrižena ali obrita, naj se pokrije.« (1. Kor. 11, 4—6.) In dalje: »Ali vas ne uči že narava sama,⁴ da če si mož pusti dolge lase, mu je v nečast, če pa si žena pusti dolge lase, ji je v čast, kajti lasje so ji dani za ogrinjalo.« (1. Kor. 11, 14—15.)

A te Pavlove besede so nastale iz čisto določenih krajevnih in časovnih razmer njegove dobe in obsegajo pravtako v prvi vrsti njegovemu času namenjene in primerne določbe kakor n. pr. Pavlove besede, da »mora biti škof (duhovnik, diakon)... (le) ene žene mož.« (1. Tim. 3, 2; Tit. 1, 6), oziroma »(le) enkrat oženjen.« (1. Tim. 1, 12.)

Pri Grkih in Rimljanih so bili kratki lasje (in nepokrita glava) znak svobodnega moža, dolgi lasje (in pokrita glava) pa znak suženjstva in ženske zakonite podložnosti (vseh poštenih žena podložnosti namreč); le hotnice, kot nobenemu možu zakonito podložne, so nosile kratke lase (in nepokrito glavo). Pavlova zapoved (glede pokrivanja) je bila torej za tisti čas, ko so Korinčanke v znak krščanske svobode odložile pokrivala, naravnost nujno potrebna, da odkrite glave krščanskih žená ne bi zapadle zaničevanju kakor glave vlačug. Za druge kraje in druge čase, tudi za naše, kjer niti pokrivanje glave niti dolgi ali kratki lasje niso imeli, oziroma nimajo tistega pomena kot pri Grkih in Rimljanih, velja seveda vsa vsebina Pavlovih besed, ne velja pa od časovnih in krajevnih razmer odvisna oblika: velja torej, da je žena možu po božjem pravu podložna, dasi pred Bogom enakovredna, ne velja pa, da je pokrivanje glave in da je dolga rast las znak tega razmerja. Tudi ni niti govora o tem, da bi bile nepokrite ali ostrižene ženske glave še danes hotniško nepoštene in oskrunjene.

Grške in rimske šege glede tega namreč prav nikakor niso utemeljene kakorkoli v naravi sami. Pri prakulturnih narodih, pri katerih sta mož in žena še v bistvu enakovredna in enakopravna, nosita mož in žena enako dolge ali enako kratke lase. Podobno tudi še pri raznih narodih prvotno-kulturnih in še mlajših kulturnih stopenj.⁵ Pa tudi pri visokokulturnih evropskih narodih ni bilo drugače. Že pri Germanih starega in srednjega veka je veljala šega, ki je bila grški in rimski premo nasprotna: dolge lase so nosili baš svobodnjaki, možje in žene, kratke lase pa sužnji. In po cela stoletja, do francoske revolucije, so nosili v Evropi možki kakor ženske dolge lase. Le glej n. pr. tisti lepi Dürerjev lastni portret iz leta 1500; kako lepe dolge lase nosi na njem 28letni umetnik! In kako čudne stavbe iz las so nosili na glavi v dobi baroka in rokokoja tudi možki!

² Prav tam: Žena, katera odloži pokrivalo, proglašajo svojo neodvisnost od moža; njena glava je potem podobna glavi hotnic (ki so takrat v Ahaji hodile odkrite in ostrižene).

³ Navedeno delo, str. 65: Naj ne ostane na pol pota, ampak naj obenem z umetnim pokrivalom odloži še naravno pokrivalo, lase. (Ker bi tako postala enaka hotnici, je jasno, da so Pavlove besede ironične.)

⁴ Prav tam: Ker se sv. Pavel sklicuje na naravo in ni nikjer določno izražene zapovedi, sklepamo, da take zapovedi ni.

⁵ Glej slike o tem v knjigi: Der Mensch aller Zeiten, III., Schmidt-Koppers, Völker und Kulturen, 1924.

¹ V Svetem pismu nove zaveze, II., 1929, str. 64: V Pavlovem času je bilo pokrivalo znamenje suženosti.

Gojenke peró.

Prav isto velja glede pokrivanja in odkrivanja. Grške in rimske šege za nas niso odločilne, saj je menda od pamtiveka do danes najznačilnejši znak spolne moške neodvisnosti in svobode, če je smel ali sme stati mož s pokrito glavo (rimskim znakom suženjstva!) tudi pred najvišjim dostojanstvenikom. In ženske so nosile sicer svoje velike ali majhne klobuke in slamnike na cesti in na prireditvah pod milim nebom, pri dvornih sprejemih in plesih in sploh v veliki toaleti pa so bile brez njih.

Cerkev sama se o noši las sploh ni nikoli izrekla, ne za kratke ne za dolge lase. Drugače je glede pokrivanja glave; glede tega pravi kánon 1262, § 2: »V cerkvi ali izven cerkve, ko prisostvujejo svetim obredom, naj imajo ženske glavo pokrito... zlasti kadar pristopijo k mizi Gospodovi.« To je predvsem romanska (italijanska) šega, ohranjena tam morda še iz rimske dobe. Vendar pa treba pomniti, da ta kánon sicer želi, da bi ta rimska šega veljala tudi drugod, da pa nasprotnega naravnost ne prepoveduje. Duhovnim pastirjem pa je treba vedeti, da govori več močnih razlogov zoper strogo izvajanje tega kánona. Prvič je dostojno pokrivalo za žensko danes zelo draga reč, denarja za to pa človek ne sme odtrgati otrokom in svojcem od ust, ki često itak ne dobe dovolj zaslužka. In pri nas ni šega, da bi ženska smela vreči kar kakršenkoli umazan robec na glavo, ko gre v cerkev, pa bi bilo vse v redu (kakor v Italiji). Drugič je pokrivalo ženi včasih naravnost zdravstveno nevarno. Primer: nosečih žená se često loteva omotica, to je znana stvar. Tudi mene je mučila, zlasti pri poznejših otrocih. Dvakrat sem na cesti celo nevarno padla. Končno pa sem spoznala, da omotice ni bilo nikoli, kadar nisem imela klobuka ali slamnika na glavi. Tedaj sem začela kljub drugačni tedanji modi, hoditi gologlava na cesto (danes delajo to vse bolj obče). Otrokovu življenje je bilo te nemodnosti pač vredno. In ali naj bi žena v takem času ne smela gologlava stopiti v cerkev ali pristopiti k mizi Gospodovi, če ji je pokrivalo povod omoticam?

Glede cerkve še tole: V Italiji odvedejo takoj vsako žensko iz cerkve, ki ima gole roke. Pri nas ni te strogosti, pač pa modra prošnja, naj se za cerkev primerno oblačijo. Drugod, tudi v Franciji, na Nem-

škem, ne naletiš na ženske ne v cerkvi ne pri pogrebu, ki so oblečene prav za prav za ples, ali so v večerni obleki. Pri nas je tega kriva često revščina in slab okus. Če nimaš za petero oblek, za sprehod, za zvečer, za teater, za v cerkev, k pogrebu — potem si napravi obleko, ki bo dostojna za povsod. Ne izberi si obleke, ki je le za eno uporabo, pa jo nosiš vedno. S tako okusno razumnostjo ne bo moda nič trpela, ti pa boš vedno in povsod dostojna.

Kopanje.

In še beseda o kopanju. Mnogi zahtevajo, naj bi se kopali vseskozi moški zase in ženske zase, kakor nekda; da, celo otroci iste družine, bratje in sestre, se ne bi smeli kopati (seveda v kopalnih oblekah) skupaj, na istem kraju.

Na prvi pogled temu ni kaj oporekati. Če pa bi hoteli to res izvajati, naletimo na prav hude zapreke. Deliti bi se morale n. pr. družine; hčere bi se morale kopati z materjo, kje? ko pa se povsod kopljejo moški in ženske skupaj. V enaki zadregi bi bil tudi oče s sinovi. Pa tudi ko bi te zapreke ne bilo in bi se ustvarila kopaljšča tudi na prostem, ločena za moške in ženske, kaj vidimo? Kolikokrat se mati ne more iti kopat izven hiše, in to za dolge dobe, ker jo ovira njen mali, ki ga na prostem pač nekoliko težko snaži in suši, previja in doji. In koliko je še drugih domačih skrbi in opravil, ki mater skoro neprestano priklepajo na dom! Vedno in vedno nove dolžnosti jo vežejo doma in tako se le poredkoma in nerada razstaja z domom in z vsakdanjim delokrogom v njem. Tedaj bi se dekleta sploh ne mogla kopati. Kajti same mlade deklice bi bile izpostavljene na milo voljo vsakršnim žalitvam in vsakršnemu nadlegovanju zoplečujočih moških razuzdancev, ki jih tudi nekda, kakor vemo, ni nikoli manjkalo. Saj take stvari se godé tudi danes, celo pri belem dnevu in na javni cesti, če gredo dekleta sama v nedeljo ali praznik izven mesta na izprehod. In kaj šele ob samotnem kopaljšču? Še z materami vred bi tam ne bile varne vselej, tudi ko bi matere vedno imele časa, da bi hodile z njimi. In kdo naj bi učil deklice plavanja? Kdo naj bi reševal, če bi pretila nesreča? Moj mož je nekoč isti popoldan dvakrat potegnil na varno isto gospo, ki še ni znala dobro plavati. Kaj bi se bilo zgodilo, da smo bile tam samo ženske? Matere, po starem vzrejene, so redke, da bi znale dobro plavati. Čim pa se kopljejo družine skupno, postane skupno sploh vse kopanje, ker nima vsaka družina svojega kopaljšča.

Ali pa je tako kopanje res tako strašno zlo? Izkušnje vem, da nedostojnost pri kopanju ni pogostejša in nič hujša kakor nedostojnost v vsakdanjem življenju v tistem kraju, med tistimi ljudmi. Tako je n. pr. v nekaterih krajih v delavnik kopanje zelo prijetno, vseskozi dostojno, dočim se pa v nedeljo ali praznik prav nerad pokažeš v istem kopaljšču. Drugi ljudje so tam! Ne gre torej za to, ali so v kopaljšču samo moški ali samo ženske ali moški in ženske skupaj, ampak gre za to, ali so ti ljudje tudi sicer dostojni ali niso dostojni.

Bila sem z možem v nekem dosti znanem kopaljšču na Koroškem, samo enkrat; bila sem v oddelku za neplavače, ker žal ne znam plavati. Pa naju je nedostojno vedenje mnogih ljudi v tem oddelku kmalu

pognalo na cesto. V oddelku za plavače pa so se vedli ljudje sportno dostojno, to sem videla sama in mi je potrdil mož. V nekem manjšem domačem kopališču, ki ga prav dobro poznam, pa so dostojni kopalci nedostojne posameznike, ženske in moške, tako osramotili, da so jim onemogočili s tem nadaljnje kopanje na tistem kraju. Taka samorasla policija bi bila morda tudi drugod koristna. Ali bi bila povsod in vedno zadostna in uspešna, dvomim. Tu bi bilo treba oblastvenih odredb in zadostne varnostne službe.

Bolj kakor v kopališčih samih bi bilo treba takih varnostnih straž na potih do kopališč in pa v okolici kopališč. Onemogočiti bi se moralo, da bi tu postajali zaplečniki, oprezujoči na dekleta brez spremstva, onemogočiti tudi, da bi se sprehajali ljudje v kopalnih oblekah po bližnjih logih in vaseh, polegali po grmovju in, moški in ženske vseprek, igrali z žogo ali posedali po gostilniških prostorih. Kopalne obleke sodijo za vodno in zračno kopel v kopališču samem in po odprtih prostorih neposredno ob vodi. Čisto drug je namreč psihološki dojem, če vidiš človeka (moškega ali žensko) v kopalni obleki v vodi ali tik pri vodi v zračni kopeli, kakor pa če ga vidiš na kakem kraju, kjer ta kostum stvarno ni upravičen.

Vendar pa vsega zla ne bodo odpravile nikake oblastne odredbe, niti prepovedi skupnega kopanja ali kake druge prepovedi, če sami ne izrujemo zla pri korenini, to je, dokler z najintenzivnejšim krščanskim delom, zlasti po družinah, ne izboljšamo vsakdanjega življenja; sicer požene vrh, tudi če ga ponovno odsekamo, vedno znova.

Naravnost škodljivo pa bi bilo, če bi zahtevali nemogoče stvari. S tem bi prepustili kopališča za monopol razuzdancem, svoje otroke pa bi izročili sušici, ki je v mestih tako nevaren sovražnik, zlasti ubožnejših slojev. Tudi bi zbegali ljudem samo vest, in zlo, namesto da bi se izboljšalo, bi se shujšalo.

S temi različnimi opomnjami sem hotela točneje opredeliti, kako si predstavljam pravo vzgojo k resnični krepostni sramežljivosti, ki je prosta vse lahko-miselnosti, pa tudi vse pretirane tesnosrčnosti.

(Dalje prihodnjič.)

Kje nam šele prave gospodinje rastó . . . *

(Pri čč. šolskih sestrah v Zgornji Šiški na dr. Krekovi
meščansko-gospodinjski šoli.)

Meščansko-gospodinjska šola! Tako vsakdanje in skromno ime, da bi ga človek prezrl, če ne bi bilo rahlo obstrto s prilastkom, da je šola Krekova misel in socialna ustanova, svojstvena v našem belem mestu in našem prosvetnem delu, najbolj živa potreba v tem našem družinsko razrvanem življenju, ko nam je neskončno bolj treba, da se v vsem poglobimo vase in

* Na dr. Krekovi meščansko-gospodinjski šoli v Zgornji Šiški pri Ljubljani se prične novo šolsko leto 1930/31 dne 1. oktobra. Sprejemajo se notranje, ki plačajo 1000 Din mesečno, in zunanje 25 Din za vsako kosilo. (Kosilo je obvezno za zunanje vsakokrat, kadar kuhajo.) V zavodu bo nemška konverzacija. Nadaljnja pojasnila daje vodstvo. Prospekti na razpolago.

Gojenke kuhajo.

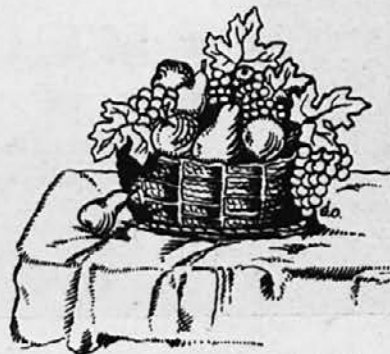
svoj narodni značaj in ustvarjamo sebi in svoji deci tisto, kar označuje v prvi vrsti beseda: D o m.

D o m ! Koliko pa nas je mestnih, da imamo svoj dom v tisti meri, kot ga ima na svoje polje in na svojo, četudi skromno streho vezani podeželski človek? Če komu, je treba n o m a d o m m o d e r n e g a m e s t a , da bi že našli, če že ne morejo v svojo hišo, pa vsaj v svoje družinstvo z ulice in kavarne, iz šole in iz urada v svoje zatišje, kjer je edino moči bivati ugodno in prijetno, prirodno in smotrno ob lastnem ognju, ob ženi in deci, ob svoji mizi in postelji, svoji kuhinji, svoji sreči izčrpano in polno.

Slovensko skromna in vendar tako svojstveno sproščeno miselna naša pisateljica gospodična Kmetova je pred letom napisala v tem listu toplo poročilce o gospodinjski šoli čč. šolskih sester v Zgornji Šiški. Če pa je treba kateremu koli našemu prosvetnemu zavodu ponovnega priporočanja in če je kje tako obvestilo na mestu, je to pač v listu naše slovenske družine, ob duhovnem ognjišču naše domačnosti. Naslednje bodi tedaj še enkrat obvestilo in poročilo, oglas in vabilo!

Dr. I. Pregelj.

Pripomba: To šolo je ustanovil leta 1912 dr. Krek. Njeni početki so bili v skromnih prostorih v Souvanovi hiši. Sedaj jo vodijo šolske sestre. Njen razvoj je od leta do leta živahnejši. V šoli je tudi otroški vrtec. — Uvedeni so nedeljski tečaj, ki se prične 5. oktobra t.l. Pouk je vsako nedeljo od pol 9 do pol 13. — Otvorjeni so trimesečni kmetijsko-gospodinjski tečaj za kmečka in delavska dekleta iz Ljubljane in okolice. I. tečaj od 1. nov. do 30. jan., II. tečaj od 15. februarja do 15. maja vsak dan od 8 do 18 zvečer. Pojasnila pri vodstvu zavoda.

Kuharica.

Zelenjadni puding.

Nareži in napol skuhaj za mali krožnik različne zelenjave, n. pr. grah, korenje, zeleno, karfijolo, črne korenine in, če imaš, tudi nekaj dušenih gob. Odcejeno stresi v kozo, v kateri si razgrela za drobno jajce sirovega masla in praži nekaj minut. Ohlajeno potresi z žličico moke. Nato razgrej za jajce sirovega masla in prideni žlico drobno zrezane čebule. Ko prav malo zarumeni, prideni polno žlico (4 dkg) moke, nekoliko premešaj in prilij osminko litra mleka in kuhaj in mešaj, da postane testo gladko. Potem testo odstavi, da se nekoliko ohladi, ter primešaj 3—4 rumenjake, za noževno špico popra, 1—2 žlici nastrganega bohinjkega sira in dobro mešaj in prideni še sneg treh beljakov. Vse skupaj narahlo premešaj in stresi v dobro pomazan model in kuhaj v sopari tričetrt ure. Kuhane stresi na krožnik in potresi s parmazanskim sirom. Ta puding postavi kot samostojno jed s holandsko omako na mizo.

Kuhano goveje meso zapečeno.

Skuhaj pol kilograma govejega mesa v juhi kakor navadno; kuhanega zreži na poljubne kose in naloži na krožnik. Skuhaj 1—2 jajci v trdo in olupljena pretlači z osnaženo sardelo skozi sito, prideni 4 žlice kisle smetane in vse skupaj polij po mesu. Potresi žlico drobtin in bohinjkega sira, okrog pa naloži zrezano vso zelenjavo, ki se je kuhala pri mesu, in postavi za nekaj minut v pečico, da se nekoliko zapeče. Pečeno postavi s krompirjevim pirejem in jajčno polento na mizo.

Gobove polpete.

Duši majhen krožnik gob, dušenim in nekoliko ohlajenim prideni v vodi napojeno in ožeto žemljo, nekaj žlic kuhanega in drobno zrezanega mesa, velik

šcep popra, pol drobno zrezane in v masti precvrte čebule in še nekoliko drobtin. Vse dobro premešaj in napravi majhne zrezke, ki jih povaljaj v drobtinah in v masti ocvri.

Nadevani paradižniki.

Štiri velike, zrele, bolj trde paradižnike razpolovi in jih izdolbi. Zmešaj dve žlici kisle smetane, 1—2 žlici krušnih drobtin, žličico drobnjaka in žlico bohinjkega sira. Položi paradižnike v dobro pomazano skledo, jih polij po vrhu nekoliko s sirovim maslom in jih peci 10—12 minut.

Gobov pire.

Pol kilograma gob osnaži in duši v 4 dkg sirovega masla, jih pretlači, deni nazaj v kozo, jih potresi z žličico moke, za noževno špico popra, soli in nekaj žlic kisle smetane. Ko prevro, so narejene.

Sirov štrukelj pečen.

Napravi raztegnjeno testo iz pol litra moke, osminko litra mlačne vode, soli, drobnega jajca in za oreh masla ali masti. Ko je testo vsaj pol ure počivalo, ga razvaljaj, pomaži z oljem, prav tenko razvleci in namaži s takimle nadevom: Zmešaj v skledici za drobno jajce sirovega masla, 5 rumenjake, 4—6 žlic kisle smetane, 10 dkg sira iz kislega mleka, pol žličice cimeta in limonovih olupkov, prideni sneg treh beljakov; ko si testo s tem nadevom namazala, potresi še pest krušnih drobtin, sladkorja in veliko pest rozin. Nato testo zvij in ga speci na dobro pomazani pekači.

Kostanjeva torta.

Mešaj pol ure 5 rumenjakov, 20 dkg sladkorja, nekoliko drobno zrezane limonove lupine. Nato prideni 20 dkg kuhanega kostanja, ki si ga poprej pretlačila, 6 dkg drobno zrezanih lešnikov ali mandeljev, za noževno špico cimeta, nekoliko vanilije, dve žlici krušnih drobtin in sneg treh beljakov. Ko si vse narahlo zmešala, stresi zmes v dobro pomazan tortni model in jo peci v srednje vroči pečici pol ure. Pečeno in ohlajeno torto obloži po vrhu s spenjeno smetano.

Bezgov jagode.

Prevri 40 dkg bezgovih jagod. Ohlajene pretlači skozi sito, nato jih postavi na ognjišče, prideni 30 dkg sladkorja ter kuhaj vse skupaj četrt ure. Kuhanje zlij v kozarce ali steklenice in zaveži. Kadar hočeš čaj iz bezgovih jagod, deni 1—2 žlici v skodelico in vlij četrt litra zavrete vode. Ta čaj je posebno dober za prehlad.

M. R.

Poslopje Krekove gospodinjske šole v Zgornji Šiški.

Smešnice.

Upokojenčeva tožba.

»Dve leti, pravite, živite že v pokoju? No, kako Vam pa kaj gre?«

»E, tako, tako, bi že šlo... ampak, veste, dopustov pogrešam!«

Pes?!

»Človek, saj ti si ves razpraskan!«

»Veš, zadnjič sem prišel pozno domov — pes me ni poznal pa mi je v obraz skočil...«

»Poslušaj, prijatelj, od takega psa bi se jaz dal ločiti!«

Kdor vino pozna!

Sodnik: »Zoper Vas obstoji sum, da ste pri vinskem trgovcu poleg tega vloma, ki ste ga priznali, izvršili že prej en vlom pri njem.«

Obtožene c: »Gospod sodnik, verjemite mi, da takega vina ne gre nihče drugič krast!«

Očetov svet.

»Zapomni si, sin: Kadar se boš ženil, mora imeti žena dve čednosti: Prvič mora biti takó lepa, da bi jo vzela, čeprav bi ne imela prav nič denarja, in drugič mora biti takó bogata, da bi jo vzela, če bi bila še tako grda!«

Saj se da pomagati.

Gost: »Vino ima nekak postranski okus! Mislim, da zamašek ni bil dober!«

Natakarček: »Prinesem takoj drug zamašek!«

Sumljivo znamenje.

Kmet (drugemu): »...Kaj? Tavžljevega Naceta si vzela v službo? No, lepo si se nadrl! Če ta tri dni nič ne ukrade, dobi krč v prste!«

Skrivnost.

Gospa Jezičnica: »...ampak Bog varuj komu povedati, to sem samó Vam zaupala!«

Gospa Osatova: »Gospa, kje si morete kaj takega misliti! Meni lahko poveste vse, jaz ne povem nikdar nikomur nič! Náte roko, da ne!«

(Gospa Jezičnica in gospa Osatova gresta narazen.)

Gospa Osatova: »Aha, zdaj pride pa gospa Kačarjeva! Povedati ji sicer ne smem nič... ampak vprašam jo lahko, ali že ve!«

Zlobnost.

»Kaj so pa Vaši tovariši napravili, ko ste nena doma v vodo padli?«

Jud (ogorčeno): »Veste, kaj so napravili?... Kos mila so vrgli za manol!«

Učenjak.

»Zakaj je pa profesorju njegova mlada žena ušla?«

»Zato, ker je rajši proučeval duševno življenje hroščev nego njeno.«

Razlika.

Gospod (služkinji): »Urši, kako pa ste mi osnažili obleko? Saj je še vsa prašna. Mar Vas za to plačujem, da ste tako zanikarni?! Tega ne trpim, zapomnite si to!«

Urši: »Vi pa si zapomnite enkrat za vselej: Nad menoj ne boste režali! Mar mislite, da govorite s svojo ženo?«

Uganke.

Urednik: Peter Butkovič - Domen, Raunizza, Gorizia, Italia.

Čarobni kvadrat.

(M. R., Stari trg.)

T	ti	vs	P	O	an	fr	L
so	E	R	ip	os	O	T	ce
di	K	A	vg	ci	P	L	ej
I	um	iv	I	P	no	rč	Č
S	me	ot	S	T	žk	te	N
aš	R	O	as	jv	L	A	ci
ro	S	T	vi	ni	O	V	ov
D	ma	t!	L	E	ki	ež	K

Iz gospodarskih vprašanj.

(Vinko, Tolmin.)

Kako predelaš slamo v maslo?

Posetnica.

(Ivica Kralj, Ljubljana.)

Pavla Karote - Korun

Kaj je ta umetnica?

Križ.

(Janez Ložar, Ljubljana.)

E	E	D							
S	N	M							
M	U	E							
E	K	D	A	J	L	H	L	O	
S	D	L	U	A	J	.	S	A	
E	B	E	E	J	D	N	V	E	
		R	E	.					
		.	.	A					
		R	S	T					
		I	.	T					

Uganke je kombinacija »konjička« in »kraljeve poti«, ki se vrstita izmenoma. Začetno potezo ima konjiček.

Rešitve je pošiljati do 20. vsakega meseca na naslov: G. višji šolski nadzornik Josip Novak, Vižmarje, p. Št. Vid nad Ljubljano.

Rešitev ugank v septembrski številki.

Življensko pravilo. Ni vsak za vse.

Dopolnilna uganka.

i
ki
kit
kita
sitka
tiskar
Kristan
kristjan

Številnica iz prirodoписа. Leopard, jelen, uharica, brinovka, ivanščica, tripas, emu, losos, jerebica, žirafa, ibis, veverica, admiral, labod, ikra. — Ljubitelj živali.

Računska naloga: $6\% = 7$.
Črkovni kvadrat.

M	A	L	I	K	O	N	A
G	O	S	L	I	J	A	K
S	P	R	A	T	L	E	T
M	E	H	U	R	B	A	R
T	A	R	Č	A	Z	M	A
A	N	T	O	N	E	G	A
L	O	S	O	S	E	K	A

Kjer meso, tam psi.
Črkovnica. Ključ: obleka, Stična, Prut. — Bolno oko in slaba vest luči ne prenese.

400

Križanica.

(K. J., Ljubljana.)

Za glavno nagrado.

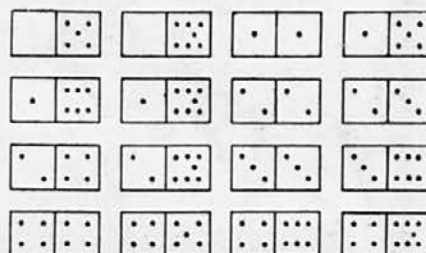
1	2	3		4		5		6	7	8	
9						10		11			
12				13		14				15	
	16	17		18				19			
20			21					22		23	
			24			25					
26	27				28			29		30	
					31			32		33	
34				35				36		37	38
39						40		41			
42						43				44	

Vodoravno: 1. Poljska rastlina, 4. števniki, 6. otroški izraz za oče, 9. otočje v Atlantskem oceanu, 10. mohamedansko sv. pismo, 12. oziralni zaimek, 13. moško krstno ime, 15. oblika pom. glagola, 16. oblika pom. glagola, 18. grški bog, 19. predlog, 20. grška črka, 22. žensko krstno ime, 24. glas, 25. gozdno drevo, 26. moško krstno ime, 29. drevo, 31. šahovski izraz, 33. predlog, 34. nada, 35. mazač, 37. osebni zaimek, 39. judovski duhovnik, 40. mohamedanski zakon, 42. žensko krstno ime, 43. vprašalnica, 44. grška črka.

Navpično: 1. barvilo, 2. kontinent, 3. vzpodbujalna besedica, 4. odkritelj Južne Afrike, 5. mesto, znano iz križarskih vojn, 6. mera, 7. taborišče, 8. števniki, 11. predlog, 14. kesanje, 17. kraj, znan iz svetega pisma, 19. evropsko vele mesto, 20. domača ptica, 21. vzpodbujalna členica, 22. dolina, 25. žensko krstno ime, 27. Ober, 28. italaska reka, 30. razum, 31. jed Izraelcev, 32. grof, znan iz kmečkih uporov, 34. švicarski kanton, 35. matematična konstanta, 36. egiptovsko božanstvo, 38. žensko krstno ime, 41. izraz pri kartah.

Domine.

(—o—, Št. Vid.)

Sestavi iz gornjih domin — kakor se domine sestavljajo pri igri — križ tako, da bo vsota pik v vsaki dolgi navpični in vodoravni vrsti 30, v vsaki kratki dvojni vrsti pa 8.

Čuden toplomer.

(Edi, Celje.)

Demant. Velik hočeš biti? Zato ni treba nobenih izrednih dejanj. Treba je le eno: v vsakem poklicu izpolnjevati točno svojo dolžnost!

Magični kvadrat.

K O N A K
O M A R A
N A G O N
A R O M A
K A N A L

Enačba z dvema neznanima. x pomeni samoglasnik, y pa soglasnik v slovenski abecedi; razdeli abecedo na pet delov, potem pomeni koeficient skupino črk in eksponent pa črko dotične skupine; tako dobiš: Mlad berač, star tat.